

T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**İRAN KAYNAKLI HALK HİKÂYELERİNİN YAZI ÇEVİRİMİ VE
İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Asiye İŞLEYEN

Sivas
Ağustos 2019

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

**İRAN KAYNAKLI HALK HİKÂYELERİNİN YAZI ÇEVİRİMİ VE
İNCELEMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Asiye İŞLEYEN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Nilgün TÜRKMEN

Sivas
Ağustos 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler

Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Tezin Başlığı : İran Kaynaklı Halk Hikayelerinin Yazı Çevrimi ve İncelemesi

Savunma Tarihi : 03.07.2019

Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün TÜRKMEN

Unvanı- Adı Soyadı

Jüri Başkanı : Dr. Öğr. Üyesi Atiye NAZLI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Özlem DEMREN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Nilgün TÜRKMEN

Oy Birliği

Oy Çokluğu

İmza

Asiye İŞLEYEN tarafından hazırlanan **İran Kaynaklı Halk Hikayelerinin Yazı Çevrimi ve İncelemesi** başlıklı tez, kabul edilmiştir. .../.../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans Yeterlik tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi, beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

26/08/2019

Asiye İŞLEYEN

ÖN SÖZ

Geleceği en iyi şekilde yönlendirmek ve bugünü şekillendirmek adına geçmişe ihtiyaç vardır. Şüphesiz ki geçmişini unutan bir toplumun geleceğinde, kültürel yapısında oluşan kopukluklar yadsınamaz seviyede olacaktır. Günümüzde bu kopuklukları önlemek, kültürümüzü canlı tutmak ve geliştirmek için birçok çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, kültürel değerlerimizi korumak, açıklamak ve anlatmak amacıyla da devam etmektedir. Bu doğrultuda milletleri birbirine bağlayan unsurların başında aynı olan kültürel değerler göze çarpmaktadır. Bu değerlerin ortaya çıkmasıyla karşılıklı olarak milletler arasında bilgi alışverişinde bulunulabilir. Gelecekte geçmişe bağlılığı arttırmak için kültürel değerlere sahip çıkılmalıdır.

Geçmişe ışık tutan ve geleceğe yön veren kültürel miraslardan biri de hiç şüphesiz halk edebiyatı ürünleri arasında yer alan halk hikâyeleridir. Halk hikâyeleri, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel vb. yönlerine ve gizli duygularına tercüman olmaktadır.

Yukarıda halk hikâyeleriyle ilgili zikredilen düşüncelerimiz dolayısıyla biz de bu çalışmada dört halk hikâyesine yer verdik. Bu halk hikâyelerinin üçü Ali Rıza Zihak tarafından diğeri ise Ahmet İbadiyan tarafından derlenmiştir. Hikâyelerin çevirisi sırasında kelimelerin aslına olabildiğince sadık kalınmıştır. Noktalama işaretleri konusunda ise Türkiye Türkçesi kuralları esas alınmıştır.

Hikâyelerin çevirisinde karşılaştığımız bizim de anlamını daha önce bilmediğimiz ve okuyucunun da anlamını bilemeyeceğini düşündüğümüz kelimelere, sözlük kısmında yer verilmiştir. Bu kısım, büyük oranda okuyucularına kolaylık sağlaması amacıyla çalışmamızda yer almaktadır.

Çalışmamızın ekler kısmında okuyuculara orijinal kaynağı göstermek ve okuyucunun zihninde görsel bir şema oluşturmak amacıyla orijinal metinlerden örnek birkaç görsel sunulmuştur.

Sonuç olarak bu çalışmayı yapmamızdaki amacımız, en azından bu metinlerin çevirilerinin arşivlerde yer almasını sağlayarak hikâyeleri veya söz konusu hikâyelerin

farklı varyantlarını gün yüzüne çıkarmak, geçmişimize bir nebze de olsa ışık tutmak ve bu doğrultularda yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Bu çalışma sürecinde her türlü yardım ve desteği esirgemeyen, bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile çalışmama ışık tutan saygıdeğer hocam Dr. Doğan Kaya'ya ve çalışmanın nihayete ermesi sürecinde yardımlarına başvurduğum sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Türkmen'e saygı ve minnetle teşekkürü ödenmesi zevkli bir borç bilirim.

Ayrıca bu zorlu çalışma süresinde bana her türlü maddi ve manevi destekte bulunan aileme ve arkadaşlarıma da çok teşekkür ederim.

24.05.2019

Asiye İŞLEYEN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1.1. HALK HİKÂYELERİNİN İNCELEMESİ	7
1.1.1. Halk Hikâyelerinin Şekil Özellikleri	7
1.1.2. Halk Hikâyelerinin Muhteva Özellikleri	9
1.1.3. Halk Hikâyelerinin Epizotları.....	9
1.1.3.1 Ahmet ile Adalet Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar.....	11
1.1.3.1.1. Kahramanın Ailesi.....	11
1.1.3.1.2. Kahramanın Eğitimi	11
1.1.3.1.3. Kahramanların Âşık Olmaları	11
1.1.3.1.4. Kahramanın Gurbete Çıkması	12
1.1.3.1.5. Kahramanın Memleketine Dönüşü.....	12
1.1.3.1.6. Sonuç	12
1.1.3.2. Urmulu Mahmut Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar	12
1.1.3.2.1. Kahramanın Ailesi.....	12
1.1.3.2.3. Kahramanların Âşık Olmaları	12
1.1.3.2.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması	13
1.1.3.2.5. Kahramanın Gurbete Çıkması	13
1.1.3.2.6. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi	13
1.1.3.2.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü.....	13
1.1.3.2.8. Sonuç	13
1.1.3.3. Seyidi Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar	13
1.1.3.3.1. Kahramanın Ailesi.....	13
1.1.3.3.2. Kahramanın Eğitimi	14
1.1.3.3.3. Kahramanların Âşık Olmaları	14
1.1.3.3.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması	14
1.1.3.3.5. Kahramanın Gurbete Çıkması	14
1.1.3.3.6. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi	14
1.1.3.3.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü.....	15

1.1.3.3.8. Sonuç	15
1.1.3.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar	15
1.1.3.4.1. Kahramanın Ailesi	15
1.1.3.4.2. Kahramanlara Ad Verilmesi	15
1.1.3.4.3. Kahramanların Âşık Olmaları	15
1.1.3.4.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması	15
1.1.3.4.5. Kahramanın Gurbete Çıkması	15
1.1.3.4.6. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi	15
1.1.3.4.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü	16
1.1.3.4.8. Sonuç	16
1.1.4. Halk Hikâyelerinin Motifleri	16
1.1.4.1. Ahmet ile Adalet Hikâyesinde Yer Alan Motifler	17
1.1.4.2. Urmulu Mahmut Hikâyesinde Yer Alan Motifler	23
1.1.4.3. Seyidi Hikâyesinde Yer Alan Motifler	28
1.1.4.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesinde Yer Alan Motifler	36
1.1.5. Halk Hikâyelerinin Özetleri	40
1.1.5.1. Ahmet ile Adalet Hikâyesi	40
1.1.5.2. Urmulu Mahmut Hikâyesi	44
1.1.5.3. Seyidi Hikâyesi	48
1.1.5.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesi	56
İKİNCİ BÖLÜM	59
2.1. HALK HİKÂYELERİNİN YAZI ÇEVİRİMİ	59
2.1.1. Ehmed ile Edalet Dastanı	59
2.1.2. Urmulu Mahmud Dastanı	80
2.1.3. Seyidi Dastanı	100
2.1.4. Sara ve Han Çoban Dastanı	140
SONUÇ	157
SÖZLÜK	159
KAYNAKÇA	165
EKLER	167
Ek: 1 Ahmet ile Adalet Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi	167
Ek: 2 Ahmet ile Adalet Hikâyesinden Örnek Sayfalar	168
Ek: 3 Urmulu Mahmut Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi	177
Ek: 4 Urmulu Mahmut Hikâyesinden Örnek Sayfalar	178

Ek: 5 Seyidi Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi	188
Ek: 6 Seyidi Hikâyesinden Örnek Sayfalar	189
Ek: 7 Sara ve Han Çoban Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi	200
Ek: 8 Sara ve Han Çoban Hikâyesinden Örnek Sayfalar.....	201
ÖZ GEÇMİŞ.....	209

ÖZET

Halk hikâyeleri, anonim halk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Günümüzde halk hikâyelerinden yararlanarak geçmişteki toplumların yaşantıları, inançları ve öğretileri hakkında bilgi sahibi olunabilir ve geçmiş yorumlanabilir.

Bu çalışmanın kapsamını üçü Ali Rıza Zihak ve biri de Ahmet İbadiyan tarafından derlenen dört halk hikâyesi oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki halk hikâyeleri nazım nesir karışık olarak kaleme alınmıştır.

Çalışmada yer alan dört halk hikâyesinden ilki Ehmed ile Edalet Dastanı, 36 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sonunda kısaca Ali Rıza Zihak'ın hayatına yer verilmiştir. Rivayet yeri Hoy/ Dey ayı/1378 şeklinde belirtilmiştir.

Bu çalışmadaki ikinci halk hikâyesi Urmulu Mahmud Dastanı, 27 sayfadan oluşmaktadır. Hikâyenin rivayet yeri Hoy/ Dey ayı/ 1379 şeklinde belirtilmiştir.

Üçüncü halk hikâyesi Seyidi Dastanı, 57 sayfadan oluşmaktadır. Rivayet ayı Şehriver/ 78 şeklinde belirtilmiştir.

Çalışmadaki son halk hikâyesi Dastan-ı Sara ve Han Çoban, 26 sayfadan oluşmaktadır. Rivayet ayı Güneş olarak geçmektedir ve bu hikâyenin sonunda hikâyeyi derleyen Ahmet İbadiyan olarak belirtilmiştir.

Bu dört halk hikâyesi incelenirken genel hatları ile şekil özelliklerine, muhtevalarına, epizotlarına ve motiflerine yer verilmiştir. Latin harflerine çevirisi yapılmış ve hikâyelerin özetleri oluşturulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Halk hikâyesi, epizot, motif.

ABSTRACT

Folk stories have an important place in anonymous folk literature. Nowadays, by using folk tales, information about the lives, beliefs and teachings of the past societies can be obtained and the past can be interpreted.

The scope of this study consists of four folk tales, three of which were compiled by Ali Rıza Zihak and one by Ahmet İbadiyan. Folk tales in this study were written as verse prose mixed.

The first of the four folk stories in the study, Ehmed and Edalet Dastanı, consists of 36 pages. At the end of the book, the life of Ali Rıza Zihak is briefly mentioned. The place of narration is stated as Hoy / Dey month / 1378.

The second folk story in this study consists of 27 pages of Mahmud Dastanı in Urmulu. The story is narrated as Hoy / Dey bear / 1379.

The third folk story, Seyidi Dastanı, consists of 57 pages. The month of narration is stated as Şehriver / 78.

The last folk story in the study consists of 26 pages of Dastan-ı Sara and Han Çoban. The narrated month is referred as the Sun and at the end of this story it is named Ahmet İbadiyan as the one who compiled the story.

While examining these four folk stories, wording features, contents, episodes and motifs are given in general terms. It's been translated into Latin letters and summaries of the stories have been created.

Key Words: Folk story, episode, motif

GİRİŞ

Toplumun yapı taşlarını oluşturan unsurların başında kültürel değerler, gelenekler ve görenekler yer almaktadır. Toplumun sağlam bir yapı üzerine oturmak için toplumun duygularını, düşüncelerini ve her yönüyle yaşantısını yansıtan eserlere göz atılmalıdır. Bu eserlerin yelpazesi oldukça geniştir. Bu bağlamda biz, bu çalışmada bizi yansıtan eserlerden biri olan halk hikâyesini ele alacağız.

Çalışmamıza geçmeden önce halk hikâyesinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Halk hikâyesinin¹ tanımı pek çok araştırmacı tarafından yapılmıştır.

“XVI. Yüzyıldan itibaren anlatılan, efsane, menkıbe, destan gibi türlerle beslenip halk kültürünün pek çok ögesini ihtiva eden ve halkın roman ihtiyacını karşılayan bir anlatım türüdür. Ozanların anlatma geleneğinin bir ürünü olan destanın yerini almıştır.” (Kaya 2014: 378).

Eflatun Cem Güney, halk hikâyesini “Halkın gönül dünyasını dilegetiren ölmez hikâyelerdir.” şeklinde tanımlar.

Ali Berat Alptekin, “Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde açıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatımlardır.” şeklinde tanımlar.

Halk hikâyesi tamamıyla mensur şekilde anlatılmışsa bu tür hikâyelere “kara hikâye” denilmektedir. Kısa, bir türküye bağlı olarak anlatılan hikâyelere ise “serküşte, kaside veya bozlak” denilmiştir.

Türkiye dışındaki Türk dünyasında halk hikâyesine, Azerbaycan’da dâstân, hekâye; Türkmenistan’da dëssan, halk dëssanı, epos; Kazakistan’da epos, cır, dastan, anız; Kırgızistan’da comok, epos, epik destan; Tataristan’da dastan; Irak Türkleri’nde destan, Kırım Tatarları’nda destan; Başkurtlar’da kobayır, yır; Uygur Türkleri’nde dastan, hikâye; Gagauzlar’da annatmak; Balkan Türkleri’nde hikâye, masal; Altay Türkleri’nde kay çörçök; Tuva Türkleri’nde tool, tooçu ve Hakas Türkleri’nde nımah, alıptıg nımah denilmektedir.

¹Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ali Berat Alptekin, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.

Halk hikâyeleri üzerine yerli ve yabancı birçok araştırmacı çalışmalar yapmışlardır. Bunlar arasından Fuat Köprülü'nün Meddahlar (1925) ve Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Destanı (1930), Pertev Naili Boratav'ın Köroğlu Destanı (1931) ve Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği (1946), Şükrü Elçin'in Kerem ile Aslı Hikâyesi (1949), M. Öcal Oğuz'un Âşık Efgan Hikâyesi: İnceleme-Metin (1995), Doğan Kaya'nın Ruhsati'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi (1985, 2009), Mahmut ile Nigar Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (1993), Ignacz Kunoş ve Otto Spies'in Türkische Volksbücher (Türk Halk Kitapları) (1941) sayılabilir.

Halk hikâyelerinin şekil özelliklerini şu şekilde sırlayabiliriz:

1. Halk hikâyeleri, nazım ve nesir karışımı bir yapıya sahiptir.

2. Hikâyelerin girişinde tıpkı masalarda olduğu gibi söz kalıpları ifadeler vardır. Ancak sözlü kaynaktan derlenen hikâyelerin girişi ile yazılı kaynaklardaki hikâyelerin girişi birbirinden farklılık gösterir.

3. Hikâyenin dili sözlü anlatmalarda sade ve anlaşılır olmasına rağmen yazılı kaynaklarda daha ağırdır.

4. Hikâyelerin özellikle giriş kısmında, hikâyenin konusuyla ilişkisi bulunmayan ve anlatıcı tarafından sonradan ilave edilen manzum parçalara rastlanabilir.

5. Yazma ve matbu halk hikâyeleri sözlü gelenekten derlenenlere göre daha uzun, şiirleri daha fazladır.

6. Belli kişi ve yerlerin tasvirinde, kahramanların hareketleri, bir yere gidişleri, bir olaydan başka bir olaya geçiş, uzun zamanı ifade etme vb. gibi durumlarda söz kalıplarına veya seçili anlatımlara rastlanır.

7. Bir halk hikâyesi metninin içerisinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece vs. örneklerine rastlanabilir.

Halk hikâyelerinin muhteva özelliklerine kısaca şöyle göz atabiliriz:

1. Konusu genellikle aşk ve kahramanlıktır.

2. Olaylar gerçek veya gerçeğe yakındır. Kimi zaman olağanüstülükler yer alır.

3. Hikâyenin asıl kahramanları genellikle tek olarak dünyaya gelirler.
4. Kahramanın dünyaya gelmesine sebep olan derviş/pir kahramanın ad almasında, âşık olmasında, sevgili için gurbete çıkmasında da rol üstlenir.
5. Kahramanlar birbirine bade içerek, resme bakarak, ilk gördüğünde yahut da birlikte büyümesine rağmen kardeş olmadıklarını anlayınca âşık olurlar.
6. Belli esaslar çerçevesinde anlatılır.
7. Hikâyenin bazı yerlerinde anlatıcı dinleyiciler için dualar eder.
8. Kahramanın Hızır, at veya vefalı dostlardan oluşan yardımcıları vardır.
9. Kahramanlar zaman zaman insan dışı varlıklarla konuşurlar.
10. Kahramanlar genellikle birbirine kavuşur.
11. Bazı hikâyeler gerçekten yaşamış bir âşığın hayatı etrafında teşekkül etmiştir.
12. Olaylar günümüz deryasında cereyan eder.
13. Bazı hikâyelerde atlı-göçebe kültürün özellikleri yer alır.
14. Hikâyelerin pek çoğu hemen hemen bütün Türk dünyasında anlatılır.
15. Hikâyede asıl kahramanın dışında onun yakın çevresi, idareciler, yardımcı şahıslar, engelleyici şahıslar ve insan dışı varlıklar da yardımcı kahraman olarak yer alırlar (Kaya 2014: 388-389).

Halk hikâyeleri, günümüzde âşıklar ve âşıklardan duyduklarını anlatan kişiler tarafından anlatılmaktadır. Âşıklar, halk hikâyelerini belli bir plan çerçevesinde anlatmaktadırlar. Sözlü gelenekte âşıklar tarafından anlatılan bir halk hikâyesi, “fasıl, döşeme, asıl hikâye ve duvak kapama” bölümlerinden oluşmaktadır.

Halk hikâyelerinin sınıflandırmasını² şu şekilde yapılabilir:

a. Konuları Bakımından Halk Hikâyeleri

1. Aşk hikâyeleri: Âşık Garip ile Şahsenem, Kerem ile Aslı vb.

²Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Nerin Köse, “Türk Halk Hikâyelerinin Tasnifi Hakkında”, V. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 97-104.

2. Kahramanlık hikâyeleri: Köroğlu kolları.

3. Aşk ve kahramanlık hikâyeleri: Şah İsmail, Elif ile Mahmut vb.

b. Konu Kaynakları Bakımından Halk Hikâyeleri

1. Bir âşık/şairin biyografisi,

2. Bir âşık/şairin şiirlerinin bir musannif tarafından hikâyeleştirilmesi,

3. Destanların hikâyeleştirilmesi,

4. Yaşanmış bir vakanın hikâye şeklinde tasnif edilmesi,

5. Eski astral tasavvurların folklorlaşarak hikâyeye konu teşkil etmesi,

6. Masal, efsane, menkıbe, fıkra gibi küçük hacimli anlatım türlerinin hikâye tasnifine ilham vermesi,

7. Yabancı kültürlerde (Arap-İslam, Fars-Hint vd.) teşekkül eden mevzuların halk hikâyesi şekline dönüştürülmesi.

Konu açısından, halk hikâyesi ve destan arasındaki farklarını açıklamak da yerinde olacaktır. Fikret Türkmen bu farkları şöyle ifade etmektedir:

1. Halk hikâyesinde tarihi bir vakanın olması şart değildir.

2. Halk hikâyeleri nazım-nesir karışıktır. Zamanla nesir nazma üstünlük kazanmıştır.

3. Halk hikâyelerinde şahısların ve olayların anlatılmasında realist çizgilere daha çok yer verilmiştir.

4. Halk hikâyelerinde kahramanlıktan çok aşk maceraları konunun ağırlığını teşkil etmektedir.

5. Destanlar belli bir daire teşkil ederken halk hikâyelerinde özellikle aşk konulu olanlarında böyle bir daire söz konusu değildir.

Halk hikâyeleri hakkında bu bilgileri verdikten sonra çalışmamıza konu olan hikâyelerde yer alan bazı hususlara değinmekte fayda vardır.

Çalışmamızda temel olarak dört halk hikâyesi ele alınmıştır. Bu halk hikâyeleri İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri kaynaklı ve Azeri Türkçesinde halk

hikâyesi yerine “dâstân” kullanıldığı için biz de hikâyelerin yazı çevriminde orijinal metne sadık kalmak amacıyla “dâstân” kelimesini kullanırken hikâyelerin özetlerini Türkiye Türkçesini dikkate alarak yaptığımızdan “hikâye” kelimesini kullandık. Bu konu hakkında bir karışıklığa sebebiyet vermemek amacıyla bu durumu belirtmek uygun olacaktır.

İncelediğimiz halk hikâyelerin de Azerbaycan Türkçesi ağız özellikleri görülmektedir. Örnek verecek olursak “attan inmek” ifadesi “attan düşmek” şeklinde, “-a doğru” ifadesi “sarı” kelimesi ile “karşı” ifadesi “kabak” kelimesi ile “gitmek, varmak” fiilleri “aparmak” kelimesiyle karşılanmaktadır. Hikâyelerde Arapça ve Farsça kelimeler ve tamlamalar da bulunmaktadır.

Ele aldığımız halk hikâyelerinde imlâ konusunda da dikkat çeken özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerinin bazılarını şöyle belirtebiliriz:

1. Kelime başındaki -y harfinin yazılmadığı görülür: ılan (yılan), ıl (yıl), üz (yüz), iğit (yiğit).
2. Kelime içindeki -k harfinin -h harfine dönüştüğü görülür: ahşam, bahıp, çoh.
3. Kelime başındaki -g harfinin -k harfine dönüştüğü görülür: könül (gönül), kün (gün).
4. Kelime başında olumsuzluk ekleri -na ve -bi görülür: nahoş (hoş olmayan), namert (mert olmayan), narahat (rahatsız olan), bikeyf (keyifsiz), biçare (çaresiz).
5. Bazı fiillerin son harflerinin tekrarlandığı görülür: dolannam, öllem, kesillem.
6. Sayıların yazımında aynı harfin tekrarlandığı görülür: yeddi, sekkiz, dokkuz.
7. Kelime başındaki -b harfinin -m harfine dönüştüğü görülür: benim (benim), min (bin).
8. Bağlama edatı “ile”, -nan/-nen ile sağlanmıştır: sennen, sazınan.
9. Belirtme eki -vı/-vi eki ile yapılmıştır: koluvı, özüvi, kemalivi.

Bu halk hikâyelerinden üçünü derleyerek günümüze ulaşmasını sağlayan Ali Rıza Zihak'tan da kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Ali Rıza Zihak, 1959'da Hoy şehrinde doğmuştur. Eserlerini Farsça ve Türkçe yazmaktadır. Ali Rıza Zihak, Varlık, Yol, Ülker gibi dergilerde şiir, makale ve hikâyeleryayımlamıştır. Bazı yazılarını "A. Ağçaylı" imzası ile kaleme almıştır. Ali Rıza Zihak İran Türk hikâyesinin önemli temsilcilerindendir. Konularını daha çok İran Türklerinin yaşayışından alan Ali Rıza Zihak'ın eserlerinde genel olarak bir meddah veya halk hikâyesi anlatıcısının özelliklerini görmek mümkündür.³

Sara ve Han Çoban halk hikâyesini derleyen Ahmet İbadiyan hakkında ise maalesef bir bilgiye ulaşamadık.

Yukarıda zikredilenlerden hareketle anlatı türleri içerisinde halk hikâyesi önemli bir yere sahiptir. Toplum tarafından her ne kadar bu önem anlaşılmayıp göz ardı edilse de bu anlatıların zaman içerisinde yok olup gitmelerine müsaade edilmemelidir.

³Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Bahadır Gücüyeter, *İran Türklerinde Çağdaş Hikâye ve Roman*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2009.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. HALK HİKÂYELERİNİN İNCELEMESİ

1.1.1. Halk Hikâyelerinin Şekil Özellikleri

Çalışmamızda yer alan halk hikâyeleri şekil yönünden nazım ve nesir karışık olarak yazılmışlardır. Hikâyelerdeki olaylar nesir biçiminde kaleme alınırken duyguların dile getirildiği bölümler nazım biçiminde kaleme alınmıştır.

İncelediğimiz hikâyelerde şiirler genellikle 8'li ve 11'li hece ölçüleri ile yazılmıştır. Bununla birlikte dörtlüklerde hece sayılarında değişiklikler de görülmektedir. Örneğin 8'li hece ile söylenmiş bir şiirde mısralardan birinin 7 heceye düştüğü ya da 9 heceye çıktığı da vukudur. Örnek olarak;

Ala gözlü nazlı dilber

Gülü verme hara billah

Senin aşkından inciyir

Üreğimde yara billah (Ehmed ile Edalet Dastanı)

Güzelden gözleri gözler açıpdı

Süzerken sürmesi gözden ahıpdı

İgitler bağrını şan şan yahıpdı

Şahlar şahı mene nazar edipdi (Seyidi Dastanı)

Ey dilberim senden ötür

El daşını atdım geldim

Ferhad teg Şirin yolunda

Kayalar çapdım geldim (Urmulu Mahmud Dastanı)

Doğru ahd-i peyman ile

Yada ilesin eller meni

Namerde kismet olunca

Koy aparsın sellere meni (Dastan-1 Sara ve Han Çoban)

Ele aldığımız ilk üç hikâyede dörtlükler yer alırken Sara ve Han Çoban hikâyesinde dörtlüklerin yanı sıra beş mısradan oluşan bir şiire de yer verilmiştir:

Sultan kıydı şirin cana

Kim iler onun derdin kana

Düşman kalsın yana yana

Apardı seller Sara'nı

Bir uca boylu balanı (Dastan-1 Sara ve Han Çoban)

Sara ve Han Çoban hikâyesinde diğer hikâyelerden farklı olarak hikâyeye başlamadan önce nasihatname, hakikatname ve üstadname türü şiirler yer almaktadır. Bu hikâyenin diğer hikâyelerden bir farklı yönü ise şiirlerde çoğunlukla karşılıklı atışmalara yer verilmesidir. Örneğin;

Aldı Sara:

Bile işler bizim ellerde olmaz

El kaydasin men terk edebilmerem

Kirpiğim netşerdi bed bahan göze

Ne hür ki ne korhı hada bilmerem

Aldı Hâkim:

Dihanın kaymakdı leblerin şeker

Seni terk kalıma kolar mı meğer

Bir name yazaram yârin el çeker

Gerek men aparam buradan seni

1.1.2. Halk Hikâyelerinin Muhteva Özellikleri

İncelediğimiz dört halk hikâyesinin konusu aşk ve kahramanlıktır. Olaylar gerçeğe yakındır. Hikâyelerde yer yer Seyidi hikâyesinde yer alan Seyidi'nin başının kesilip tekrar vücudu ile birleşmesi hadisesi gibi olağanüstü özellikler de görülmektedir.

Ahmet ile Adalet, Urmulu Mahmut ve Seyidi hikâyelerinde gurbete çıkma vardır. Gurbette Ahmet ile Adalet'e Behram adında bir kişi yardım ederken Urmulu Mahmut ve Seyidi hikâyesinde pirin/mollanın yardımı söz konusudur. Ayrıca Seyidi hikâyesinde Seyidi'nin atı Semend de yardımcı karakterdir. Sara ve Han Çoban hikâyesinde ise gurbete çıkma ve yardımcı bir karakter yer almaz.

Urmulu Mahmut ve Seyidi hikâyelerinde kahramanlar pir elinden bade içerek saz çalma yeteneğine, şiir söyleme yeteneğine sahip olurlar ve yürekleri de bir güzelin aşkı ile yanar. Bu nedenle hikâyede âşıklar Hak âşığı olarak anılırlar.

Ahmet ile Adalet, Urmulu Mahmut ve Seyidi hikâyelerinin sonunda sevgiliye kavuşma yani vuslat görülürken Sara ve Han Çoban hikâyesinde vuslat yoktur yani sevgililer birbirine kavuşamaz.

Hikâyelerde geçen şehirler genelde İran ülkesinin sınırları içerisinde ama yer yer İstanbul, Azerbaycan gibi yerlerin de isimleri geçmektedir.

Hikâyelerde yer kalan başkahramanlar kadın ve erkek olsun toplum için bir prototip oluşturmaktadırlar. Bunlar, Hak yolundan ayrılmazlar, doğruluktan yanadırlar, yiğit ve cesurdurlar, sevdiklerine ihanet etmezler, büyüklerine saygılıdırlar ve merhametlidirler bu yüzden toplum için tam bir örnek teşkil edecek niteliklere haizdirler.

1.1.3. Halk Hikâyelerinin Epizotları

Halk hikâyelerini inceleme yöntemlerinden biri olan epizotu⁴ Doğan Kaya şu şekilde tanımlar: “Anlatım türleri içinde yer alan destan, hikâye, masal gibi türlerde bir metnin birbirinden ayrılan, ancak asıl konuya bağlı parçalarına veriden ad. Söz konusu parçalar birbirini tamamlamak suretiyle asıl metni meydana getirir.”

⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Esmâ Şimşek, “Halk Hikâyelerinde Kullanılan “Epizot” Terimi ve Türkçe Karşılığı”, Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri, 26-28 Mayıs 2000, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 657-664.

Halk hikâyesinde genellikle yer alan epizotları Ali Berat Alptekin şu şekilde sıralar:

1. Kahramanın Ailesi: Burada kahramanların ailelerinden bahsedilir. Kahramanın babası, genellikle padişah ya da beydir. Bütün maddî imkânlarla sahip olmasına rağmen de çocuğu olmaz.

2. Kahramanın Doğumu: Burada kahramanların mucizevî doğuşu ve kaderlerinin çizilişi anlatılır. Kahramanların doğumunu hazırlayan şartlar arasında doğacak çocukların birbirleriyle evlendirilmesi hususu da yer alır. Bir derviş, padişaha elma vererek bu elmayı ikiye bölüp yarısını hanımının yarısını da kendisinin yemesini tavsiye eder. Eğer hikâye kahramanlık hikâyesi ise elmanın kabuğunu da ahırdaki kısrak yiyecektir.

3. Kahramanlara Ad Verilmesi: Elmayı veren derviş kendisi gelinceye kadar çocuğa ad verilmemesini söyler. Çocuk uzun süre adsız olarak dolaşır ve bu durum başkalarının onunla alay etmesine neden olur. Bu duruma engel olmak isteyen aile çocuklarına ad koyacakları sırada derviş gelir ve çocuğun adını koyar.

4. Kahramanın Eğitimi⁵: Kahramanlar dadılar ile büyür. Aşk hikâyelerinde genellikle birbirlerini kardeş zanneden iki çocuk birlikte okula giderler.

5. Kahramanların Âşık Olmaları: Kahramanlar genellikle pir/molla elinden bade içerek birbirlerine âşık olurlar ya da belli bir yaşa gelince birbirlerine karşı muhabbet duyarlar.

6. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması: Bade içen âşıklar uzun süre baygın kalırlar. Kahramanın yanına saz getirilmesi ile kahraman uyanır uyanmaz saz çalmaya başlar. Uzun süren gurbet yolculuğundan sonra genelde gül bahçesinde karşılaşan âşıklar şiir söyleyerek birbirlerini tanırlar.

7. Kahramanın Gurbete Çıkması: Sevgili ile karşılaşan erkek kahraman, baba evine dönerek ailesine durumu anlatır. Kız tarafına dünür olduğu zaman büyük bir engel çıkar. Engeli kaldırmak isteyen kahraman da gurbete çıkar.

⁵Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Cemiloğlu, “Halk Hikâyelerinde Kahramanların Eğitimi”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektör Bildirileri I. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 121-137.

8. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi: İki âşık birbiriyle söyleşirken kızın babası onu maddi açıdan diğerinden daha üstün olan bir gence verir. Kız gerçek sevgilisini görmek için erkek tarafından süre ister. Bu süre dolunca düğün sırasında kahraman gelerek oradaki âşıklar ile atışıp onları mat eder ve damat ile karşılaşır. Kız gerçek sevdiği genci diğerine anlatır ve âşıklar ikinci kez kavuşmuş olur.

9. Kahramanın Memleketine Dönüşü: İki âşık birbirine kavuştuktan sonra erkek kahraman memleketine gitme arzusunu eşine anlatır. Eşi vasıtasıyla yeni akrabalarından izin alır ve kendi memleketine döner.

10. Sonuç: Memleketine gelen kahraman, düğün yaparak muradına erer ve ömrünün sonuna kadar memleketinde yaşar.

Bu bilgilerden hareketle bu bölümde, hikâyelerde yer alan epizotlar incelenecektir. İnceleyeceğimiz hikâyeler, İran'da yaşayan Türkler arasında anlatılan hikâyelerin elbette hepsini içermemektedir. Bu bölümde, Ahmet ile Adalet, Urmulu Mahmut, Seyidi ve Sara ve Han Çoban⁶ hikâyeleri üzerinde inceleme yapılacaktır.

1.1.3.1 Ahmet ile Adalet Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar

1.1.3.1.1. Kahramanın Ailesi

Başkahramanlarımızdan Adalet, zalim ve zorba bir hükümdar olan Mehdi Han'ın kızı, Ahmet ise Mehdi Han'ın buyruğunda olan ama toprak sahibi ve hatırı sayılır bir zat olan Kerem'in oğludur.

1.1.3.1.2. Kahramanın Eğitimi

Ahmet ile Adalet aynı okulda okumaktadırlar.

1.1.3.1.3. Kahramanların Âşık Olmaları

Kahramanların birbirlerine olan aşkları, babasının Ahmet'i evlendirmek istemesi üzerine ortaya çıkmaktadır. Ahmet ile Adalet birbirlerini çok sevmektedirler ve ayrılmamaya söz vermişlerdir.

⁶ Bu dört hikâye orijinal metinlerinde, Ehmed ile Edalet Dastanı, Urmulu Mahmud Dastanı, Seyidi Dastanı ve Dastan-ı Sara ve Han Çoban isimleri ile geçmektedir. Biz bu çalışmada Türkiye Türkçesi'ni kullandığımız için bu isimleri Ahmet ile Adalet Hikâyesi, Urmulu Mahmut Hikâyesi, Seyidi Hikâyesi ve Sara ve Han Çoban Hikâyesi olarak ifade ettik.

1.1.3.1.4. Kahramanın Gurbete Çıkması

Ahmet ile Adalet hikâyesinde gurbete çıkma, babasının Adalet'i Ahmet'e vermemesinden dolayı Ahmet ile Adalet'in Isfahan'a kaçmaları ile gerçekleşmektedir.

1.1.3.1.5. Kahramanın Memleketine Dönüşü

Başkahramanlar nikâh kıyıp iki yıl kadar Behram'ın yanında kaldıktan sonra Ahmet artık vatanının, ailesinin hasretini çekmektedir ve Mehdi Han'ın da yaptıklarından pişman olacağını düşünmektedir. Bunun üzerine Ahmet'in Behram'dan müsaade alarak memleketine dönmek istemesi ile hikâyede memlekete dönüş gerçekleşmektedir.

1.1.3.1.6. Sonuç

Memleketleri Hamedan şehrine gelen âşıkların çeşitli zorluklardan geçmelerinden ve Ahmet'in annesiyle babasının sürgünden dönmesinden sonra âşıklara düğün yapılmasıyla hikâye neticelendirilmektedir.

1.1.3.2. Urmulu Mahmut Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar

1.1.3.2.1. Kahramanın Ailesi

Bu halk hikâyesinde karşımıza üç başkahraman çıkmaktadır. Mahmut, ticaretle uğraşan İbrahim Han'ın oğludur. Mahmut'un âşık olduğu Peri, Urmu ilinin yöneticilerinden Behram Bey'in kızıdır. Mahmut'un diğer âşık olduğu Güllü Hanım ise Dağıstanlı Mirza Bağır'ın kızıdır.

1.1.3.2.2. Kahramanın Eğitimi

Başkahramanlarımızdan Mahmut ve Peri aynı mektebe gitmektedirler. Hikâyede diğer başkahraman Güllü Hanım'ın eğitimi ile ilgili bir hususa değinilmemiştir.

1.1.3.2.3. Kahramanların Âşık Olmaları

Hikâyede Mahmut ve Peri'nin on altı yaşlarına geldiklerinde birbirlerine âşık oldukları görülmektedir.

Hikâyede Mahmut, Güllü Hanım'a rüyasında Molla Ali'nin kendisine parmakları arasından Dağıstan ve Güllü Hanım'ı göstermesi ile âşık olmaktadır.

1.1.3.2.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması

Hikâyede Mahmut'un Dağıstan'a gelmesi ve oradan da Güllü Hanım'ın bağına giderek bağda Güllü Hanım'ın Mahmut'u görmesiyle kahramanlar birbirleri ile karşılaşmaktadırlar.

1.1.3.2.5. Kahramanın Gurbete Çıkması

Mahmut'un babası İbrahim Han'a rüyasında gördüklerini anlatması ve bu yüzden Dağıstan'a gideceğini belirtmesinin ardından Mahmut'un Dağıstan'a doğru yola çıkmasıyla hikâyede gurbete çıkma vuku bulunmaktadır.

1.1.3.2.6. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi

Hikâyede Güllü Hanım'ı haramî başı kaçırmak istediğinde Mehmet Pehlivan'ın onu kurtarması nedeniyle Güllü Hanım'ın babası kızını Mehmet Pehlivan ile evlendirmek ister.

1.1.3.2.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü

Mahmut ve Güllü Hanım'ın çeşitli zorlukları aşmalarından ve kendilerinin Mirza Bağır tarafından evlendirilmesinden sonra Mirza Bağır'ın bunları Urmu'ya göndermesi ile memlekete dönüş gerçekleşmektedir.

1.1.3.2.8. Sonuç

Mahmut'un Güllü Hanım ile memleketine dönmesiyle ve Urmu şehrinde Mahmut'un her iki güzel ile de düğün yapıp mutlu olmalarıyla hikâye sonlandırılmaktadır.

1.1.3.3. Seyidi Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar

1.1.3.3.1. Kahramanın Ailesi

Hikâyede başkahraman olarak Seyidi, Peri Hanım, Maral Hanım ve Seyidi'nin amca kızı yer almaktadır. Seyidi, Tebriz şehrinde büyük bir tacir olan Hoca Nasır'ın oğludur. Peri Hanım, Razmi Şah'ın kızıdır. Maral Hanım, Tebriz şehrinin vezirinin kızıdır ve diğer kahraman da Seyidi'nin amcasının kızıdır.

1.1.3.3.2. Kahramanın Eğitimi

Seyidi on altı yaşına kadar dadılar tarafından büyütülmüştür ve okula gönderilmiştir.

1.1.3.3.3. Kahramanların Âşık Olmaları

Seyidi, amcasının kızı ile beşik kertmesidir. Amcasının kızı, Seyidi'nin babasından kalan mal varlığını tükettiği ve hiçbir şeyi kalmadığı için ilk başta Seyidi'ye âşık değildir. Daha sonra amcasının kızı, Seyidi'nin Maral Hanım'dan aldığı eşyalar ile durumunun düzeldiğini görmesiyle Seyidi'ye âşık olmaktadır.

Maral Hanım, Seyidi'nin Sahabalar meydanında âşık kahvesinde okuduğu şiiri duyması ile Seyidi'ye âşık olmaktadır.

Seyidi, Peri Hanım'a uykuda bir şahın parmakları arasından kendisine Kahırman Kalesini ve Peri Hanım'ı göstermesi ile âşık olmaktadır.

1.1.3.3.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması

Hikâyede Seyidi, Maral Hanım ile Sahabalar meydanında karşılaşmaktadır. Seyidi, Kahırman Kalesinin bağlarında Peri Hanım'ı ararken uyku halindeki Peri Hanım'ı görerek sevgilisini sazıyla sözüyle uyandırmaya çalışmaktadır. Seyidi'nin ayağı takılarak Peri Hanım'ın üzerine düşmesi ve Peri Hanım'ın da uyanıp Seyidi'yi fark etmesiyle sevgililer karşılaşmaktadır.

1.1.3.3.5. Kahramanın Gurbete Çıkması

Seyidi'nin amcasının kızı ve Maral Hanım ile vedalaştıktan sonra Kahırman Kalesine doğru yola çıkmasıyla kahramanın gurbet yolculuğu başlamaktadır.

1.1.3.3.6. Sevgilin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi

Hikâyede Peri Hanım'ın saç tellerinin suya düşmesi ve Koç Hasan Paşa'nın bağının sularında bulunmasıyla Koç Hasan Paşa durumu yanlış anlayarak Peri Hanım'ın kendisiyle evlenmek istediğini düşünmektedir. Koç Hasan Paşa'nın buyanlıştan önce hareket etmesiyle beraber hikâyede Peri Hanım'la başka birinin evlenmesi durumu ortaya çıkmaktadır.

1.1.3.3.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü

Hikâyede Peri Hanım ve Seyidi'nin düğünü Şam'da yapıldıktan sonra Seyidipaşa olmak istemeyerek Peri Hanım'la birlikte memleketine dönmektedir.

1.1.3.3.8. Sonuç

Seyidi'nin Peri Hanımla memleketine dönmesi ve her üç güzelle de düğün yapıp mutlu olmaları ile hikâye sonlanmaktadır.

1.1.3.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesinde Yer Alan Epizotlar

1.1.3.4.1. Kahramanın Ailesi

Sara, hikâyede gayretli ve namuslu olan Sultan ile Gülnar'ın güzeller güzeli kızı olarak belirtilmektedir. Hikâyede Han Çoban ve ailesi hakkında bir bilgi verilmemiştir.

1.1.3.4.2. Kahramanlara Ad Verilmesi

Sara'ya adı, Mugan ülkesinde herkesin Sara'ya ad konulması için toplanması ile annesi tarafından konulmuştur.

1.1.3.4.3. Kahramanların Âşık Olmaları

Hikâyede Sara'nın ırmaktan su doldururken Han Çoban'ın onu görmesi ile ona âşık olması ve ikisinin birbirlerine karşılıklı sözlerinden sonra Sara'nın da Han Çoban'a âşık olduğu görülmektedir.

1.1.3.4.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması

Hikâyenin kahramanları Sara ve Han Çoban'ın ırmak başında birbirleriyle karşılaştıkları görülmektedir.

1.1.3.4.5. Kahramanın Gurbete Çıkması

Bu hikâyede gurbete çıkma, Han Çoban'ın sevdiğinin ölümüne neden olan Hakim'den Sara'nın öcünü almak için onun memleketine gitmesi şeklinde diğer üç hikâyeden farklı olarak gerçekleşmektedir.

1.1.3.4.6. Sevgilinin Bir Başka Kahramanla Evlendirilmek İstenmesi

Hikâyede sevgilinin başkasıyla evlendirilmek istenmesinden ziyade bir başkasının sevgiliyle evlenmek istemesi görülmektedir. Sara ırmaktan su

doldururken Hâkim onu görür ve âşık olur. Hâkim'in Sara'yı kendisiyle gelmeye ikna etme çabaları görülmektedir.

1.1.3.4.7. Kahramanın Memleketine Dönüşü

Sara'nın kendini ırmağa atması gibi Han Çoban'ın da Hâkim'i ırmağa attığı ve böylece kahramanın sevgilisinin öcünü aldıktan sonra memleketine döndüğü görülmektedir.

1.1.3.4.8. Sonuç

Hikâye, iki âşığın birbirine kavuşamaması ile sonuçlanmıştır. Sara, Hâkim ile gitmek yerine kendini ırmağa atmıştır. Han Çoban memleketine döndükten sonra Sultan'ın onu başkasıyla evlendirdiği görülür ama hikâyenin sonunda Han Çoban Sara'nınaşkından dağlara çıkmakta ve orada kalmaktadır.

Hikâyelerdeki bu epizotlardan hareketle incelediğimiz dört hikâye hakkında şunları söyleyebiliriz:

Kahramanın doğumu epizotu, dört hikâyede de yer almamaktadır.

Kahramanlara ad verilmesi epizotu yalnızca Sara ve Han Çoban hikâyesinde, kadın kahramana ad verilmesi şeklinde görülmektedir.

Kahramanın sevgiliyle karşılaşması vesevgilinin bir başka kahramanla evlendirilmek istenmesi epizotlarına Ahmet ile Adalet hikâyesinde rastlanmamaktadır.

Kahramanın eğitimi epizotu sadece Sara ve Han Çoban hikâyesinde görülmemektedir.

1.1.4. Halk Hikâyelerinin Motifleri

Edebiyatımızda motif kavramı üzerinde değişik görüşler vardır. Motif, Ali Berat Alptekin tarafından "hikâye etmenin en küçük unsuru" şeklinde tanımlanırken bu unsura Zeki Cemil Arda itici ve zorlayıcı sıfatını eklemiştir (Türkmen 1983: 177). Doğan Kaya da motifi "mitoloji, masal, efsane, destan ve halk hikâyesi gibi türlerde yaşama gücüne sahip en küçük öğeye verilen ad" şeklinde tanımlamıştır.

Motifin varlığını sürdürmesi, taşıdığı olağanüstü nitelikler sayesinde. Stith Thompson, masallardan hareketle bunları üç grup altında toplamıştır:

a. Kahramanlar: Tanrılar veya olağanüstü hayvanlar; cadı, dev gibi olağanüstü yaratıklar...

b. Olaylarda fon olarak fonksiyon icra eden nesnelere: Sihirli objeler, olağanüstü adetler, tuhaf inançlar...

c. Olaylar.

Stith Thompson, masallardaki motifleri irdelemiş ve tespit ettiği motifleri “Motif Index of Folk Literature” adlı 6 ciltlik eserinde 23 ana başlık altında toplamıştır.

Motifler gelenekte var olup metnin özünde önemli fonksiyon icra ederler. Türk destanlarında, halk hikâyelerinde ve masallarında sıkça karşımıza çıkan ad verme, ağaç, alet, at⁷, ateş, bilge kişi, bozkurt, dağ, dev, don değiştirme, Hızır, hile, hayvan (at, geyik, aslan...) harikulade yerler, ışık, ihanet, kadın, Kafdağı, kuyuya atılma, maden, mağara, musiki, kadın ve olağanüstü yaratıklar, sihir, su, renk, rüya, sayı, ziyafet vs. gibi motifler, metne doğrudan güç kazandıran objelerdir. Bunlar milletlere aidiyeti bakımından bir bakıma millî kimliği de belirlerler (Kaya 2014: 576).

Motif hakkındaki bu bilgilerden sonra bu bölümde Ahmet ile Adalet, Urmulu Mahmut, Seyidi ve Sara ve Han Çoban hikâyelerinde bulunan motifler gösterilmeye çalışılacaktır.

1.1.4.1. Ahmet ile Adalet Hikayesinde Yer Alan Motifler

B. HAYVANLAR

B₈₀₀ - B₈₉₉. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler

Ahmet’in, tozuna hiçbir atın yetişemediği güzel bir atı vardır.

Mehdi Han, kızı Adalet’i içi yılan, timsah ve kertenkele ile dolu bir kuyunun içine atmak ister.

⁷ Atla ilgili inanışlar hakkında bilgi için bakınız: ELÇİN Şükrü, “Türk Destan, Masal ve Hikâyelerinde Atla İlgili İnanışlar”, Türk Kültürü, 16 (182) Aralık 1977, s. 43-46.

C. YASAK

C₇₀₀ - C₈₉₉. Çeşitli Yasaklar

Mehdi Han, Adalet'in bağdan dışarı çıkmasını yasaklamıştır.

C₇₅₅. Bir İşi Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme

Behram, vatanına dönmek isteyen Ahmet'ten onlara yol hazırlığı yapmak için bir hafta süre ister.

Mehdi Han, bir hafta sonra Ahmet'i idam edecektir.

E. ÖLÜM

E₃₀₀ - E₃₉₉. Ölümden Dostça Geri Dönüş

Adalet, babası ne kadar kötülük yapmış olsa da Behram'dan babasını öldürmemesini ister ve Behram da bunu kabul eder.

Mehdi Han, bir daha kötülük yapmayacağına ve değişeceğine dair söz vererek ölümden kurtulur.

F. HARİKULADELİKLER

F₆₁₀. Çok Kuvvetli İnsan

Behram Ahmet'i kurtarmak için önüne gelen adamları yerle bir eder.

Ahmet ile Behram, Mehdi Han'ın adamları ile iki cengâver gibi dövüşürler.

Mehdi Han, Behram'a baktığında onun ne civan biri olduğunu anlar.

H. İMTİHANLAR

H_{11.1}. Baştan Geçeni Hikâye Etme

Ahmet, Adalet'i kaçırdıktan sonra nereden gelip nereye gideceklerini Adalet'e anlatır.

Adalet, kendi ile Ahmet'in başına gelen olayları Behram'a anlatır.

Adalet, Ahmet kendine geldikten sonra Behram'ın kim olduğunu ve Behram'ın kendilerine nasıl yardımcı olduğunu Ahmet'e anlatır.

Ahmet, Behram'a Isfahan'a niçin geldiklerini ve başlarına gelen olayları Adalet'in anlattığı gibi anlatır.

Behram, Ahmet'e Seyyadoğlu Mehmet'in nasıl biri olduğunu ve neden vefat ettiğini anlatır.

Ahmet, vatanına ve ailesine olan özlemini sazla sözle Behram'a anlatır.

Mehdi Han, Ahmet ve Adalet'i yakaladıktan sonra Adalet'ten neler yaptıklarını anlatmasını ister.

Behram, Hamedan'a geldikten sonra Ahmet ile Adalet'in başına gelenleri soruşur.

Adalet'in annesi, Adalet'i Mehdi Han'ın zulmünden kurtarmak için Kamber Bey'e olup biteni anlatır.

Adalet, Ahmet'e Ruşen'in başına gelenleri anlatır.

H₁₂. Şarkı Söyleyerek Tanıma

Zindanda esir olan Ahmet'i kurtarmaya gelen Behram, Ahmet'in yerini, o esnada derdini şiirle dile getiren Ahmet'in sesini tanımasıyla bulur.

K. ALDATMALAR

K₁₇₀₀ - K₂₀₉₉. Yalan Söyleyerek Aldatmalar

Mehdi Han, Adalet'e onu affettiğine ve mutlu olmasını istediğine dair yalan söyleyerek Adalet'ten Ahmet'i zindandan kimin kaçırdığını öğrenmeye çalışır.

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L_{111.1}. Gurbete Gidiş ve Dönüş

Ahmet, Adalet'i kaçırmak için Isfahan'a gitmek ister ve Kasr'da Behram'ın evinde iki yıl kaldıktan sonra Adalet ve Ruşen ile birlikte memleketi Hamedan'a döner.

Behram, Ahmet ile Adalet'in ardından Hamedan'a gider ve Hamedan'da Ahmet ile Adalet'le bir süre beraber kaldıktan sonra memleketi Kasr'a döner.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M₂₀₀ - M₂₉₅. Anlaşmalar ve Söz Vermeler

Ahmet ve Adalet birbirini sevdiği için ölüm onları ayırana kadar beraber yaşamaya dair birbirlerine söz vermişlerdir.

N. ŞANS VE KADER

N₇₀₀ - N₇₉₉. Tesadüfi Karşılaşmalar

Adalet yaralanmış olan Ahmet'in başında ağlayarak şiir okurken avlanmakta olan Behram onun sesini duyar ve Adalet'in yanına gider.

N₈₀₀. Yardımcılar

Adalet'in dadısı, Ahmet ile Adalet'in birbirlerine yazdıkları mektubu ikisi arasında götürüp getirir.

Adalet'in dadısı, Ahmet'i Adalet'in bulunduğu bağa getirir.

Behram, her türlü konuda Ahmet ile Adalet'e yardımcı olur.

Kamber Bey, Adalet'i kuyuya atılmaktan, Ruşen'i nehre atılmaktan kurtarır.

P. CEMİYET

P₁₀. Padişah

Adalet'in babası Mehdi Han, Hamedan şehrinin yöneticisidir.

Adalet'in amcası Kamber Bey de ülkede önemli bir kişidir.

P₁₅₀. Zengin Adamlar

Behram, zengin ve her çevreden tanıdığı olan biridir.

P₂₃₃. Baba ve Oğlu

Kerem, oğlu Ahmet'in Adalet'i sevdiğini anlayınca Mehdi Han'a Adalet'i istemeleri için elçi gönderir.

Ahmet'in Ruşen adında bir oğlu vardır.

P₄₁₄. Avcılık

Seyyadoğlu Mehmet ve Behram iyi bir avcıdır.

Behram ile yaşamaya başlayan Ahmet de artık Behram'la birlikte av avlamaktadır.

P₄₆₁. Asker

Behram, Ahmet'i kurtarmak için Mehdi Han'ın askerlerini öldürür.

Kamber Bey, Ruşen'i nehre atmak için götürülen Mehdi Han'ın askerlerinin elinden kurtarır.

P₄₈₅. Bilgin Kişi

Behram, görmüş geçirmiş ve bilgi sahibidir.

P... Elçi

Kerim, Adalet'i Ahmet'e istemesi için ak sakallıları Mehdi Han'a elçi olarak gönderir.

Adalet'in dadısı, mektup götürüp getirirken elçi görevi görür.

Mehdi Han'ın Kamber Bey'e yazdığı mektubu bir elçi götürür.

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q₂₁₁. Öldürerek Cezalandırma

Behram ve Ahmet, Mehdi Han'ın askerlerini öldürürler.

Behram, Mehdi Han'ı öldürerek cezalandırmak ister.

Q₄₃₁. Sürgün Ederek Cezalandırma

Mehdi Han, Ahmet'in ailesini sürgüne gönderir.

Q₄₃₃. Hapsederek Cezalandırma

Mehdi Han, Ahmet ile Adalet'i zindana hapsederek cezalandırır.

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R₃₉. Çeşitli Kaçırmalar

Babasının Adalet'i Ahmet'e vermemesi nedeniyle Ahmet de Adalet'i kaçıırır.

Mehdi Han'ın zindana kapattığı Ahmet'i, Behram zindandan kaçıırır.

R₄₁₋₃. Zindana Hapsetme

Mehdi Han, Ahmet ile Adalet'i zindana hapseder.

R₁₂₂. Çeşitli Kurtarmalar

Behram, Ahmet'i zindandan kaçıırarak Ahmet'in idam edilmesini engeller.

Kamber Bey, Ruşen'i Mehdi Han'ın adamlarından kurtararak nehre atılmasını önlemiş olur.

Kamber Bey, Mehdi Han'la konuşarak Adalet'in kuyuya atılmaktan kurtarır.

S. ANORMAL ZULÜMLER

S₁₁. Zalim Baba

Mehdi Han, kızı Adalet'i içi yılan, timsah ve kertenkele dolu kuyunun içine atmak ister.

T. EVLİLİK

T₁₀. Âşık Olma

Ahmet ve Adalet belli bir yaşa geldiklerinde birbirlerine âşık olur.

T₁₃₀. Evlenme Adetleri

Kerem, Ahmet'e Adalet'i istemek için Mehdi Han'a elçi gönderir.

Behram, Ahmet ile Adalet'in düğünü için hazırlık yapar.

Ahmet'in ailesinin sürgünden dönmesi ile birlikte ahali hep beraber Ahmet ile Adalet'in düğününü yaparlar.

T₁₃₆₋₅. Düğünde Eğlenme

Behram'ın Ahmet ile Adalet için yaptığı düğün yedi gün yedi gece sürer.

V. DİN

V₅₀. Dua

Mehdi Han'ın Adalet'i vermemesi nedeniyle Ahmet, bu durum karşısında dua ederek Allah'tan kendine yol göstermesini ister.

Adalet, babasının yaptığı zulümlerden kurtulmak için Allah'tan yardım ister.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z₇₁. Formilistik Sayı

Mehdi Han, Ahmet ile Adalet'in peşine yirmi atlı salar.

Ahmet ve Adalet, Behram'ın yanında iki yıl kalır.

Z₇₁₋₅. Formilistik Sayı: 7

Ahmet ile Adalet'in düğünü yedi gün yedi gece sürer.

Behram, Ahmet'ten yol hazırlığı yapmak için bir hafta mühlet ister.

Ahmet bir hafta sonra idam edilecektir.

1.1.4.2. Urmulu Mahmut Hikâyesinde Yer Alan Motifler

B. HAYVANLAR

B₈₀₀ - B₈₉₉. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler

Mahmut, at üstünde gece gündüz yol gider.

Mahmut, Mehmet Pehlivan ve Bala Oğlan Kurtlar Kalesinde kurtlar ile dövüşürler.

Bala Oğlan, kurtlarla yoldaş olur.

C. YASAK

C₇₅₅. Bir İşi Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme

Behram Bey Mahmut'a Peri'yi, Mahmut ancak bir devlet sahibi olursa verecektir.

Güllü Hanım, Mehmet Pehlivan'a kırk gün sonra varacaktır.

D. SİHİR

D₀ - D₉₉. İnsanın Farklı İnsan Şekline Dönüşmesi

Cadı kadın sihir yaparak bir yönetici kızının şekline girer.

Cadı, Mahmut'a büyü yaparak onu bir kızın şekline sokar.

D₅. Büyülenmiş İnsan

Cadı, Mahmut'u uykuda görüp duayı Mahmut'a üfler ve onu şehirden dışarı çıkarır.

D_{154.2}. İnsanın Güvercin Olması

Cadı, Mahmut'u Kurtlar Kalesine götürmek için güvercin şekline sokar.

F. HARİKULADELİKLER

F₆₁₀. Çok Kuvvetli İnsan

Mehmet Pehlivan, haramilerin başını top güllesi gibi dağıtır.

F₇₇₁. Olağanüstü Kale

Kurtlar Kalesinde kuş bile kanat çırpamaz.

G. DEVLER

G₂₀₀ - G₂₀₉. Cadılar (Büyücüler)

Harami başı savaşmakla Güllü Hanım'ı alamayacağını anlayınca bir cadıdan Güllü Hanım'ı ona getirmesini ister.

H. İMTİHANLAR

H_{11.1}. Baştan Geçeni Hikâye Etme

Mahmut'un annesi İbrahim Han'a Mahmut ile Peri'nin macerasını anlatır.

Mahmut, İbrahim Han'a bade içme macerasını anlatır.

Mahmut, Peri'ye niçin Dağıstan'a gitmesi gerektiğini anlatır.

Mahmut, Dağıstan'a giderken karşılaştığı tacir başına derdini şiirle anlatır.

Mahmut, Dağıstan'da karşılaştığı yaşlı kadına macerasını anlatır.

Mahmut, İbrahim Han ve Behram Bey'e bir mektup yazarak Dağıstan'da başından geçen olayları anlatır.

H₁₄₈. İsteğin Şiirle İfade Edilmesi

Mahmut, Güllü Hanım'ı görmek istediğini şiirle belirtir.

Mahmut, Mehmet Pehlivan'ı öldürmek istediğini şiirle söyler.

Güllü Hanım, Mehmet Pehlivan'dan cadının elinden Mahmut'u kurtarmasını şiirle dile getirir.

Mehmet Pehlivan, arkadaşlarına Kurtlar Kalesine isteyen geleceğini istemeyenin gelmeyeceğini şiirle ifade eder.

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J₂₃₀ - J₂₉₉. Gerçek ve Açık Değerler

Mahmut, annesi ve babasından helallik alarak Dağıstan'a doğru yola çıkar.

J₅₀₀ - J₅₉₉. İhtiyat ve Tedbir

Mahmut'un annesi ve babası Mahmut Dağıstan'a giderken ona biraz altın, gümüş harçlık ve yiyecek bir şeyler verirler.

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L_{111.1}. Gurbete Gidiş ve Dönüş

Mahmut, Güllü Hanım'ı almak için Dağıstan'a gider.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M₂₀₀ - M₂₉₅. Anlaşmalar ve Söz Vermeler

Peri, Mahmut'a o dönene kadar kimseye varmayacağına ve onu bekleyeceğine söz verir.

Mehmet Pehlivan, Güllü Hanım'a Mahmut'u ya getireceğine ya da bu uğurda öleceğine dair söz verir.

Mehmet Pehlivan, tekrar esir olan Mahmut'u yine kurtaracağına dair Güllü Hanım'a söz verir.

N. ŞANS VE KADER

N₇₀₀ - N₇₉₉. Tesadüfi Karşılaşmalar

Mahmut, yolda bir tacir grubuyla karşılaşır.

Mahmut, Dağıstan'da yaşlı bir kadınla karşılaşır.

N₈₀₀. Yardımcılar

Tacirler, Dağıstan sınırına kadar Mahmut'la gelerek ona hem arkadaş olurlar hem de yol gösterirler.

Bala Oğlan, Mahmut'un bağlı olan elini ve ayağını çözer.

Mehmet Pehlivan, Mahmut'u esirlikten kurtarır.

Bala Oğlan, Mahmut'un cadının okumuş olduğu duanın etkisinden kurtulması ve bir daha cadının duasının Mahmut'a etki etmemesi için bir kızdan dua alır.

Güllü Hanım'ın dadısı, Güllü Hanım'ı koruması için ona bir dua verir.

N_{825.3}. Yardımcı Yaşlı Kadın

Mahmut, yaşlı kadının yanında kalır.

Yaşlı kadın, Güllü Hanım'a Mahmut'un yazdığı mektubu götürerek Mahmut'un geldiğini bildirir.

Yaşlı kadın, Mahmut'un Güllü Hanım'ın bağına gitmesine yardımcı olur.

N_{848.0.1}. Yardımcı Mukaddes Adam

Molla Ali, Mahmut ile Peri'ye bade verir.

P. CEMİYET

P₁₀. Padişah

Peri'nin babası Behram Bey bir yöneticidir.

Güllü Hanım'ın babası Mirza Bağır, Dağıstan'ın ileri gelen kişilerindendir.

P₁₅₀. Zengin Adamlar

Mahmut'un babası İbrahim Han bir tacirdir.

P₄₇₅. Haremi

Güllü Hanım'ı babasından bir harami başı ister.

P₄₈₅. Bilgin Kişi

Güllü Hanım'ın dadısı arif biridir.

P... Elçi

Mahmut'un İbrahim Han ve Behram Bey'e yazdığı mektubu bir elçi onlara götürür.

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q₂₁₁. Öldürerek Cezalandırma

Mahmut, cadı kadını öldürerek cezalandırır.

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R₁₀. Esir Olma

Mahmut, haramiler tarafından esir alınır.

R₄₀. Esirlerin Kapatıldığı Yer

Mahmut, Kurtlar Kalesine kapatılmıştır.

R₁₁₀. Esirlikten Kurtarma

Bala Oğlan, Mahmut'un bağlı ellerini çözerek Mehmet Pehlivan'ın Mahmut'u esirlikten kurtarmasına yardım eder.

Bala Oğlan, Mahmut'u Kurtlar Kalesinden bir ip ve hançer yardımı ile kurtarır.

T. EVLİLİK

T₁₀. Âşık Olma

Mahmut ile Peri on beş on altı yaşlarına gelince birbirlerine âşık olurlar.

T₁₁₋₃. Rüyada Âşık Olma

Mahmut uykuda Molla Ali'nin elinden bade içerek Güllü Hanım'a âşık olur.

T₃₀. Sevgililerin Karşılaşmaları

Mahmut, Güllü Hanım'ın kendisini karşıladığını görünce ona şiir okur, Güllü Hanım da aynı şekilde Mahmut'a şiirle karşılık verir.

T₁₃₀. Evlenme Adetleri

İbrahim Han, oğlu Mahmut'a Peri'yi istemek için Behram Bey'e elçi gönderir.

Mahmut'un Peri ve Güllü Hanım ile düğünleri yapılır.

T₁₃₁. Evlenme Şartları

Behram Bey, Mahmut ile Peri'nin evlenmesi için Mahmut'un bir devlet sahibi olmasını şart koşar.

T₁₃₅. Düğün Merasimi

Mahmut ile Güllü Hanım'ın ve Mehmet Pehlivan ile Nergis'in nikâhları beraber kıyılır.

T₁₄₅. Çok Eşle Evlenme

Mahmut iki güzelle de evlenir.

T... Bade İçme

Mahmut, şiirlerinin birkaçında şah elinden bade içtiğini belirtir.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z₇₁. Formilistik Sayı

Mahmut, on yedi parça cenk elbisesini giyer.

Z_{71.12}. Formilistik Sayı: 40

Güllü Hanım kırk gün sonra Mehmet Pehlivan'a varacaktır.

Z₁₄₀. Sembolik Renkler

Mahmut, gurbete gitmeden Peri'ye okuduğu şiirde beyaz şal bağlamasını ister.

Peri, bir şiirde Mahmut'a siyah saçlarına güller takmayacağını söyler.

1.1.4.3. Seyidi Hikâyesinde Yer Alan Motifler

B. HAYVANLAR

B₄₀₁. Yardımcı At

Kimsenin sırtına binmesine izin vermeyen Semend at, Seyidi'yi kuş gibi sırtına alır.

Semend at, kılık değiştirmiş bir vaziyette ahıra gelen Seyidi'yi tanır ve ağlar.

Paşa, Semend atın gökten turna indirdiğini bilir.

B₈₀₀ - B₈₉₉. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler

Maral Hanım, Seyidi'ye bir at verir.

Harami kızları, Seyidi'ye yol göstermek için ata binerler.

C. YASAK

C₄₂₀. Sırları Açıklama Yasağı

Haramiler kadın olduklarını saklar.

(T) C_{422.3}. Kimliğin Açıklanması Yasağı

Seyidi, Durna Hanım'ın harami kızlarından sakladığı sırrı açıklar.

C₇₅₅. Bir İşi Muayyen Bir Zamanda Yerine Getirme

Seyidi, Maral Hanım'ın babasına elçi göndermek için Maral Hanım'dan on beş gün mühlet ister.

Seyidi, amcasının kızına seferden geldikten sonra ancak evlenebileceklerini söyler.

Peri Hanım ancak gücü gücüne yetecek ve sırtını yere getirecek bir yiğide varacaktır.

Peri Hanım, Koç Hasan Paşa ile evlenmek için ondan kırk gün mühlet ister.

E. ÖLÜM

E₁₁. Dönüşme ile Tekrar Dirilme

Şahın duası ile Seyidi'nin ruhu bedenine döner.

F. HARİKULADELİKLER

F_{565.2}. Kuvvetli Kadın

Peri Hanım, cenk elbiselerini giyince dağlar yerinden titrer.

F_{575.1}. Harikulade Güzellikte Kadın

Seyidi, şahın parmakları arasından gösterdiği Peri Hanım'ın güzelliğini tarif eder.

F₆₁₀. Çok Kuvvetli İnsan

Seyidi alimlerin kulaklarından tutup onları Semend atın göğsünde saklar.

G. DEVLER

G₂₀₀ - G₂₀₉. Cadılar (Büyücüler)

Vezerin gözü, ifrit bir kadına takılır.

G₂₁₀₋₀₋₁. Cadı Karısının Görünüşü

Cadının beli bükülmüş ve dudakları yeri süpürür gibidir.

Peri Hanım, yaşlı kadının (cadının) gözlerini şeytana benzetir.

H. İMTİHANLAR

H₁₁₋₁. Baştan Geçeni Hikâye Etme

Seyidi, Âşık Ali'ye durumu bildirerek Maral Hanım'ın da bu durumu anlayarak kendi yoluna gitmesini ister.

Durna Hanım, başından geçenleri harami kızlarına anlatır.

Cadı, Seyidi'ye obasının göçtüğünün ve onlara yetişemeyerek burada kaldığını anlatır.

Cadı, Seyidi'ye Peri'nin kaç gündür bir şey yiyip içmediğini anlatır.

Cadı, Koç Hasan Paşa'ya Seyidi ve Peri'yi nasıl yakaladığını anlatır.

(T) H₁₂₋₃. Şiirle Tanıma

Vezerin oğlu, Seyidi'nin sözlerinden onun aradığı İranlı olduğunu anlar.

H₈₀. İşaretle Tanıma

Koç Hasan Paşa, Peri'nin saç tellerini kendine gönderdiğini sanarak Peri'nin onunla evlenmek istediğini düşünür.

Cadı, Seyidi ile Peri'yi tutsak ettiğini kalede yeşil ateş yakarak vezerin adamlarına bildirir.

H₁₄₈. İsteğin Şiirle İfade Edilmesi

Seyidi, evlerine gelen amcasının kızına gitmesini istediğini şiir söyleyerek belirtir.

Seyidi, harami kızlarına derdini sazla sözle anlatır.

Peri Hanım, Seyidi'ye niçin ağladığını şiir söyleyerek anlatır.

Peri Hanım, babasının atı Semend ata artık Seyidi'nin binmesini ister.

Seyidi, alimlere derdini şiirle anlatır.

Seyidi, Peri Hanım'ın vermiş olduğu saçı kaybettiğini sazla sözle dile getirir.

Peri Hanım, Seyidi'ye vermiş olduğu saçı Seyidi'nin kaybetmesinin hiç iyi olmadığını şiirle dile getirir.

Seyidi, vezirin oğluna Peri'nin saç tellerini almaya geldiğini şiirle anlatır.

Seyidi Peri'den onu öldürdüklerinde cesedini bu yaban ellerde koymamasını ister.

Peri, Seyidi'nin defnedilmesini istediğini şiirle dile getirir.

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J₂₃₀ - J₂₉₉. Gerçek ve Açık Değerler

Seyidi'nin annesi Seyidi'yi varlık içinde görünce haram mal yemenin kendilerine yakışmayacağını oğluna söyler.

Kadı, Seyidi'nin üzerindeki hakkını ona yardım ederek güzel bir şekilde ödemeyi düşünür.

Seyidi çok merhametli olduğundan yaşlı kadını (cadıyı) onlarla yaşaması için kaleye götürür.

J₅₀₀ - J₅₉₉. İhtiyat ve Tedbir

Maral Hanım tedbiri elden bırakmayarak Mahmut'a elbise, güzel bir at ve biraz da para verir.

Peri Hanım, cadının yaptığı yemekten şüphelendiği için ihtiyatlı davranarak Seyidi'ye sırası ile birer lokma almalarını eğer bir şey olmazsa ikisinin de yiyebileceğini söyler.

K. ALDATMALAR

K₁₉₀₀ - K₁₉₉₉. Hileler, Sahtekârlıklar

Harami kızları Seyidi'ye kadın olduklarını nereden bildiklerini sorarlar ve Seyidi onlara işlerinde hile olduğunu söyler.

Cadı, vezire Seyidi'yi öldürmenin hilesinin kendinde olduğunu söyler.

K₁₈₁₀. Hile ile Kıyafet Değişirme

Seyidi kılık değiştirerek saraya doğru gider.

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L_{111.1}. Gurbete Gidiş ve Dönüş

Seyidi Kahırman Kalesine doğru gece gündüz yol gider.

Seyidi, Peri Hanım ile nikâhını kıyması için Akay Kadı'nın yanına Şam'a gider.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M₂₀₀ - M₂₉₅. Anlaşmalar ve Söz Vermeler

Seyidi, amcasının kızına onunla evleneceğine dair söz verir.

N. ŞANS VE KADER

N₈₀₀. Yardımcılar

Harami kızları, kalenin yakınlarına kadar Seyidi'ye yol göstererek yardımcı olurlar.

Seyidi ile Peri Hanım'ın nikâhlarını kıyan kadı, askerleri istirahate ikna ederek Seyidi ile Peri Hanım'ın uykuda onlara yakalanmalarını engeller.

N_{848.0.1}. Yardımcı Mukaddes Adam

İki dünyanın da şahı, Seyidi uykudayken yanına gelir.

Şah, Peri Hanım uykudayken yanına gelerek Allah'a Peri Hanım'ın duasını kabul etmesi için dua eder.

P. CEMİYET

P₁₀. Padişah

Peri Hanım'ın babası Razmi Şah'tır.

Koç Hasan Paşa, Şam'ın padişahıdır.

P₁₁₀. Kralın Vezirleri

Vezirin Maral adında bir kızı vardır.

P₁₅₀. Zengin Adamlar

Hoca Nasîr, büyük bir tacirdir.

P₂₃₃. Baba ve Oğlu

Hoca Nasîr'in Seyidi adında bir oğlu vardır.

P₄₁₄. Avcılık

Seyidi haftada bir iki gün ava gider.

P₄₆₁. Asker

Vezirin oğlu, askerleri hazırlayıp Kahırman Kalesine doğru harekete geçer.

P₄₇₅. Haremi

Haremi kızları Seyidi'yi uyurken görürler.

P₄₈₅. Bilgin Kişi

Tebriz'in Sahabalamar meydanındaki âşıklar kahvesinde Âşık Ali adında bilgili bir âşık vardır.

Seyidi'nin Maral Hanım'a ne demek istediğini dadısı açıklar.

Peri Hanım, Akay Kadı'yı vekili olarak seçer.

Seyidi meydana geldiğinde üç alim pencereden ona bakar.

P₆₈₁. Yasla İlgili Âdetler

Hoca Nasîr'in ölümünden sonra yas meclisi Seyidi'nin çevresinde toplanır.

Peri Hanım, Seyidi için ağıt yakar.

P... Elçi

Kız isteme adeti elçiler tarafından gerçekleştirilir.

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q₂₁₁. Öldürerek Cezalandırma

Seyidi, Semend atın belindeyken kılıçla vezirin başını ikiye ayırır.

Cadıyı Şam'ın meydanında yanan ateşin içine atarlar.

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R₁₀. Esir Olma

Hasan Paşa, vezirin oğlundan Peri Hanım'ı esir alarak ona getirmelerini ister.

Cadı, Seyidi ve Peri'yi tahta kilimin arasında tutsak eder.

R₄₀. Esirlerin Kapatıldığı Yer

Cadı, Seyidi ile Peri'nin ellerini bağlayarak Kahırman Kalesinde esir eder.

T. EVLİLİK

T_{11.3}. Rüyada Âşık Olma

Seyidi, şah elinden bade içerek Peri Hanım'a âşık olur.

T₁₅. İlk Görüşte Âşık Olma

Maral Hanım, Seyidi'yi görür görmez âşık olur.

T_{61.5.3}. Beşik Kertme

Seyidi amcasının kızı ile beşik kertmesidir.

T₁₃₀. Evlenme Adetleri

Seyidi, amcasının kızını istemek için elçi gönderir.

Şam'da Seyidi ile Peri Hanım'ın düğünü yapılır.

T₁₄₅. Çok Eşle Evlenme

Seyidi, amcasının kızı, Maral Hanım ve Peri Hanım'la evlenir.

T... Bade İçme

Seyidi, şahın elinden bade içer.

V. DİN

V₅₀. Dua

Seyidi, Allah'tan ölmeyi ya da gurbete çıkmayı ister.

Amcasının kızı Seyidi'yi Allah'a emanet eder.

Seyidi, şahın uykuda ona gösterdiği Peri Hanım'a kavuşabilmek için Allah'a dua eder.

Peri Hanım, Allah'tan ya Seyidi'yi diriltmesini ya da kendini Seyidi'nin yanına almasını ister.

V₅₆. Namaz

Seyidi, bir hacet namazı kılarak yüzünü toprağa koyar.

Peri Hanım, gece hacet namazı kılar.

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z₇₁. Formilistik Sayı

Seyidi'nin meclisinde beş yüzden fazla dostu vardır.

Seyidi'nin varı yoğu yüz altın kalmamıştır.

Molla, Seydi'ye beş günlük dünyadan iman ile gitmesinden bahseder.

Harami kızları kaleye sekiz ağaçlık mesafe kaldığında Seyidi ile yollarını ayırırlar.

Seyidi, on yedi parça cenk elbiselerini giyer.

Cadı, kalenin beşinci katında yeşil ateşi yakar.

Z_{71.1}. Formilistik Sayı: 3

Üç alim pencerenin kenarından Seyidi'ye bakarlar.

Peri Hanım, sarayın üçüncü katında Seyidi'yi beklemektedir.

Peri Hanım, üçüncü gün Seyidi'ye neden avlanamadığını sorar.

Seyidi'nin üç derdi de birbirine karışmıştır.

Cadının kaleye gelmesinin üçüncü gününde Peri Hanım çok hoşnutsuzdur.

Peri, Seyidi'nin başsız bedenini görünce üçüncü kez bayılır.

Peri Hanım, üç günden sonra Koç Hasan Paşa'nın huzuruna çıkar.

Z_{71.5}. Formilistik Sayı: 7

Peri Hanım ve Seyidi'nin düğünü yedi gün yedi gece sürer.

Z_{71.12}. Formilistik Sayı: 40

Maral Hanım, hamamdan çıkarken kırk dadısı ve kızlar Maral Hanım'ı çevrelerler.

Maral Hanım ile Seyidi'yi kırk dadı ve kız ortalarına alırlar.

Peri Hanım ile Seyidi kırk gece kırk gündüz kaleden aşağı inmezler.

Seyidi'nin cenazesini kırk metrelik kuyuya atarlar.

Peri Hanım, Seyidi için kırk gün yas tutmak ister.

Z₁₄₀. Sembolik Renkler

Maral Hanım'ın siyah saçları ağ gerdanına dökülür.

Seyidi'nin ölümü üzerine Peri, dağlar ağ giyinsin denizler kara şeklinde ağıt yakar.

1.1.4.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesinde Yer Alan Motifler

B. HAYVANLAR

B₈₀₀ - B₈₉₉. Hayvanlarla İlgili Çeşitli Motifler

Hâkim'in adamları Sara'yı zorla ata bindirirler.

E. ÖLÜM

Gülнар, bir hastalığa yakalanır ve ölüm döşegine düşer.

Sara, Hâkim ile gitmektense kendini ırmağa atar.

Sultan, Han Çoban'ın yanına gelmesiyle ruhunu yaratana teslim eder.

F. HARİKULADELİKLER

F₅₇₅₋₁. Harikulade Güzellikte Kadın

Sara'nın güzelliği dilden dile Mugan ülkesini kaplamıştır.

H. İMTİHANLAR

H_{11.1}. Baştan Geçeni Hikâye Etme

Sara derdini babasına şiirle anlatır.

Sultan, Sara'nın kendini ırmağa atmasını Han Çoban'a şiirle anlatır.

H₁₄₈. İsteğin Şiirle İfade Edilmesi

Gülнар, Sara'yı Sultan'a emanet ettiğini ve Sara'ya iyi bakmasını şiirle dile getirir.

Gülнар eğer ölürse Sara'nın annesiz kalmasını istemediğini Sultan'a şiirle ifade eder.

Han Çoban, Sara'yı sevdiğini ve almak istediğini sazla sözle ifade eder.

Hâkim, Sara'dan kendi ile gelmesini istediğini şiirle dile getirir.

Hâkim, Sultan'dan Sara'yı kendi ile göndermesini şiirle ister.

Hâkim, Sultan'dan Sara'nın onunla gelmesini ikna ederse Sultan'ın mal mülk sahibi olacağını şiirle anlatır.

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J₂₃₀ - J₂₉₉. Gerçek ve Açık Değerler

Hâkim, Sara'yı götürmek isteyince Sara, sevgilisine vefasızlık etmeyeceğini ve bu tür ahlaksız davranışların kimse tarafından hoş görülmeceğini Hâkim'e anlatır.

Sultan, Hâkim'e mala mülke tâma etmeyeceğini, Allah'ın her türlü sıkıntıda yanında olduğunu söyler.

J₁₅₄. Ölmek Üzere Olan Babanın Nasihati

Sultan, kızı Sara'dan hiçbir işte yüzünü kara çıkarmamasını vasiyet eder.

J_{154.4}. Kadının Nasihati/Vasiyeti

Gülнар ölüm döşegindeyken Sultan'dan Sara'nın annesiz kalmaması için kendinden sonra başka bir kadınla evlenmesini vasiyet eder.

L. KADERİN TERS DÖNMESİ

L₁₀₀ - L₁₉₉ Talihi Yaver Gitmeyen Kahraman (Hanım Kahraman)

Sara, Han Çoban ile birlikte olamayacaksa Hâkim'le gitmektense kendini sulara atmayı tercih eder.

L₁₁₁₋₁. Gurbete Gidiş ve Dönüş

Han Çoban, sevdiğinin ölümüne neden olan Hâkim'den öcünü almak için Hâkim'in memleketine gider.

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M₂₀₀ - M₂₉₅. Anlaşmalar ve Söz Vermeler

Sara ve Han Çoban birbirlerine sadık kalacaklarına dair söz verir.

P. CEMİYET

Sultan, namuslu ve çalışkan biridir.

P₁₅₀. Zengin Adamlar

Hâkim, zengin bir adamdır.

P₄₁₂. Çobanlık

Sara'yı seven Han Çoban, çobanlık yapar.

P₆₈₁. Yasla İlgili Âdetler

Sara'nın kendini nehre atması üzerine Sultan, kızı için ağıt yakar.

P...Elçi

Han Çoban, Sara'yı istemek için Sultan'a elçi gönderir.

Q. MÜKÂFATLAR VE CEZALAR

Q₂₁₁. Öldürerek Cezalandırma

Han Çoban da Hâkim'i nehre atarak Hâkim'den Sara'nın öcünü alır.

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R₃₉. Çeşitli Kaçırmalar

Hâkim, Sara'nın elini bağlayarak onu kaçıır.

T. EVLİLİK

T₁₀. Âşık Olma

Han Çoban, güzelliği dillere destan Sara'ya âşık olur.

T₁₅. İlk Görüşte Âşık Olma

Hâkim, su başında Sara'yı görünce ona bin bir gönülle âşık olur.

T₁₃₀. Evlenme Adetleri

Sultan, Han Çoban'a başka biriyle evlendirir.

T₂₀₀. Evlilik Hayatı

Sultan ile hanımı Gülnar'ın hayatları gayet güzel bir şekilde devam etmektedir.

T₅₉₆. Çocuklara Ad Verme

Mugan ülkesindeki ahalinin toplanması ile Gülnar kızına Sara ismini koyar.

Hikâyelerdeki incelenen motifler dikkate alınarak şu sonuçlar çıkarılabilir:

Halk hikâyelerinin dördünde de mitolojik motifler, hayatın tabiyatı ve mizah motiflerine rastlanmamaktadır.

Sara ve Han Çoban ve Ahmet ile Adalet hikâyelerinde sihir ve devler ile ilgili motifler yer almamaktadır.

Anormal zulümler motifi, Ahmet ile Adalet hikâyesinin haricinde diğer üç hikâyede bulunmamaktadır.

Baştan geçeni hikâye etme ve isteğin şiirle ifade edilmesi motifleri dört hikâyede de diğer motiflere oranla daha fazladır.

Halk hikâyelerin dördünde de karakterlerin özellikleri diğer motifler içerisinde verildiği için ayrı bir başlık altında incelenmemiştir.

Bu dört halk hikâyesi içerisinde Seyidi hikâyesi motif yönünden zenginken Sara ve Han Çoban hikâyesi ise motif yönünden en zayıfıdır.

1.1.5. Halk Hikâyelerinin Özetleri

1.1.5.1. Ahmet ile Adalet Hikâyesi

Hamedan'da Mehdi Han adında zalim ve zorba yönetici bir zat ile bunun da Adalet adında bir kızı vardır. Adalet, babasının haksız ve hukuksuz işler yaparak halka eziyet ettiğini bilen, bundan rahatsızlık duyup babasına bu yüzden karşı gelen dürüst ve ismi gibi haklının yanında haksızın babası bile olsa karşısında olan biridir. Mehdi Han ise kızının sözlerinden ve düşüncelerinden hiç hoşnut olmayarak bunları değiştirmesi için onu uyaran katı bir babadır.

Kerem, Mehdi Han'ın yönetici olduğu ülkede toprak sahibi ve hatırı sayılır bir zattır. Kerem'in Ahmet adında cenk işlerinde çok iyi olan, iyi kılıç kullanıp iyi ata binen ve mertliği ile dillere destan bir oğlu vardır ve Ahmet ile Adalet aynı okula gitmektedirler.

Ahmet ile Adalet belli bir yaşa geldikten sonra birbirlerini sevmeye başlarlar. Kerem, Ahmet'i evlendirmek isteyerek durumu hanımına açar. Annesi, oğluna onu evlendirmeyi düşündüklerini söyleyerek ona istediği biri olup olmadığını sorar. Ahmet, annesine Adalet ile birbirlerini sevdiğini söyleyerek Adalet'i istediğini belirtir. Annesi, Ahmet'e Adalet'in bir hükümdar kızı olduğunu bu yüzden Mehdi Han'ın kızını vermeyeceğini söyler. Ahmet de annesine Adalet ile birbirlerine söz verdiklerini belirterek başka birini istemez.

Ahmet'in annesi iki sevdalıyı ayırmanın günah olduğunu düşünerek Mehdi Han'a Adalet'i istemeleri için elçi gönderir. Elçilerin dediklerini duyan Mehdi Han, halk tabakasından olan Ahmet'e kızını verip kimseyi kendine güldürmeyeceğini belirtir.

Bu durum üzerine Mehdi Han, Adalet'in bağdan dışarı çıkmasını yasakladığı için Adalet Ahmet'le görüşemez. Adalet, Ahmet'e kendisini kaçırmamasını söyleyen bir mektup yazarak dadısından bu mektubu Ahmet'e götürmesini ister. Dadı, Ahmet'in evine gelerek mektubu Ahmet'e verir ve Ahmet'in de cevap olarak yazdığı mektubu Adalet'e getirir. Ahmet, gece boyunca Adalet'i nasıl kurtaracağını düşünmekten uyuyamaz ve Allah'tan kendisine yardım etmesini diler.

Ahmet bu düşünceler içerisindeyken Isfahandaki dostu Mehmet aklına gelir. Mehmet, Hamedan'a geldiğinde Ahmet ona yardımcı olmaktadır. Bu yüzden Ahmet, eğer Adalet'i kaçırsın Isfahan'a giderse Mehmet'in de kendisine yardımcı olacağını düşünür ve Adalet'i kaçırmak için hazırlıklara başlar.

Ahmet, Adalet'in kaldığı bağa gelerek uyuyan sevgilisini sazla sözle uyandırmaya çalışır. Adalet uyanıp da Ahmet'i karşısında görünce sevinerek Ahmet ile kaçar. Dadı, sabah Adalet'i uyandırmaya geldiğinde Adalet'in yerinde olmadığını görerek koruyuculara Adalet'ten haberleri olup olmadığını sorar. Koruyucular bağın duvarındaki ipi fark ettiklerinde Adalet'in kaçtığını anlayıp bu durumu Mehdi Han'a bildirirler. Mehdi Han, adamlarına Kerem'in evine giderek ailesinin Ahmet'ten haberleri olup olmadığını öğrenmelerini emreder. Mehdi Han'ın buyruğunu yerine getiren adamları, Mehdi Han'a Ahmet'ten hiçbir haber olmadığını söylerler.

Mehdi Han Ahmet ile Adalet'i yakalamak için peşlerinden yirmi atlı gönderir. Mehdi Han'ın adamları Ahmet ile Adalet'in izini bularak akşam vakti onlar dinlenirken onlara saldırırlar. Bu saldırı sırasında Ahmet göğsünden yaralanır ve Adalet de Ahmet'i ata bindirerek onu oradan uzaklaştırır. Adamlar, Adalet'in peşinden giderler ama onu yakalayamazlar ve Hamedan'a dönerek Mehdi Han'a Ahmet ve Adalet'in izini kaybettiklerini söylerler.

Isfahan yakınlarında bir dağda Adalet, Ahmet'i attan indirerek Ahmet'in göğsüne saplanan oku çıkararak onun bu haline çok üzülüp ağıt yakmaktadır. Adalet'in sesini duyan Behram adlı bir avcı, sesin geldiği yere gider ve yaralı haldeki Ahmet ile bu durum karşısında çaresiz kalan Adalet'i görür.

Behram, Adalet'ten başlarından geçenleri öğrendikten sonra onlara yardımcı olmak amacıyla Ahmet iyileşene kadar onları Kasr'da bulunan evinde misafir etmek ister. Adalet, Behram'ın iyi niyetli biri olduğunu anlayarak onun yardım istediğini kabul eder.

Kasr'a geldiklerinde Behram, Ahmet için bir yer hazırlar ve yemek için bir şeyler getirmeye gider. Bu sırada Adalet, Ahmet'in başında beklerken yorgunluktan uyumamak için Kasr'ın bağlarını dolaşmaya çıkar. Ahmet, ağrı sızı içinde uyanıp bu çaresiz halini şiirle dile getirirken Adalet onun sesini duyarak yanına gelir ve Allah'a Ahmet'i kendisine bağışladığı için şükür eder. Adalet, Ahmet'e Behram'dan

bahsettiği sırada Behram gelir ve Ahmet'in kendine geldiğini görünce oldukça sevinerek maceralarını bir de Ahmet'in ağzından dinler.

Ahmet, Behram'a Mehmet'ten bahsettiğinde onun Celalli Seyyad Bey'in oğlu olduğunu söyler. Behram, bu ismi duyunca çok üzülerek Ahmet'e Seyyad Bey'in yakın dostu olduğunu ve onun bir gün avda ayağı kayıp dereye düşerek orada can verdiğini anlatır. Behram bundan sonra Ahmet ile Adalet'i öz kardeşi sayıp onların nikâhlarını kıydırarak onlara yedi gün yedi gece düğün yaptırır.

Ahmet ile Adalet iki yıl boyunca Behram ile kalırlar ve onların Ruşen adında bir oğlu olur. Günler böyle geçerken Ahmet ile Behram avdayken Ahmet, memleketinin ve ailesinin aklına düşmesi ile eli titrer ve ceylanı vuramaz. Bu durumu fark eden Behram, Ahmet'e neyi olduğunu sorar. Ahmet de sazını eline alarak memleketine olan özlemine dile getirir. Ahmet artık memleketine geri dönmek istemekte, Mehdi Han'ın yaptıklarından pişman olduğunu düşünmektedir. Ahmet'in derdini anlayan Behram, bir hafta onlar için yol hazırlığı yaptıktan sonra Ahmet, Adalet ve Ruşen ile vedalaşarak onları yolcu eder. Behram, görmüş geçirmiş biri olduğundan Ahmet'in düşündüğünün aksine Mehdi Han'ın yaptıklarından pişman olmadığını ve onları da rahat bırakmayacağını bilmektedir.

Ahmet ve Adalet Hamedan'a geldiklerinde Mehdi Han'ın adamlarından biri onları görür ve Mehdi Han'a haber verir. Mehdi Han, Ahmet ile Adalet'i yakalatıp zindana atar ve torunu Ruşen'i de onlardan ayırır. Mehdi Han kızına şimdiye kadar nerede olduklarını, ne yaptıklarını sorar ve cevap vermezse de Ruşen'i çaya atmakla kızını tehdit eder. Adalet ne kadar ağlayıp sızlasa da oğlunu, zalim babasının elinden alamaz. Mehdi Han, Adalet'i bu şekilde cezalandırırken Ahmet'i de bir hafta sonra meydanda idam ettireceğini ahaliye duyurur.

Mehdi Han'ın Ahmet ile Adalet'e ne yapacağı fikri Behram'ı rahat bırakmaz ve bu fikir yüzünden içi rahat etmeyen Behram, Hamedan'a gider. Behram Hamedan'a vardığında Mehdi Han'ın Ahmet'in ailesini sürgün ettiğini ve Ahmet ile Adalet'i de zindana attırdığını öğrenir. Behram, Ahmet'i kurtarmak için kılıcını, yayını ve okunu alıp Ahmet'in kaldığı zindana gider. Bu sırada Ahmet, feleğin ona yaptıklarını sazı sözüyle dile getirirken Behram Ahmet'in sesini tanır ve onu

kurtarmak için giderken de önüne çıkan muhafızları yerle bir eder. Behram, Ahmet'i zindandan kurtararak onunla birlikte dağlara doğru giderler.

Sabah olduğunda muhafızlar, Ahmet'i idam etmek için zindandan çıkarmaya geldiklerinde Ahmet'in zindandan kaçırıldığını görürler. Bu duruma çok sinirlenen Mehdi Han, Ahmet'in kimin yardımıyla zindandan kaçtığını öğrenmek için Adalet'i yanına çağırır. Mehdi Han kızından bu kişiyi öğrenmek için kızına onları bağışladığı yalanını söyler ve Adalet de babasının yalan söylediğini anladığından babasına hiçbir şey söylemez.

Mehdi Han kızına o kadar sinirlenir ki hizmetlilerine kızını yılanların, timsahların ve kertenkelelerin bulunduğu kuyunun içine atmasını söyler. Bu duruma Adalet'in annesi karşı çıkar ama Mehdi Han'ı bir türlü durduramaz. Adalet'in annesi, Mehdi Han'ı durdurmak için Mehdi Han'ın kardeşi Kamber Bey'in yanına gidip ona olan biteni anlatır. Kamber Bey oraya geldiğinde Adalet'i kuyuya atmaya çalıştıklarını görerek Mehdi Han'a eğer bunu yaparsa herkesin korkup kaçacağını ve yanında kimsenin kalmayacağını söyler. Kamber Bey'in bu sözleri üzerine Mehdi Han kızını kuyuya attırmaktan vazgeçerek onu tutsak ettirir.

Ahmet ile Behram dağlarda mesken tutarken Ahmet, Mehdi Han'ın adamlarının geldiğini görür ve Behram ile pusuya yatarak onları beklerler. Ahmet ile Behram adamları yakalayıp onların ellerini ayaklarını bağlayıp Mehdi Han'ın yanına giderler. Mehdi Han bu hal vaziyeti görünce Behram'a ne istediğini sorar. Behram da ondan Adalet'i buraya getirmelerini istemektedir ama Mehdi Han bu isteği kabul etmez. Behram, Mehdi Han'ı yakalayıp Kamber Bey'e Adalet'i tutsaklıktan çıkarıp buraya getirmelerini söyleyen bir mektup yazdırır. Mektup Kamber Bey'e ulaştığında Kamber Bey sevinerek Adalet'i serbest bırakır.

Behram, Mehdi Han'ı yaptığı bu kadar zulümden sonra onu öldürmek üzereyken Adalet gelir. Adalet'in yanında Ruşen'i göremeyen Ahmet, Adalet'ten babasının Ruşen'i çaya attığını öğrenir. Ahmet sinirlenip Mehdi Han'ı öldürecekken Kamber Bey, Ahmet'e Ruşen'i nehre atacakları sırada adamların elinden onu kurtardığını anlatır ve Ruşen'i getirir.

Behram, Mehdi Han'ın oyunlarına bir son vermek için onu öldüreceği sırada Adalet, Behram'dan babası ne kadar kötülük yapmış olursa olsun onu bağışlamasını

sazla sözle ister. Mehdi Han da yaptığı haksızlıklardan, zulümlerden pişmanlık duyup başka bir adam olacağına dair herkesin içinde söz verir ve bunu yazdırarak imzalar.

Ahmet'in annesi ile babası sürgünden döndükten sonra Ahmet ile Adalet'e düğün yaparlar ve Behram da bir süre Hamedan'da kaldıktan sonra memleketine döner.

1.1.5.2. Urmulu Mahmut Hikâyesi

Urmu şehrinde adı sanı belli İbrahim Han ve Behram Bey adında iki kişi yaşamaktadır. Tacir olan İbrahim Han'ın Mahmut adında bir oğlu, yönetici olan Behram Bey'in ise Peri adında bir kızı vardır. Mahmut ve Peri aynı okula giderken yaşları on altıya gelince birbirlerine karşı muhabbet beslemeye başlarlar.

Mahmut gece gündüz Peri'nin aşkı ile yanarken annesi oğlundaki bu durumu fark edip oğluna ne derdi olduğunu sorar. Mahmut, annesine Peri ile birbirlerini sevdiklerini ve evlenmek istediklerini anlatır. Mahmut'un annesi durumu İbrahim Han'a anlatarak Peri'yi istemek için Behram Bey'e elçi gönderirler. Behram Bey, İbrahim Han ile aralarında bulunan husumetten faydalanarak Mahmut'un ne kadar malı mülkü olsa da bunun kızını vermek için yeterli olmadığını belirterek, işi yokuşa sürüp Mahmut ancak bir devlet sahibi olursa ona kızını vereceğini söyler.

Mahmut, Peri'ye kavuşamadığı için gece gündüz uyuyamamaktadır. Bir gün uykuya daldığında Molla Ali ona bade içirerek parmakları arasından Dağıstan'ı ve orada yaşayan Güllü Hanım'ı gösterip eğer Dağıstan'a giderek Güllü Hanım'ı da kendine eş olarak alırsa Peri'ye kavuşabileceğini söyler.

Mahmut uykudan uyanır uyanmaz saz almak için pazara gider. Mahmut'un elinde saz ile eve geldiğini gören annesi Mahmut'un pir elinden bade içtiğini anlar. Mahmut, Dağıstan'a gidip Güllü Hanım'ı kendine eş olarak alırsa Peri'ye de kavuşabileceğini babasına anlatır. Annesi ve babası ne yaparlarsa yapsınlar Mahmut'u yolundan geri çeviremezler. Mahmut, Dağıstan'a gitmeden önce Peri'nin yanına giderek durumu Peri'ye anlatır. Peri de Mahmut'a müsaade ederek, o gelene kadar onu bekleyeceğini söyler ve iki sevgili helalleşerek vedalaşırlar.

Mahmut gece gündüz at üstünde yola devam ederken yolda bir kervanla karşılaşır ve Demir Kapı geçidine kadar yoluna kervan ile devam eder. Yolculuk sırasında tacir başı Mahmut'a yalnız başına bu çöllerde ne yaptığını sorduğunda Mahmut, sazını eline alarak derdini dile getirir. Tacir başı Mahmut'un sözlerinden onun derdinin bir aşk meselesi olduğunu anlar. Yolculuk esnasında ara sıra Mahmut ile tacir başı sazlarını ellerine alarak vatanlarını yad etmektedirler.

Mahmut Dağıstan'a vardığında karşısına çıkan ihtiyar bir kadına kalacak bir yer sorduğunda kadın, Mahmut'a kendisiyle kalabileceğini söyler. Mahmut nineye Güllü Hanım için buraya geldiğini söylediğinde nine, Güllü Hanım'ı harami başının kaçıracağı sırada Mehmet Pehlivan'ın gelerek onu kurtardığı için Güllü Hanım'ın babası Mirza Bağır'ın kızını Mehmet Pehlivan'a vereceğini ve Güllü Hanım'ın da onunla evlenmek için kırk gün mühlet istediğini, o sürenin de yarın sabah dolacağını Mahmut'a söyler. Mahmut, nineye Güllü Hanım'a iletmesi için bir mektup yazdırır. Nine, Güllü Hanım'a Mahmut'un geldiğini söyleyerek ona mektubu verir. Güllü Hanım da onu kurtarmasını istediği bir mektubu nineden Mahmut'a gönderir. Mektubu okuyan Mahmut, nineden akşam Güllü Hanım'ın bağına gitmek için yardım ister.

Mahmut'un bağa geldiğini gören Güllü Hanım çok sevinerek Mahmut'la sabaha kadar eğlenirler. Sabah olduğunda Mehmet Pehlivan, Güllü Hanım'a verdiği sürenin dolmasından dolayı Güllü Hanım'ı almaya gelmiştir. Mahmut, Mehmet Pehlivan'ın Güllü Hanım'ı almasına engel olmak için on yedi parça cenk elbisesini giyerek Mehmet Pehlivan'ın karşısına çıkar. Mehmet Pehlivan karşısına dikilen bu yiğidin kendisinden korkmadığını ve onun cesaretini görünce içten içe onu takdir eder.

Mahmut ile Mehmet Pehlivan cenge tutuşurlar ama ikisi de birbirine galip gelememektedir. Mehmet Pehlivan, Mahmut'a birbirlerine denk olmadıklarını, onun bir âşık, kendisinin ise bir pehlivan olduğunu belirterek Güllü Hanım'a kimi isteyip istemediğini sormayı teklif eder. Mehmet Pehlivan ile Mahmut birbirleriyle dövüşmeyi bırakarak Mirza Bağır'ın yanına gelip kızının gönlünün kimde olduğunu öğrenmesini isterler. Bunun üzerine Mirza Bağır, kızı ile konuşması neticesinde kızının gönlünün Mahmut'ta olduğunu belirtir. Mehmet Pehlivan bunu duyunca o

günden sonra Mahmut'u kardeşi olarak görür ve Mahmut'a her ihtiyacı olduğunda yanında olacağını söyler.

Mahmut ile Güllü Hanım'ın nikâhlarının kıyılacağı haberi harami başına ulaşır ve harami başı bu nikâha engel olmak için adamlarını toplayarak şehre gider. Haramilerin geldiğini gören Mehmet Pehlivan ve Mahmut, atlarına binip kılıçlarını alarak haramiler ile kıran kırana bir savaşa tutuşurlar. Haramiler Mahmut'u tek bulduklarında bu fırsatı kaçırmayarak onu yakalayıp elini ayağını bağlayarak GIRRUKAN'a doğru götürürler. Güllü Hanım olan biteni seyrederken Mahmut'un bu halini gördüğünde yüreğindeki acı sözleri kelimelere döker. Mehmet Pehlivan, Güllü Hanım'a telkinde bulunarak Mahmut'u ona getireceğine dair söz verir.

Haramilerin getirdiği Mahmut'u gören Bala Oğlan, Mahmut'a kanı kaynadığı için Mehmet Pehlivan'ın Mahmut'u kurtarmaya geldiği sırada Mahmut'un bağlı olan ellerini gizlice çözer. Mehmet Pehlivan geldikten sonra Mahmut'la beraber haramileri perişan ederek şehre geri dönerler. Bu sırada Mirza Bağır, Güllü Hanım ve ahali şehrin kapısında onların yolunu gözlemektedirler. Mahmut geldiğinde Güllü Hanım ile bağa giderek birbirlerine olan muhabbetlerini sazla sözle dile getirirler.

Harami başı, Güllü Hanım'ı Mahmut'un elinden savaşıarak alamayacağını anlamıştır. Bu yüzden Güllü Hanım'ı Mahmut'un elinden almak ve yanına getirtmek için bir cadıdan Güllü Hanım'a büyü yapmasını ister. Cadı bu isteği kabul edip Mirza Bağır'a giderek haraminin kervanını soyduğunu, canını zor kurtardığını eğer müsaade ederse Güllü Hanım'ın hizmetçilerinden biri olmak istediğini söyler ve Mirza Bağır da bu isteği kabul eder. Güllü Hanım bu kadını gördüğünde onu hiç gözü tutmaz ve onun hilekâr biri olduğunu düşünür. Güllü Hanım'ın bu kadından hoşlanmadığını anlayan arif ve iyi niyetli bir dadısı vardır. Bu dadı, Güllü Hanım'a bu kadından bir kötülük gelmesini engellemek için yanında taşıdığı dua yazılı olan bir kâğıdı Güllü Hanım'ın göğsüne koyar.

Mirza Bağır, tacirlerden birinin kızı olan Nergis'i Mehmet Pehlivan'a isteyerek onların nikâhını da Mahmut ile Güllü Hanım'ın nikâhıyla beraber kıydırıp düğünlerini yapar. Mahmut da eline sazını alarak bu güzel gün için bir şeyler okur.

Düğünün üzerinden biraz zaman geçtikten sonra cadı, Güllü Hanım'a büyü yapmak için fırsat kollamaktadır. Cadı, Güllü Hanım uykudayken onun yanına

gelerek onu büyülemeye çalışır ama Güllü Hanım'ın göğsündeki duanın onu korumasından dolayı ona büyü tesir etmez. Cadı bu seferde Güllü Hanım'ın yanı başında uyuyan Mahmut'u büyülemeye çalışır ve Mahmut'u büyüünün etkisi altına alarak onu şehirden çıkarıp harami başına götürür.

Güllü Hanım uyandığında Mahmut'u yanınca göremeyince durumu anlayarak yardım etmesi için Mehmet Pehlivan'ın yanına gider ve ona olan biteni anlatır. Mehmet Pehlivan, Güllü Hanım'a Mahmut'u ona tekrar getireceğine dair söz vererek adamlarını alıp yola çıkar. Mehmet Pehlivan yolda Bala Oğlan ile karşılaşarak durumu ona anlatır. Bala Oğlan da Mahmut'u bu büyüden kurtarmak ve bir daha da hiçbir büyüünün ona tesir etmemesi için bir kızdan içinde dua yazılı olan bir kâğıt alır.

Haramiler Mahmut'u bir kalede esir tutmaktadırlar. Mehmet Pehlivan ve Bala Oğlan bu kaleye geldiğinde cadı bunları fark ederek Mahmut'u güvercin şekline sokup kuşların bile kanat çırpamadığı engin Kurtlar Kalesine gönderir. Mehmet Pehlivan haramiler ile cenk ederek onların hepsini yener ve harami başının kaçmasına fırsat vermeyerek onu da öldürür. Mehmet Pehlivan, Mahmut'a seslendiğinde ondan bir ses seda gelmediğini görünce telaşlanır. Bala Oğlan, Mehmet Pehlivan'a merak etmemesini ve cadının Mahmut'u güvercin şeklinde Kurtlar Kalesine gönderdiğini söyler.

Mehmet Pehlivan, onun adamları ve Bala Oğlan akşam vakti kaleye varırlar. Bala Oğlan bir iple kaleye tırmanarak Mahmut'un tutsak edildiği yere gider ve Mahmut'a bir daha büyü tesir etmemesi için aldığı duayı verir. Bu sırada cadı kadın, kalenin içinde Kurtlar Ağası Hasan Han'a harami başının öldüğünü, Mahmut'un da zaten ölü sayıldığını, bir tek Mehmet Pehlivan'ın kaldığını onu da öldürürse kızın kendisine kalacağını söylemektedir. Onlar konuşurken Mehmet Pehlivan gelerek Hasan Han'ın adamları ile dövüşmeye başlar. Cadı da Mahmut'u tekrar güvercin kılığına sokmak için Mahmut'un yanına gidip onu büyülemeye çalışır ama Mahmut'a büyü tesir etmez. Mahmut cadıyı öldürerek yardım için Mehmet Pehlivan'ın yanına gider. Mahmut'la karşılaşan Mehmet Pehlivan, Mahmut'u kurtarıp Güllü Hanım'a karşı vermiş olduğu sözü tutabildiği için Allah'a şükür eder. Mehmet Pehlivan ve Mahmut kaleden çıkıp Dağıstan'a doğru yola koyulurken Bala

Oğlan da kurtlar ile yoldaş olur. Mahmut'un kurtulduğunu bildirmesi için Dağıstan'a haberci yollarlar.

Mahmut'un yolunu gözleyen Güllü Hanım, Mahmut geldiğinde birbirlerine olan aşklarını sazla sözle dile getirirken Mirza Bağır da Mahmut ile Güllü Hanım'ı Urmu'ya göndermek için hazırlık yaptırır. Mahmut buradan ayrılmadan dostları için son kez sazını eline alır.

Urmu'ya az bir mesafe kalınca Mahmut, İbrahim Han'a ve Behram Bey'e başından geçenleri anlattığı iki mektubu göndererek onlardan Peri Hanım ile yapacağı düğün için hazırlık yapmalarını ister. Mahmut, Urmu'ya geldiğinde iki güzel içinde düğün yapar ve mutlu olurlar.

1.1.5.3. Seyidi Hikâyesi

Tebriz Őhrinde Hoca Nasır adında büyük bir tacir başı ve onun da Seyidi adında bir oğlu vardır. Seyidi on altı yaşına kadar dadılar tarafından büyütülür ve medrese eğitimi alır. Hoca Nasır vefat ettikten sonra da onun bütün malı mülkü Seyidi'ye kalır.

Hoca Nasır büyük bir tacir olduğu için çevresinde de o denli dostu vardır ve bu insanlar Hoca Nasır vefat ettikten sonra da Seyidi'nin yanında yer alırlar ama bunu nedeni onun malı mülkünün olmasıdır. Gün geçtikçe Seyidi'nin babasından kalan serveti azalmakta bu kişiler de Seyidi'ye yüz çevirmektedirler. Öyle ki Seyidi'nin beşik kertmesi olan amcasının kızı da Seyidi'nin malından mülkünden hiçbir Şey kalmadığı için artık onunla evlenmek istemez.

Seyidi, mal varlığından bir Şey kalmayınca hacet namazı kılarak Allah'a ya canını almasını ya da ona bu durumunu düzeltmek için gurbet yolunu göstermesini ister. Seyidi bu Şekilde dua ettikten sonra uykuya dalar ve rüyasında Şah ona bade sunarak parmakları arasından Şam'ın yakınlarındaki Kahırman Kalesi ile orada yaşayan Razmi Şah'ın kızı Kızıl Tel Peri'yi gösterip kızın onun, onun da kızın olduğunu, ne zaman darda kalırsa yardımına geleceğini ve gidip kızı kendisine eş olarak almasını söyler.

Seyidi uykudan uyandığında yanı başındaki annesinden biraz parası varsa isteyerek annesine Tebriz pazarından saz almaya gideceğini söyler. Seyidi sazı

aldıktan sonra Sahabalamar meydanındaki âşıklar kahvesine giderek Âşık Ali'den okuyacağı şiirin güzel olup olmadığını söylemesini ister ve Âşık Ali'nin ona söylediğine göre ya sazını alıp gurbete gideceğini ya da sazı oracıkta bırakacağını sözlerine ekler.

Seyidi şiirini okuduğu esnada vezirin kızı Maral, onun dadısı ve kırk cariyesi oradan geçerken Maral Hanım Seyidi'nin sesini işitince aklı başından gider. Maral Hanım yanında bulunan hocaya, bu âşığın meclis kurulacak bağa getirilmesini söyler.

Âşık Ali Seyidi'ye bu hüneri ile istediği yerde dolanabileceğini söylemesi üzerine Seyidi, Âşık Ali'den müsaade isteyip bir an önce gurbet yoluna revan olmak için âşıklar kahvesinden çıkar. Seyidi'nin çıktığını gören Maral Hanım'ın adamı onun yanına gelerek Maral Hanım'ın kendisini beklediğini söyler. Seyidi her ne kadar gelemeyeceğini söylese de adam Seyidi'yi alarak Maral Hanım'ın bağına götürür. Seyidi gelince Maral Hanım Seyidi'den kendisi için bir şiir okumasını ister ama Seyidi Maral Hanım'a bu isteğini yapmayacağını söylediğinde Maral Hanım sazını eline alarak Seyidi için bir şiir okur. Seyidi Maral Hanım'ın bu hünerini görünce ona eşlik ederek karşılıklı şiir okumaya başlarlar.

Maral Hanım Seyidi'nin sesini duyduğu ilk andan itibaren ona âşık olduğu için Seyidi'den vazgeçmek niyetinde değildir. Bu nedenle bir kadının gelip nikâhlarını kıymasını isteyince Seyidi Maral Hanım'a, onu almaya razı olduğunu fakat hiçbir malı mülkü olmadığı için babasının onu vermeyeceğini söyler. Maral Hanım, Seyidi'nin bu sözleri üzerine ona bir elbise, güzel bir at, bir kılıç ve bir miktar altın gümüş lira vererek ona gelip babasından kendisini istemesini söyler. Seyidi Maral Hanım'ın bu isteğini kabul eder ama Maral Hanım'dan onu istemeye gelmesi için on beş gün müsaade ister.

Seyidi, Maral Hanım'ın bağından ayrılarak gurbete gitmeden önce annesinden helallik almak için evine gider. Seyidi eve geldiğinde onu gören amcasının kızı ve annesi onun bu haline şaşırırlar. Annesi Seyidi'ye bu halinin ne olduğunu sorunca o da annesine, borç aldığını ve gurbetten geldikten sonra ödeyeceğini söyler. Amcasının kızı Seyidi'ye yemesi için bir şeyler getirir ama

Seyidi, amcasının kızına onun elinden bir şey yemeyeceğini ve ona evinden gitmesini istediğini söyler.

Seyidi annesinden helallik alıp yola çıktığında amcasının kızı Seyidi'nin yolunu keserek ona, onu sevdiğini, onunla evlenmeyi kabul etmediği için pişman olduğunu söyler. Seyidi de seven birinin bedduasını alanın ve seven gönlü kıranın işinin rast gitmeyeceğini bildiğinden amcasının kızına gurbetten döndükten sonra onunla evleneceğine dair söz verir.

Seyidi Kahırman Kalesine doğru gece gündüz yol giderken bir çeşme başında biraz dinlenmeye karar verir. Seyidi çeşme başında tatlı uykuya dalarken harami kızları onu fark ederler ve gelen bu yabancıyı öldürmek için ona yaklaşırlar. Harami kızları Seyidi'nin başının altındaki sazı görünce onun âşık olduğunu anlayarak bir an korkuya kapılırlar.

Seyidi uykudan uyandığında bu haramileri görünce onlara erkek olmadıklarını kadın olduklarını sazını eline alarak söyler. Harami kızları Seyidi'ye kendilerinin kadın olduğunu nasıl anladığını sorduklarında Seyidi, onlara Hak aşığı olduğunu ve Hak âşıklarının gizli sırlardan haber verdiğini söyler. Seyidi'nin bu sözleri üzerine harami kızlarının başı, Durna adındaki bir kızı Seyidi'ye göstererek onun ne sırrı olduğunu söylemesini ister. Seyidi sazını eline alarak Durna'nın hamile olduğunu ve Durna'nın başına bu olayın ninesi onu komşuya yumurta almaya gönderdiğinde geldiğini söyler. Durna sırrını ortaya çıkardığı için Seyidi'yi vurmak ister ama kızların engel olmasıyla onlara başından geçen olayın Seyidi'nin anlattığı gibi olduğunu söyler. Kızlar Seyidi'ye hangi derdin onu bu yollara düşürdüğünü sorunca Seyidi, Peri Hanım için yollara düştüğünü sazıyla sözüyle anlatır. Kızlarda bu civan âşığa yardımcı olmak maksadıyla kalenin yolunu ona gösterirler.

Peri Hanım bağda Seyidi'nin yolunu gözlerken bir derenin kenarında tatlı uykuya dalar. Peri Hanım uyurken Seyidi kaleye gelip ipele kaleye tırmanarak Peri Hanım'ın bağına gelir ve bağda dolaşarak sevgilisini arar. Peri'yi uyurken bulan Seyidi, sazını eline alıp ona olan sevgisini söyleyerek Peri Hanım'ı uyandırmaya çalışır. Seyidi ne kadar uğraşsa da sevdiğini uyandıramaz. Seyidi'nin ayağının takılıp Peri Hanım'ın üzerine düşmesiyle Peri Hanım uyanır ve karşısında Seyidi'yi görünce ona karşı yüreğindeki sözleri dile getirir.

Peri Hanım ve Seyidi bir salona varıp biraz dinlendikten sonra Peri Hanım, Seyidi ile iki cengâver gibi gürleşmek isteyerek Seyidi'ye, Allah'tan gücü gücüne yetecek, sırtını yere getirebilecek birine varmayı dilediğini söyler. Seyidi de Peri Hanım'ın bu isteğini kabul edince iki sevgili cenk elbiselerini giyip gürleşmeye başlarlar ve sonunda Seyidi Peri Hanım'ın sırtını yere getirir. Seyidi Peri Hanım'ın ağladığını görünce onu incitecek bir şey yapmadığını söyleyerek ona ağlamasının nedenini sorar. Peri Hanım da Seyidi'ye onu incitmediğini ve eski gücünün kalmadığını düşündüğü için ağladığını söyler.

Peri Hanım sazını eline alarak Seyidi'nin babasının Semend adlı atına artık onun binmesini istediğini Seyidi'ye belirtir. Seyidi de bu isteği kabul ederek ata bindiğinde Peri Hanım, kimseyi sırtına bindirmeyen atın Seyidi'yi kuş gibi sırtına almasına şaşırır. Peri Hanım Şam'da bulunan bir kadıya, Allah katında onu kendi vekili ilan ettiğini ve ona bu mektubu getiren kişiyle nikâhını kıymasını söyleyen bir mektup yazıp Seyidi'den Şam'a giderek bu mektubu o kadıya vererek nikâhlarını kıydırmasını ister.

Seyidi mektubu alarak Şam'a doğru yola çıkar ve Şam'a geldiğinde kadının yerini soruşup onun yanına gider. Kadının yanına gittiğinde atını bağlayacak yer bulamayan Seyidi, atı da kendisiyle getirdiğinden kadılar bunu saygısızlık olarak algılayıp iki koldan Seyidi'ye saldırırlar. Seyidi atının üzerinde derdini anlatsa da onları durduramaz ve onlara vurarak onları öldürmek zorunda kalır. Bu esnada Seyidi, kendisine bir kadının seslendiğini işitince Peri Hanım'ın yazdığı mektubu ona verir ve kadı mektubu okuduğunda Peri Hanım ile Seyidi'nin nikâhını kıyarak hazırladığı nikâh kağıdını da Seyidi'ye verip onu Kahırman Kalesine geri gönderir.

Peri Hanım sarayın üçüncü katında Seyidi'nin yolunu gözlerken onun geldiğini görerek karşılamaya gider ve Seyidi'den nikâh kağıdını alıp iki sevgili birbirlerine sarılarak kırk gün kırk gece kaleden aşağıya inmezler.

Peri Hanım 41. Gün Seyididen dağa çıkıp avlanmasını isteyince Seyidi Razmi Şah'ın on yedi parça cenk elbisesini giyerek ava çıkar ama birkaç gün kaleye eli boş döner. Peri Hanım Seyidi'ye bunu nedenini sorduğunda, Seyidi de ona eğer kendisiyle gelirse böyle olmayacağını söyler. Peri Hanım sürekli Seyidi ile gidemeyeceği için saçlarından birkaç tel koparıp ipek bir kumaşa sararak ona bunu

kaybetmemesini ve aklına geldiğinde bu saçlara bakmasını söyleyerek ipek kumaşı Seyidi'ye verir. Seyidi bu şekilde haftada birkaç gün ava çıkar ve Peri Hanım da onun getirdiği avla Şam kebabı yapar.

Seyidi'nin hiç avlanamadığı bir gün insanın içini yakan sam yeli de püfür püfür esmektedir. Seyidi bu şekilde at üstünde avlanmaya çalışırken içi yandığı için dereye girer ama akşam olmasına rağmen bir türlü sudan çıkamaz. Seyidi bir gayretle sudan çıkmaya çalışırken Peri Hanım'ın ona vermiş olduğu saçı suya düşürür. Seyidi'nin avlanamaması ve içinin yanmasının bir türlü geçememesi dertleri yetmez gibi bir de bu dertlerine saçları kaybetmesi eklenir.

Seyidi kaleye döndüğünde sazını eline alarak Peri Hanım'ı olan bitenden haberdar eder. Peri Hanım, Seyidi'nin saçlarını kaybettiğini öğrenince, o saçın dereden Koç Hasan Paşa'nın bağındaki dereye gideceğini ve Koç Hasan Paşa'ya o saç ulaşırsa Seyidi'yi sağ bırakmayıp onu da kendine eş olarak alacağını bildiğinden çok üzülmemektedir. Peri Hanım bu durumu Seyidi'ye anlatınca Seyidi de ne olursa olsun o saç bulacağını söyleyerek nehre gider ama bütün çabasına rağmen saç bulamaz.

Peri Hanım haklı çıkar ve ipek kumaşa sarılı saçları Koç Hasan Paşa'nın bir hizmetlisi tarafından fark edilip güzelce süslenilerek Koç Hasan Paşa'ya verilir. Koç Hasan Paşa, Peri Hanım'ın kendisine yiğit bir eş aradığı için saçlarını ona gönderdiğini düşünür ve beş altı yüz kişilik atlı ile hediyeler hazırlatarak kaleye gidilmesini, kendisi ile Peri Hanım'ın Şam'da düğününü yapmak gerektiğini söyleyince Koç Hasan Paşa'nın yanında bulunan bir kadı, ona Peri Hanım ile bir İranlının daha önce nikâhını yaptığını söyler. Bunu duyan Koç Hasan Paşa çok sinirlenerek adamlarına, İranlıyı öldürerek Peri Hanım'ı da esir olarak oraya getirmelerini emreder.

Vezirin oğlu askerleri hazırlayıp kaleye doğru giderken yolda Seyidi ile karşılaşır. Seyidi, onların Koç Hasan Paşa'nın bağının bulunduğu yönden geldiğini görünce Peri Hanım'ın saçlarından haberleri olduğunu düşünerek vezirin oğluna saçlardan haber sorar. Vezirin oğlu Seyidi'nin sözlerinden onun aradıkları İranlı olduklarını anlar ve onun çevresini sarmaya çalışırken Seyidi durumu fark eder. Seyidi vezirin oğluna yönelerek sevgilisinin saçlarını almaya geldiğini, vermezlerse

hepsini öldüreceğini sazla sözle anlatır. Vezirin oğlu bu kadar sözden sonra Seyidi'yi esir almak için saldırdığında Seyidi hepsini yerle bir edip kaleye doğru atını sürer. Seyidi'yi kan ter içinde gören Peri Hanım, onun cenk ettiğini anlayıp onu attan indirerek üstünü başını temizleyip yaralarını sarmak için kaleye götürür.

Koç Hasan Paşa geri dönen askerlerden durumu öğrendiğinde, Seyidi ve Peri Hanım'ı gafil avlamak için onlara gece saldırmaya karar verir. Seyidi ile Peri Hanım'ın nikâhlarını kıyan kadı, Seyidi'ye can borcu olmasından dolayı Seyidi ve Peri Hanım'ı bu tehlikeden kurtarmak için Koç Hasan Paşa'dan onları esir alacak askerlerin başında kendisini göndermesini ister.

Kadı ve askerler kaleye geldiklerinde akşam olur. Askerler, Koç Hasan Paşa'nın dediği gibi Seyidi ve Peri Hanım'ı akşam yakalamayı düşünürlerken kadı onlara, bu kadar adamın iki kişiyi her hâlükârda yakalayabileceklerini, bunun için dinlenip sabahı beklemelerini söyler. Sabah uyandığında kaleden dışarı bakan Seyidi, her tarafı askerlerin kuşattığını görür. Uyuyan sevgilisini sazla sözle uyandırarak dışardaki askerleri ona gösterir. Peri Hanım, yaralı haldeki Seyidi'nin cenk etmesini istemediğinden cenk elbiselerini giyerek askerlerin üzerine doğru gider. Kadı, Peri Hanım'ı görünce Peri Hanım ile Seyidi'nin artık kendilerini savunabileceklerini bildiğinden onlara bir zarar gelmeyeceğini düşünerek askerleri uyandırır ve askerlere onları yakalamaları için emir verir. Seyidi sevdiğini yalnız bırakmamak için cenk elbiselerini giyip Semend atına binerek cenk meydanındaki Peri Hanım'a yardıma gider. İki sevgili askerleri hezimete uğratarak kalelerine geri dönerler.

Seyidi'nin yaraları gün geçtikçe iyileşirken Koç Hasan Paşa, Seyidi ve Peri Hanım'ı yakalayamadığı için sinirlenip vezirine çatmaktadır. Veziri de Seyidi'den kurtularak oğlunun intikamını almak istediğinden Seyidi ve Peri Hanım'ı yakalamak için ifrit bir kadından yardım ister ve vezir, kadını Koç Hasan Paşa'nın huzuruna çıkararak yapmak istediğini Koç Hasan Paşa'ya anlatınca Koç Hasan Paşa da vezirine bu iş için ne gerekiyorsa yapmasını emreder. Kadın Koç Hasan Paşa'dan, bir askerini onu Kahrman Kalesinin yakınlarına götürmesini isteyerek Koç Hasan Paşa'ya her gece birinin tepeli gözlemesini ve tepede yeşil alev görürse Seyidi ile Peri Hanım'ın tutuklu olduğunu anlayıp yardıma gelmesini söyler.

Askerler, kadını istediği gibi kalenin yakınlarına getirerek orada bırakırlar. Seyidi kadının ağlamaklı ve bu zavallı halini görünce kadına burada ne işi olduğunu sorduğunda kadın da Seyidi'ye, obasının göçtüğünü, yaşlılıktan yetişemeyip burada kaldığını söyler. Seyidi çok merhamet sahibi biri olduğundan kadını kendileri ile yaşaması için kaleye götürür. Peri Hanım Seyidi'nin yanında bu ifrit kadını gördüğünde ondan hiç hoşlanmayarak Seyidi'den, o kadını aldığı yere geri götürmesini ister. Seyidi Peri Hanım'ın bu şekilde davranmasına anlam veremeyip Peri Hanım'a, zavallı bir kadıncağz olduğunu ve onlara bir zararının dokunmayacağını söyleyerek Peri Hanım'ı kadının onlarla yaşamasına ikna etmeye çalışır. Peri Hanım her ne kadar ikna olmasa da elinden bir şey gelmeyerek cadı kadının kendileriyle yaşamasına razı olur.

Peri Hanım, o ifrit kadın kaleye geldiğinden beri doğru dürüst ne bir şey yer ne içer. Cadı kadın Seyidi'ye, Peri Hanım'ın kaç gündür bir şey yemediğini söyleyince ona yemek hazırlayacağını ama Peri Hanım'ın kendisinden hoşlanmadığı için bu yemeği onun hazırladığını söylememesini tembih eder. Seyidi, cadı kadının yaptığı yemeği Peri Hanım'a götürerek Peri Hanım'ın o yemeği yemesini sağlar ve Peri Hanım, yemek yerken onun isteği üzerine Seyidi de ona eşlik eder. Peri Hanım ve Seyidi yemeği yedikten sonra başları dönmeye başladığında Peri Hanım bunun cadının bir hilesi olduğunu anlayarak onun üzerine yürümeye çalışır ama oracıkta düşüp bayılır. Cadı Seyidi ve Peri Hanım'ı bağlayarak tahta kilimin arasına koyar ve kalenin beşinci katında yeşil alev yakıp işaret vererek Koç Hasan Paşa ve adamlarını yardıma çağırır.

Peri Hanım ve Seyidi ayıldıklarında Seyidi kendisi yüzünden bu halde oldukları için sevdiğine karşı çok mahcupdur ve başını yerden kaldıramaz. Seyidi Koç Hasan Paşa ve adamlarının geliş seslerini duyunca Peri Hanım'a, kaderlerinin böyle olduğunu, ölürse cenazesini bu yaban ellerde koymamasını ve onun Koç Hasan Paşa ile evlenmemesini söyler. Bu esnada cadı Koç Hasan Paşa ve adamlarını kaleden içeri aldığında Koç Hasan Paşa, Seyidi ile Peri Hanım'ın yanına gelerek bu iki sevgilinin yiğitlik ve güzellikte denk olduğunu, birinin birinden bir eksiği olmadığını görünce vezirine, İranlının neden böyle bir yiğit olduğunu kendisine söylemediğini sorar. Vezir, Koç Hasan Paşa'nın niyetinin onları affederek birbirleriyle evlendirmek olduğunu anlayınca bu önlemek ve oğlunu öldüren

Seyidi'nin cezasız kalmaması için askerlere dönerek o kadar askerin canına kıyan bu adamın ölmesi gerektiğini söyler. Vezirin bu sözlerinden sonra Koç Hasan Paşa'nın askerlerini karşısına almaya niyeti olmadığından hiç istemese de askerlerine Seyidi'yi öldürmelerini ve Peri Hanım'ı da esir olarak götürmelerini emreder. Vezir Seyidi'nin başını keserek onu öldürür. Peri Hanım da Seyidi'nin bu halini görünce Seyidi'nin kesilmiş başını göğsüne basıp feryat figan ederek ağıt yakar. Peri Hanım Koç Hasan Paşa'a, Seyidi'nin cenazesinin zaten bu yaban ellerde kaldığını söyleyerek ondan hiç olmazsa Seyidi'nin cenazesini defnetmelerini ister ama askerler cenazeyi kırk metrelik bir kuyuya atıp Peri Hanım'ı da alarak Şam'a doğru yola çıkarlar.

Şam'a geldiklerinden üç gün sonra Koç Hasan Paşa, Peri Hanım'ı huzuruna çağırıp ona artık İranlının olmadığını ve kendisiyle evlenerek sarayının hanımı olmasını istediğini söyler. Peri Hanım Koç Hasan Paşa'nın bu isteği üzerine Koç Hasan Paşa'dan, ona cevap vermek ve Seyidi'nin yasını tutmak için kırk gün mühlet ister. Peri Hanım bu kırk gün içinde Allah'tan ya Seyidi'nin yanına gelmesini ya da onun Seyidi'nin yanına gitmesini dileyerek dua eder. Peri Hanım otuz dokuzuncu gün de aynı duayı ederken Allah tarafından duası kabul olur ve Seyidi'yi bu yollara salan Allah dostu şah, Seyidi'nin cenazesinin bulunduğu kuyunun başına gelerek Seyidi'nin başı ve vücudunun birleşip bedenine can gelmesi için Allah'a dua eder. Seyidi ayağa kalktığı anda yanı başındaki mollasının eteğine sarılarak sazla sözle onu tanıdığını dile getirir.

Yeniden hayat bulan Seyidi, kılık değiştirip Şam'a geldiğinde Semend atının dört duvar arasında olduğunu ve kimseyi yanına yaklaştırmadığını görünce doğruca saraya gidip Koç Hasan Paşa'dan Semend atı eyerlemek için izin ister. Koç Hasan Paşa Seyidi'ye, atın kimseyi yanına yaklaştırmadığını ama gidip getirmek istiyorsa kendisinin bileceğini söyler. Seyidi, Semend atın ahırına gidip bir nara çektiğinde at bu sesi tanır ve Seyidi'yi görüp insan gibi ağlamaya başlayınca Seyidi'nin de gözleri dolarak Peri Hanım aklına gelir ve Seyidi, yüreğinden geçenleri atına söyler.

Seyidi ahırdan Semend at ile çıkınca ahali gözlerine inanamaz ve hemen Koç Hasan Paşa'ya haber salınır. Seyidi Semend atı ile saraya geldiğinde Koç Hasan Paşa'ya bu atın gökten turna indirdiğini söyleyerek onun sıradan bir at olmadığını

belirtir. Seyidi'nin bu sözleri üzerine Koç Hasan Paşa atın bu marifeti görmek isteyince Seyidi ona, bunun için Razmi Şah'ın cenk elbiselerini giymesi gerektiğini söyler. Seyidi atın turna yakalaması için sarayın meydanında gezinirken vezir Seyidi'yi tanıyarak saldırıp öldürmek ister ama Seyidi erken davranarak onu öldürür. Bu sırada bu sesleri işiten Peri Hanım, sevgilisinin sesini tanıyarak sevinçle Seyidi'ye koşar ve iki sevgili birbirlerine kavuştuğunda birbirlerine olan muhabbetlerini dile getirirler.

Peri Hanım'a kavuşan Seyidi ahaliye, ifrit kadını bulup ona getirene hazinenin kapısının sonuna kadar açık olduğunu duyurur. Bu haberi duyan genç bir oğlan cadı kadını bulup Seyidi'nin huzuruna çıkartır. Peri Hanım, Şam'ın meydanına odun yığıdirtıp üç gün boyunca o odunları yaktırdıktan sonra ifrit kadını o ateşe atmaları için adamlarına emir verir ve adamları da mancınıkla cadıyı ateşe atarlar.

Seyidi ile Peri Hanım'ın düğünü Şam'da yedi gece yedi gündüz yapıldıktan sonra Seyidi Peri Hanım'ı da yanına alarak öz vatanına doğru yola çıkar. Seyidi'nin şanı Tebriz şehrini kuşattığı için Seyidi'nin amcasının kızı ve Maral Hanım da olan bitenden haberdardır. Seyidi memleketine geldiğinde üç güzelle de evlenerek onlarla mutlu mesut yaşar.

1.1.5.4. Sara ve Han Çoban Hikâyesi

Mugan ülkesinde gayretli ve namuslu Sultan ile onun güzel eşi Gülnar mutlu mesut yaşamaktadırlar. Sultan ile Gülnar'ın güzeller güzeli bir kızı olur ve ahali bu kıza isim koymak için toplandığında Gülnar kızına Sara ismini koyar.

Günler böyle geçerken Gülnar hastalanarak ölüm döşeğine düşer. Gülnar ölüm döşeğindeyken kızını Sultan'a emanet ederek Sultan'dan kızına sahip çıkmasını ve onun annesiz kalmaması için başka biriyle evlenmesini ister.

Gülnar'ın vefatı Sultan ve Sara'yı yasa boğmaktadır. Sultan annesinin vefatına Sara'nın bu denli üzüldüğünü görünce ona teselli vererek kaderin böyle olduğunu ve ona hem anne hem baba olacağını sazla sözle anlatır.

Sara büyüdükçe güzelleşmekte, bu güzelliği de Mugan ülkesinde dilden dile dolaşmaktadır. Bir gün Sara dereden su doldurup döndüğünde yolu Han Çoban ile kesişir ve Han Çoban bu rastlantıyı fırsat bilerek sazla sözle Sara'ya olan sevgisini

dile getirir. Sara da Han Çoban'a karşılık vermek için siyah saçlarının tellerinden bir saz yaparak Han Çoban ile karşılıklı söyleşmeye başlarlar. Bu karşılıklı sohbetten sonra Sara ile Han Çoban arasında aşk başlar ve birbirlerine ayrılmayacaklarına dair Allah'ın katında söz verirler. Sara, Han Çoban'dan onu istemesi için babasına elçi göndermesini ister ve Han Çoban ile şimdilik ayrılırlar. Sara'nın bu isteğini seve seve kabul eden Han Çoban, Sultan'a elçi gönderir ve Sultan da bu elçiyi kabul ederek Han Çoban'a Sara'yı verir.

İki âşğın birbirlerine olan aşkları günden güne artmaktadır. Bir gün havayı sisin kapladığını gören Han Çoban, bu kötü havadan dolayı yayladaki sürünün kırılmaması için hazırlık yaparak yaylaya doğru yola çıkar. Sara da Han Çoban ile yaylaya gitmeyi ister ama Han Çoban buna müsaade etmez.

Sara yine dereden su doldurup dönerken karşısına on atlı çıkarak Sara'nın yolunu keserler. Sara'nın yolunu kesen bu kişi Hâkim ve onun adamlarından başkası değildir. Hâkim Sara'yı görür görmez bin gönülle ona âşık olur ve yüreğinden geçen sözleri Sara'ya söyler.

Hâkim, Sara'dan kendisiyle gelmesini isteyince Sara ona, Han Çoban ile sözlü olduğunu ve onun şeytana uyarak yanlış bir iş yapmamasını söyler. Hâkim Sara'nın söylediklerini umursamayarak onunla gelmesi için sazla sözle Sara'yı ikna etmeye çalışır. Sara'nın verdiği sözden dönmeyeceğini ve onunla gelmeyeceğini anlayan Hâkim, bu seferde Sara'nın babasını, kızını ona vermeye ikna edebileceği düşüncesiyle adamlarına Sultan'ı yanına getirmelerini emreder.

Hâkim yanına getirttiği Sultan'a, eğer kızını verirse onları ömür boyu varlık içinde yaşatacağını söyleyerek onu ikna etmeye çalışır. Sultan da Hâkim'e her daim şeriat yolunda olduğunu, fakirliğin onu korkutmadığını, Han Çoban ile Sara arasında olan söze ihanet etmeyeceğini, kızını vermeyeceğini ve istediği bu işin hiçbir olur tarafı olmadığını söyler.

Hâkim ne kadar dil dökse de Sara ile Sultan'ın ikna olmayacağını anladığından ve Sara'dan da vazgeçmeye niyeti olmadığından adamlarına Sultan'ı bağlamalarını ve Sara'yı da zorla ata bindirmelerini emreder. Hâkim Sara'yı götürürken kolları bağlı halde Sultan'ın onların peşine düştüğünü görünce baba kızın

vedalaşmaları için adamlarına Sara'yı attan indirtir ve Sultan'ın da kollarını çözdürtür.

Sultan içerisinde buldukları bu durumdan dolayı kendini ırmağa atmayı düşünürken kızı Sara da aynı şekilde Hâkim'le gidip Han Çoban'ın yüzünü yere eğdirmektense kendini ırmağa atmayı düşünmektedir. Sara ve Sultan ırmağın taşkın sularına geldiklerinde Sara babasından Han Çoban'a verdikleri söze ihanet etmediğini ve Hâkim'le gidip onun yüzünü kara çıkartmaktansa ölmeyi tercih ettiğini söylemesini ister ve kendini ırmağın sularına bırakır. Bunu gören Sultan çığlıklar koparıırken onun bu feryadına Hâkim gelir ve Sara'nın kendisini ırmağa attığını görünce oradan uzaklaşıp gider.

Sultan, Sara'nın ölümü nedeniyle yataklara düşer. Han Çoban yayladan Sultan'ın yanına geldiğinde Sultan, olup biteni ona sazla sözle anlatır. Durumu anlayan Han Çoban, sevdiğinin kanını yerde koymamak ve Hâkim'den sevdiğinin intikamını almak için doğruca Hâkim'in bulunduğu diyara doğru yola çıkar. Han Çoban oraya vardığında Hâkim'in yerini öğrenerek bir gece yarısı onu yakalayıp kollarını bağlayarak ırmağın azgın sularına atar.

Han Çoban yurduna geri döndüğünde Sultan onu başka biriyle evlendirir. Sultan, bir süre sonra ölüm döşegine düşerek Han Çoban'ın yanında ruhunu Allah'a teslim eder. Han Çoban daha fazla dayanamayarak Sara'nın aşkından dağlara çıkıp orada kalır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HALK HİKÂYELERİNİN YAZI ÇEVİRİMİ

2.1.1. Ehmed ile Edalet Dastanı

Sâbık kadimler Hamedan şehrinde bir zalim zor deyen erbab var idi Mehdi Han adında. Mehdi Han reiyyete o endaze behre verirdi ki ölme diril geçinsin ve özünü bu ilden o ile yetirsin. Onun bir kızı var idi Edalet adında ve günde atasınan öz be göz idi ki gördükleri işler düz deyil. Atasına deyirdi; “Sen niye gerek reiyyetin hakkın alıp özün yiyessin. Herkes gerek öz telaş ve zahmetinin behresini özü yiye.”

Mehdi Han, Edalet’in bu sözlerinden çoh narahat idi ve delil nasihat ile onun düşüncesin deyişdirebilirdi. İndi ki Edalet’i tanıdık görek Ehmed kimdi. Edaletgilin konşuluğunda “Kerem” adlı bir reiyyeti var idi ki özünden toprakı ve zamisi olduğu için Mehdi Han’ın reiyyeti olsa da ameli geçen biri idi. Ehmed Kerim’in oğlu idi ve o tarih dövrede Ehmed ile Edalet ikisi bir mektebte ders ohuyordular.

Onlar zamanla bu ya başa çatırlar ve gün o gün olur ki Kerem isteyir darı dünyada olan bir dane oğlu Ehmed’i evlendirip büyük bir toy düğün tuta. Hanımına deyir ki; “Ehmed’in kimsede gözü varsa gerek gedip onu alak.” Ehmed’in anası da sevinerken deyir; “Onunan bir haber tutup gelip sana diyerem. Görek kimin kızın isteyir kimden hoşu gelir?” Ahşam olcak Ehmed eve gelip öz otakına getdikde anası özünü onun yanına verip dedi; “Neçe müddetlerdi hasret çekirdik sana toy edek toy başlayak. İndi ki atan bu işe razılık edip söyle görüm kimi istirsin?” Ehmed utanan kimi olup dili tutar tutmaz dedi; “Anacan dünyada tekçe sevdiğim göz açıp gördüğüm aylar ıllar gönül verdiğim kız Edalet’di.” ta ki deyende Edalet’i sevirem, Ehmed’in anası dedi; “Neçe neçe? Oğul sen Edalet’i istersin? O bir erbab kızı biz bir reiyyet. Onla bizimki tutmaz ve belki de istedik sana gelmedi. Başka biri yoh mu?” Ehmed anasınan mihrbançılıkla danışarken söyledi; “Men Edalet’i sevdiğim kimi o da beni sevir. Çohdandı bu sevdaya ve nolup aşkımız devam edir. Birbirimizle beraber yaşamağa söz vermişik. Ancak ölüm bizi ayırabilir ana. Aralıkda kan kopsa da kimse bizi ayırabilemez.”

Anası hâl kaziyeni görme deyip bir para salah meşuretden sora iki sevdalını birbirinden ayırmak günahdır deye elin ağ sakalların eve çağırdılar. Vahit o vahit oldu ki gecedi ve giderler erbabın evine elçiliğe. Bağı kapısını tikkıldadı onları içeri aldılar. Mehdi Han onlara; “Çoh lütuf edip evimize sefa veripsiz.” deye biraz eyleşip hoş beşden sonra ne için geldiklerini soruşdu.

Konaklar birbirinin özüne bahıp ağ sakkallardan biri; “Gelmişik Allah’ın emri peygamberin şeri ve senin izninle Edalet’i nen Ehmed’e toy başlayak.” didi. Bu sözü işidecek Mehdi Han pürtüşüp oca sesle kışkırdı; “Ağzınız diyeni kulağınız da eşidir mi ya yuh, siz danışdığınız sözün manasını heç bildiniz mi ya yuh? İstirsiniz meni el obada har edip kimsenin yanında başımı kağızaya bilmeyem. Perde-i ismetde olan nazin kızımı bir reyyet oğluna vermekle dünyanı özüme güldürem.” Dünya dolandı Kerem’in başına ve o adamların yanında hecalet olduğu için onun niye bele danışdığına çoh narahat oldu. Durdular heman vazinen ki gelmişdiler gör peşman kayıtdılar. Ehmed ile Edalet de bu sözleri eşidip heresi öz içinde acı çekmekte idiler. Edalet’in atası tarafından bağdan eşiğe çıhmağa izni olmadan yeddi tel o yasemin zülüflerinden ayırıp basdı sinisinin üstüne ve dayesine dedi; “Özü kim kara tutmayır. Dediğim sözleri yazıp Ehmed’e götürsen mene muhabbet edipsen.” Sözleri sineden çağlayarken Edalet ohur daye de yazar;

Dolannam başıyan mihriban oğlan
Öllem bu dünyada düzmerem sensiz
O günden ki sene ilkar vermişem
Şad olup dünyada gezmerem sensiz

Lal olsun atamın ağzında dili
Dağılsın başından kuhumu eli
Kırılsın kemeri eyilsin beli
Derdimi Lokman’a yazmaram sensiz

Leyla Mecnun gibi ıhak dağlara
Bülbül teg uak konak bu dağlara
z tutak el oba, ülke, yaylaka
Telimi gerdana dzmerem sensiz

Ksp Edalet'i ağlar koyarsan
Bağrımın başına dağlar koyarsan
Virane eyleyip bağlar koyarsan
Aşkın deryasında zmerem sensiz

Edalet dayenin yazdıklarını alıp gizli halda öz el yazmasıyla de artırdı ki;
"Ehmed eğer gelip beni kaırmasan yakın bil ki zm ldreceyim. zm aradan
aparırsam da seni öz katilim bilip kıyametde damından yapışıp burahan deyilem."

Nameyi verdi dayeye. Daye düzdü açam oldu. Aşamın karankuluğunda
daye gördü fırsatdı bağdan ıktı. Dayenin koca bir pirane adam olduğu in bağa
girip ılmasına hiç mani yok idi. Geldi ıhdı Ehmedgilin kapısına ve kapını
tıkkıldadıp Ehmed ıhdı göre kimdi. Gördü Edalet'in dayesidi ve elinde bir mektup.
Dayeni içeri alıp başladı mektubu ohumağa ki gördü Edalet yaman bir halda ve ona
teskinlik verip reğini almazsa intihara kalhması oh da uzun sürmez. Ahmed isteyir
daye bunun dediyi şiir bayatları da yazıp Edalet'e götürmekle onların her ikisine
yardımcı olsun. Ehmed deyir daye ise yazır;

Dolannam başıyan daye
Kurbanın olardım men de
Elif kaddim döndü yaya
Menden yre selam yetir

Yar aşkında giriftaram
Hasretinden b kararam

Nara yanan semenderem
Menden yâre selam yetir

Yâre deyen ağlamasın
Üreğimi dağlamasın
Sahlasın aşkın sevdasın
Menden yâre selam yetir

Ehmed'im gam mihnet işim
Gözlerimden ahır yaşım
Bu derdi men neçe çekim
Menden yâre selam yetir

Ehmed yazılan sözlerin altını öz destehtiyle imzalayıp arhayınlıkla verdi dayeye yetirsin Edalet'e.

Daye kayıtmakda olsun görek Ehmed neyledi. Geceni yatabilmedi. Her ne kadar fikir eyledi Edalet'i ne çür kurtara bir çare tapanmadı. İlan vuran yatdı Ehmed yatanmadı. O vafsinin geceni ayık kala kala seher oldu. Özünü Allah dergâhına tutup ürek sözlerini bele dile getirdi; "Perverdigârsın özün mene bir yol nişan ver, men neyleyebilem ki? Varsız devletsiz bir adamam o da bir erbab. Özün mene yol göster Allah'ım!"

Ehmed'in ceng işlerine alakası çoh idi. At çapıp kılıç oynatmakda el obada diller ezberi idi. Güzel bir atı da var idi. Tozuna çatan hiçbir at olmamışdı o günehan. Bir gündüz daha geceye kavuşup Ehmed yine fikirde idi. Yadına düşdü Isfahan'da bir dostu var Mehmed adında. Geçmişlerde Hamedan'a geldikde onlara konak idi. Kalbinden geçdi ki Edalet'i götürüp Isfahan'a apara ve beş on gün orda konak olmakla göre felek ne getirir başına. İndi ya Mehdi Han mecbur kalıp gelir Isfahan'a onların toyunu eler ya da dallarıca koşun yollamakla her ikisini birge öldürüp yahaları kurtular. Ehmed ele bu fikrinin gecesinin yarısı öterken başlayır Isfahan

seferine hazırlık yapmağa. Yemek içmekden her ne lazım idi atın terkine virip gözlerden kenar gizli bir yerde bağın dal tarafında atını sahlayır. Atın ağzına da gece bağlayır ki kişneyip ele sesini kimse duyamaya. Nazar salanda görür bağda bir kudretli ağaç var. Kemendi elinde çin çin eyelyip var gücü ile onu ağaçda bir gidip yavaş yavaş özünü çekir duvarın üstüne. Kemende de bir tuu verip o yerden ki bend almışdı boşalıp gelir Ehmed'in eline. Kemendi duvarda bir gidip sallayır bağın hayatına ki Edalet'i kaçıranda gecikmeye. At o kılık kaldı kemend bu kılık ve Ehmed özünü Edalet'e yetirdi. Edalet, gam deryasına çömüp yuhuya dalmışdı. Ehmed başlayır sazla sözle Edalet'i ayıltmağa;

Besdir güzelim bu kadar intizar

Eğer "Leyla" olsan "Mecnun" un geldi

Hasretinden göylüm oldu bi karar

Eğer "Şirin" olsan "Ferhad" in geldi

Ehmed gördü Edalet uyanan deyil. Başlayır sözün devamına;

Aç hummar gözlerin gafletten uyan

Sır sözleri bir bir eyleyek beyan

Açılsa dan yeri görseniz nişan

Eğer "Aslı" olsan "Kerem" in geldi

Görür Edalet uyanmır ve sözün üçüncü son bele deyir;

Ehmedim ecel camını içmişem

Yâr bulanda başı candan geçmişem

Atamın anamın terkim kılmışam

Eğer "Senem" olsan "Garip" in geldi

Ehmed gördü uyanmıyır dedi yahıdı ki ayrı bir sözler de ohuyam;

Ala gözlü nazlı dilber

Gülü verme hara billah

Senin aşkından inciyir

Üreğimde yara billah

Kafirde olmasın bugünde

Sinemdi dağda doyunda

Pervaneyem gül aşkında

Özümü virrem nara billah

Şah-ı Merdan'a sıhıllam

Yakın bu derdinin öllem

Mina'da kurban kesillem

Namus gayret âra billah

Edalet ki çoh narahat ve derin yuhuya dalmışdı Şah-ı Merdan adı geldikde gördü kulağına ses gelir. Amma dinsense de uyanmadı. Dedi imkânı var yohudu görürem. Gözlerin berk siyahdı ki görsün bu ses bir de gelse dura göre ne haberdi. Gözlerin yumarken muntezirdi. Sözüñ ahirini Ehmed bele deyir;

Ehmed'im soruş halimi

Sen şad eyle hayalimi

Gülün tarlan şikârımı

Men vermerem sare billah

Ehmed'in adın ve sesin eşiderken göz açıp gördü Ehmed'di ki durup başı üstünde. Söyledi; "Ehmed kurbanın keserdim ne kılık geldin? Sen bil samed Allah bir neferin haberi olmadı ki?" Edalet sevincinden az kala kul kanad acırdı. Ehmed ne üçün geldiğini ve haraya gideceklerini Edalet'e aydınladarken Edalet de özüne lazım olan vasayıllarını götürüp dolana dolana geldiler kemendin yanına. Asılı kemenden dırmaşıp duvara çıhdıkda kemendi çuvurup duvarın bu biri özünde berkitdiler. Zuyulduyup bağın eşiyine düşerken kemendi açıp aparmakları hiç yadlarına

düşmedi. Ehmed Edalet'i aldı atın terkinde ve gecenin vurdu aradan çıhdı. Seher olacak diye gelir Edalet'i yuhudan uyada ki görür yohdur. O yan bu yana ve her hara ki nazarına gelirdi baş çekir amma Edalet'i görmeyir. Dedi; "Gedim nighbandan bir haber tutam ki belki gedip bir yana benim haberim yohdu." Daye nighbandan soruşdu; "Edalet'den haberin var mı? Dedim şayet atasınan bir yana çıkar benim haberim olmaz." nighban bu sözü eşidicek düşdü korhuya. Kaldı fikre ki erbaba ne cevap verecek. Dayenin birlikde ele bil eyine itiripler dalıca gezirler. Gözleri her yana zilleyip hara geldi ahtarırılar. Ancak bağdan eşiğe çıkdıkda, duvardan asılı bir kemend gördüler. Kemendi görecek nighbanın gözleri ışıdayıp bir ip ucunun ele geçdiyi için sevindi. Dayenin vaza evzadan haberi yoh idi. Bilse idi ki Edalet'i Ehmed kaçırıp hiç vahit sesini bu tezlikde çihartmazdı. Mehdi Han'a haber saldılar ki Edalet kaçarken bir kemende duvardan asılı kalıpdı. Mehdi Han yaralı ılan kimi ki canı acışarken az kalır özünü de sanca öz düvresine fırlanarken bir karara gelir. Fevri destur verir gulamlara ki "Kerem"ın evini ahtarıp Ehmed'den bir haber tutsunlar. Gulamlar gedip geldikde deyirler; "Gecedendi Ehmed'den haber yohdu."

Ancak çohlu arayıp soruşandan sora, Ehmed ile Edalet'in izini takip yirmi atlı onları tutuklamak için düşürir yola. Onlar gitmekde olsunlar görek Ehmed'le Edalet neçür gelirler o yolu? Ehmed'inen Edalet geceden sabahki güneçan at çapıp toz salarken yorğun halda gözden kenarda atdan düşürler. Ehmed Edalet'e deyir; "Bu dağların arasında azca dincelek sora yola düşerik. Bunnan bele gündüzleri dincelip geceni yol getmeliyik. Niye ki ışıklıkda görüp eleyin olar ve Mehdi Han'a haber götürerler." Amma atlılar bütün gün boyu onların izinin at çapıp ucalıkda bir gediğin başında, Ehmed ile Edalet'i aşağıda görürler. Atlılar birbirleriyle danışıp karar koyurlar ki karanlık kavuşarken düşüp onları tutalar. İndi hem atlılar ve hem de Ehmed ile Edalet minnetzardılar karanlık ola.

Ehmed başını Edalet'in dizi üste koyup azca dincelmek istedi. Ehmed teze şirin yuhuya dalmışdı ki Edalet bir ses anladı ve gördü dağların başında karaltı var. Bildi ki ola olmaya atasının adamlarıdır ki gelipler onların dalıca. Ehmalcana Ehmed'i ayıltı, "Kalh ayağa evimiz yihıldı." diyerek. Ehmed göz açdıkdı gördü Edalet düz deyir ve gulamlar dört bir tarafı alıplar. Çabuk kıvrak atını hazırlarken Edalet'i terkinde aldı. Bir ılan burukı salıp toz duman içre gulamaların elinden kurtulmak istedi ki puskuda yatmış bir gulam, nice ki ohu koydu kemana, oh tutdu

Ehmed'in döşünden. Edalet gördü Ehmed az kalır yihıla. Edalet zirnini idi be kuru Ehmed'den sahap oldu. Atın deste çiluvunu geçirtti eline yola devam etdi. Bir müddet geçdikden sora gördüler karanlık az kalır savışa. Ehmed'in de yaralı halde düzüümü kalmayıp Edalet'den istedi ki dayansın. Eşidin gulamlardan ki bir müddet onları takip etdikden sonra, Ehmed'le Edalet'in izini itirip kayıtmak fikrine düşdüler. Dediler, "Erbaba da bir söz düzeldip diyerik." böylelikle kayıdıp gelip erbabın evine çıhdılar. Mehdi Han'a dediler, "Ehmed'i ohunan vurup saldıık yara. Amma derenin terkinde bir çaya düştüyüne göre elimize geçiremedik. Edalet'i de karanlıkda itirip neyledik tapabilmedik."

Erbab bunların sözüne inanmasa da elinden daha bir iş gelmirdi. İndi görek Ehmed'le Edalet neyleyirler. Edalet gördü getdikçe Ehmed'in hali harab olur. Dağların başında Isfahan'ın yahınlarında Edalet atdan düşüp el atır Ehmed'i yendirsın yere. Ehmed atdan düşerken hoşdan gedir. Edalet de bu fursatdan istifade edip el atır ohu onun döşünden çihara ki kan fışkırır eşiye. Edalet ağılr sızılır ve "Men bir kız parçası olarak çölde elimden ne gelebilir?" diyerek üreğinden çohlu sözler geçirse de yasemin zülüflerinden bir tel ayırıp hazin sesle halini bele anladır;

Dad eylerim bu feleğın elinden
Yârsız bu dünyada var neye lazım
Zemistana döndü açan baharım
Tak üste beslenen nar neye lazım

Eyildi kamedim yay oldu hef
Çekdiyim zahmetler zay oldu heyif
Ahdı gözyaşlarım çay oldu heyif
Bağbansız bağlarım var neye lazım

Azizinem güle naz
Bülbül eyler güle naz

Dünya bir gam hanedi

Ağlayan çoh gülen az

Behram adlı bir ovçu, Edalet'in sesini duyup sese sarı giderken Edalet sözün dalısını bele deyir;

Edalet'de din imanın arttıra

Şah-ı merdan özü metleb bitire

Kimse yohdu cenazesin götüre

Sevgi(li)si ölen yâr neye lazım

Azizim bağda dara

Zülfünü bağda dara

Bülbülü gülden öttür

Çekirler bağda dara

Behram kadim ve kadim yahınlaşarken gördü genç bir kızla oğlan var, oğlan da yaralı. Behram zengin bir adam ve kabil bir şikârcı idi ki Isfahan'ın kenarlayında özüne bir kasır saldırıp tek başına yaşarken günde üç dört saat Kasr'dan çıkıp şikâr virardı. Onun yanında dava dermandan her zad var idi. Selam verdi selam aldı ve hal kazıyyeden haber tutarken başladı Ehmed'in yaralarına melhem koyup bağlamaya. Sonra Edalet'e öz dönderip dedi; "Kıyametin gününe cansın benim bacımsan. Hiç neden korhma. Ehmed'in yaraları sağalarken mene konaksız. Onnan uyana ne çür meslehet bilsez o çür eylerik."

Edalet gördü garip bir vilayetde bu sözü kabul etmese neyleyebilir ki ve dedi; "Sizin kimi kalbi pak bir insanın sözünü yere salmak mene hiç yaraşmaz. Ne çür göylünüzdur o çür olsun."

Düşdüler yola. Behram, Ehmed'i atın terkine alıp Edalet de özü teklikde at çalıp Kasr'a sarı yol döyür. Kasr'a çaktıkda Behram tezlikle otakların birinde Ehmed'e yer hazırlayıp Edalet'e dedi; " Ben gedirem şikâra ki yemek için bir zadımız yohdu. Sen de Ehmed'in başı üstünde ol ki belki huşa geldi."

Behram yola düşdü gide Edalet de yorğunlukdan yatmasın deye bir an olursa da Kasr'ın bağ bağçesini dolanmak istedi. Pencere açık idi. Yazın nesimi viridi Ehmed'in özüne. Ehmed bala bala huşa geldi. Özüne bir tekan verdi ayağa kalhsın gördü duranmır. Ağrı eziyet buğur bilmesin yahınlıkda bir balış var idi. Çekdi yahına dirseklendi. Dört etrafına bahıp gördü bu menzili aslen tanımır. Fikri getdi Edalet'in yanına ve onun harda olduğundan nigeran kaldı. Kohum kardaş el kabile hamısı gözünün önünden geçdi. Ehmed'in dünya dolanır başına ve hemin menzilde görek felek elinden neler deyr;

Gece gündüz derd elinden sızlaram

Eyledi kamedim kec oldu felek

Neylemişdim men bu zalim durana

Çoh sitemle menden bac aldı felek

Kesildi takatim yohdur kararım

Can evinde artıp benim azarım

Min nazınan can can deyen dildarım

İndi göz evinden nec oldu felek

Fağır Ehmed hasret kaldı ellere

Sır sözümüz destan oldu dillere

Bu ayrılık niye çekdi illere

Bilmem niye menle lec oldu felek

Edalet gördü Ehmed'in sesi gelir. Sevincinden dözvenmeyip kaçdı ona sarı. Ehmed'i görer görmez basdı döşüne ve dedi; "Kurbanın keserdim Ehmed. Min min şükür ki huşa gelip tuhtayıpsan." Kısa kaderlerini birbirlerine anladarken Edalet söyledi; "Canımızı bu saray sahibine boşluyuk. Adı Behram'dı özü de ovçu. Gidip şikâra indi hannan gejdin gelir." İki sevdalı birbirlerine muhabbetden ve reşadetden deyip söylerken Behram da yetişdi. Behram Ehmed'le öpüşüp öz sevincini

bildirirken ona örek verdi. Dedi; “Yaraların özdeni. Tezlikle bitişip tuhtayar. Amma evvel de çoh korhmuşdum. Kan seni ele götürmüşdü ki dedim kurtulmasan. Meni özün bir kardaş bil. Kanım sana ele kaynayır ki sanki illerdi bir havadan nefes çekmişik. Amma mene maceranı, her ne olup geçip aydınlıkla bildiresiz ki elimden geleni sizin için esirgemiye.”

Ehmed mecaranın aynını açdı açıkladı ve Isfahan’a ne için gitdiğinden söz açdı. Hem de Isfahan’da Mehmed adlı bir dostundan sohbet eyledi. Behram Mehmed’in kimlerden olduğunu soruşdu ve Ehmed dedi; “Şevketli Celalli Seyyad Biğın oğludur” eyle deyende Behram’ın gözleri doldu ve baharın buldu teg gözlerinden yaş töküldü. Ehmed dedi; “Menim menzurum sizi nerahat etmek deyildi. Bilseydim üreğiniz bu kadar gevrekdi hiç danışmazdım.” Dedi; “Yoh Ehmed! Sen benim köhne yaramın üstüne tezedden bir yara virdin.” Dedi; “Niye kardaş?” Behram üzüntülü halda bele dedi; “Seyyad oğlu Mehmed dediyin benim üreğimin bir parçası idi. Başaratlı bir ovçu ve el elinden yapışan bir iğid idi. Bir gün şikârgahda bir cerani hedef tutup oh yaydan kurtulanda ayakının altındaki daş boşa gedip onu derenin terkine atmışdı. Onu kurtarmağa mecal olmadı. Başı üste çatınca o can vermişdi.” Ehmed ile Behram birbirlerini bağrına basıp kuzu ile koyun meleşen kimi doyanca ağlaşdılar. Behram dedi; “Mehmed deyip geldiğin için sende mene kardaşsan. İndi ki gitmeye bir yerin ve kayıtmağa inkânız yohdur isterseniz kalın burada birge yaşayak ve gelen günlerde kadı getirip kebinlerizi kesdirim.” Ehmed kabul etdi ve yaraları sağaldıktan sonra Behram toy için hazırlıklar görüp komum akrabadan davet etmekle yeddi gece gündüz toy tutuldu. Allah hemişe bütün bendelerin şad elesin gamgın etmesin. İki ıldır Ehmed’le Edalet Behram’a konakdılar amma sanki toylarından hala iki gün geçmir. Hüdavend hakikat onlara bir oğlan ata edir. Behram da niçe ki geçmişleri Mehmed’le şikâra çıhardı indı Ehmed’le gedir. Ehmed Behram’dan o kadar mahbut ve insanlık görür ki ilların ötmesi hiç gözüne gelmir. Gün o gündü ki gedipler şikâra ve çoh dolansalar da turlarına bir ov düşmeyip. Ehmed’le Behram da birbirlerinden fasıla açıplar. O halda Behram dürbünü koyup gözüne ve bir ceyranın gelişin gören kimi Ehmed’e ses salır ki ayık ol ceyranı kaçırma. Ehmed dönüp bahanda gördü ceyran gelir. Ohu yaya koyup hedef tutarken gördü ceyranın bir balası var ve dalıca kaçmaktadı. Ehmed’in dizleri düşdü titretmeye ve yihıldı yere. Behram bu vazi gördükde Ehmed’in başını dizi üste alıp

“Kurbanın keserdim, derdini söyle görün ne oldu.” dedi. Ehmed sazını isteyip ve sazla sözle bele anlattı;

Kadir Allah imdad eyle
Yada düşüp elim benim
Bir derde düçar olmuşam
Dilim çılıhmır deyim benim

Gönül dönmez sen teg dostdan
Ürek dolup gamlı pasdan
Ayrı düşdüm el ulusdan
Dilim tutmur deyim benim

Sıhıllam Şah-ı Haydar’a
Sır verme gelip gidene
Ehmed’im düşsün vatana
Bunnan bele yolum benim

Orda idi ki özün tutdu Behram’a dedi; “Ceyranı ki gördüm gelir balasınan öz özümle fikirleşdim ki Hüdavend Hakikat’in işine bah! Ona bala oldukda dağdaki hayvanlarda birbirlerinden ayrı gezmirlir. Sen bah benim halime ki özün müddetdi atamdan, anamdan ve ilimden ayıryam ve onların halından habersiz. O dur ki dilim tutmur deyim derdimi.”

Behram dedi; “Anlaşıldı! Kalh ayağa gedek indi. Sora danışarık.” Ehmed ile Behram şikâr vurmada yola düşüp gedirler. Kasr’a gircek atları çekirle istable ve varad olurlar istirahat otakına. Ehmed Behram’la derleşip deyir; “Göylüm atlanıp vatana getmek isteyir. Belki de erbabın üreği rahme geldi. Bize eziyeti geçmedi. Ne çür olsun Edalet onun kızıldı hem de körpecik oğlumuz “Ruşen” için şayet geçmiş işlerden pişman ola.” Behram dedi; “İndi ki getmek istirsen bir hafta mene macal ver

ta her şey ki yolda seferde size lazımdı ferahım edim. Onnan sora getsez yoluzdu kalsaz eviz.”

Bir hafta tamam olup Ehmed’le Edalet Behram’la görüşüp vidalaşmış istirler. Behram deyir; “Bu kılık olmaz men seni öz mehdudemize can gerek yola salam.” Ehmed gedir, Edalet gedir, “Ruşen” gedir ve Behram gedir. Ehmed Behram’a öz dönderip söyleyir; “Bunnan artık zahmete düşme kardaşım ve kayıt!” Behram; “Sizi öz yurdumuzun hududlarına kadar götürmeliyim” deyir. Yetişirler o yere ki Behramgilin mehdudesi orda kurtulurdu. Ehmed Behram’la öpüşüp görüşerken Ruşen’i bağına basıp Edalet ile de vedalaşdı. Düşüp yola gedirler. Amma Behram durduğu yerden bahırdı. Herden de Ehmed’le Edalet sahilden ayrılıp denize dönen gemiciler teg dönüp dallarına baharken üreklerinden bele geçirdi; “Çarhın dönürdü ey zalim felek neçe kıyıp isteklini istekliden ayırırsan. Acımak yohdur mu sende?”

Bunların getmeyi Behram’da çoh nisgil olup üreği çoşarken görek hansı şiirler sazın namelerinin karışır ve dile gelir;

Bu şirin canımdan bir can ayrıldı

Yuvasın terk edip gidene bah bah

Kesdi takatimi aldı sabrımı

Meni ağlar koyup gidene bah bah

Behram deyir ağlır. Dedikçe de kızışır ve gözlerinden baharın buludu teg yaş süzülür. Bahdı gördü Ehmed’inen Edalet az kalırlar gözden itsinler sözlerin dalısın bele deyir;

Rakip olan fitnessinden yorulsun

Hedeng ohlar sinesine vurulsun

Get Ehmed’im Allah sana yâr olsun

Şirin candan dönüp gidene bah bah

Behram deyer bah feleğin işine

Güzeller gözünün kanlı yaşına

Kardaş hasret kalır öz kardaşına

Ata ana deyip gidene bah bah

Behram ömründe beş altı göynek artık yırttığına göre bilirdi ki erbab onu selamet oturmuyacak. Ona göre nigran idi. Behram evine kayıtmakda olsun görek Ehmed ile Edalet neyleyirler. O dakikalardı ki gelip yetiripler Hamedan'ın yakınlıklarına. Hiç neyin fikirlerinde olmadan gedirler evlerine ki gulamlardan biri onları görecek erbaba haber götürür. Erbab tezlikle adamların toplayıp onları eve çatmamış tutukladır. Göz bebekleri Ruşen'i de onlardan ayırıp heresine bir zindana atdırır. Erbab gedir kızı Edalet'in yanına ve hara gedip hardan geldiklerini soruşup cevap isteyir. Kız cevap vermekden çekinerken emredir uşağı getirsinler. Deyir; "Samed Allah'a and olsun herhansi sözüm cevabsız kalsa destur vereceyim oğlunu aparıp çaya atsınlar." Edalet hay hayınan ağlayıp kışkırdı amma balasını onların elinden alanmadı. Mehdi Han o yandan da şehre car saldırdı ki; "Duyduk duymadık demeyin eşidin ahali ki bir hafta sora Ehmed idam olacak." Ehmed ile Edalet burda kalmakda olsunlar görek Behram neyledi. Behram kayıttı Kasr'a bir gün iki gün şikâra gedip gördü devam getirenmir. Ehmed'le Edalet'in fikri onu bir an rahat bırahmır. Gece yatanda onları yuhuda görür. Gündüzdeki onların fikrinden eli bir iş tutmur. Behram gördü üreği devam getirmeyecek. Esbab sefer götürüp alıcı kuş teg atın beline kalcır. Yad sarsar teg sürür ve iki güne varad olur Hamedan'a. Azca dolanıp seyr etdikden sora Ehmedgilin evini soruşup tapır. Kapını çaldıkda kimse kapıya gelmeyende konşu evinden hal kazıyyeni soruşur ve görür erbab onun ata anasını sürgün ederken Ehmed'le Edalet'i de zindana saldırıp zindanın yerin belledikden sora Behram çıkdı şehirden kırağa. Geceni dağlarda penah tutdu ki gece yarısı onların yardımına giderken necatlarına çalışa. Behram istir gecenin Ehmed'i kurtarsın ki seher hafta tamamdı ve onu idam edecekler. Bu vasfinan Behram geceni kaldı çöllerde ve yarı geceni kemendin, kılıncın, ohun yayın ve her bir vesayilin götürüp yavaş yavaş geldi zindanın yakınlığına. Bele bahanda gördü bir hasardı ki çekilip gedip göyün özüne. Kemendi elinde çin çin eyleyip var gücü ile onu atdı zindanın damına. Kemend ele kıfıllandı ki el ile salsaydın o çür geçmezdi. Behram, özünü çekdi zindanın damına ve Ehmed'i ahtarmaka başladı. Behram bu vazinin ahtarmakda olsun görek Ehmed neyleyir.

Ehmed zindanda tek canına oturup kâh Edalet'e fikirleşir kâh oğluna ve Behram'ı dahi yada salıp ürek sözlerini bele deyir;

Garip yerde kaza işin işledi

Yaram üste vurdu yâralar mene

Çarhı dönmüş menle yaman başladı

Geydirdi al üste karalar mene

Zalim rakip gördün mene neyledi

Dağıtdı könlümü berbad eyledi

Açılmamış gülüm handan eyledi

Her yandan kesildi çareler mene

Metlebim isterem Şâh-(ı) Haydar'dan

İstese kulun salmaz nazardan

Nice ki Salman'ı kurtardı dardan

Yükseler göylere naleler mende

Ehmed'in halini görenler ağlar

Seyr rakip şad olar dost kara bağlar

Atam oğul deyip üreğin dağlar

Yetirer anama sedalar mende

Ehmed'in sesi Behram'a tanış gelip sese sarı yol duyur. Behram'ın önüne keşikçiler nighbanlar çıhır sada hamısınan mubareze aparıp başardıkça onlardan kırır. Yetirir öyreki Ehmed orada zindanıdır. Bir zerzimidi ki üstü gönbez kimi açıktır. Behram Ehmed'i görürse de Ehmed onu hala görmür. Behram başladı kemend sallamağa ki Ehmed'e desin özünü çek üste. Amma Ehmed'e kemendi

görecek ele nazarına geldi ki kemendi salırlar ta onu çıkarıp aparsınlar idama. Ehmed'i korhu götürdü. Amma Behram'ın sesi ki kulağına çatdı dizleri düşdü titremeye ki ses ne kadar tanış gelir. Başını kağzayıp yuharı bahdıkda gördü dostu Behram'dı gelip onu kurtarmağa. Ehmed el atdı kemende indirdi aşağı ve saldı koltuklarının altına. Kemendi berkitdi ve seslendi mahkumdu çekebilirsiniz. O vasfının Behram bunu çekir üste ta ki iki cengâver göz göze sine sineye birbirlerinin önünde karar taparlar. Onlar candan kucaklaşıp öpüş görüşden sora Behram deyir; “Dayanmadan elden çihmalıyık.” O yoldan ki gelmişti o yoldan da kayıdırlar. O vahitlerdi ki gecenin yarısıdı ve Ehmed ile Behram şehirden çıkıp dağlara yakınlaşılar. Bunlar dağlarda getmekte olsunlar biz kalak görek seher ne olacak.

Seher olcak dar ağacı kurulup amadedi ve erbab müntezir ki Ehmed'i zindandan çıkarıp getirsinler ki asılmak vahtidi. Cemaat de gelipler temaşaya ve hay kökden ağız deyen kulak işitmir. Bu anda birden haber gelir ki Ehmed zindandan kaçıpdi. Cemaat dağılarak erbabın hırsı hırsın kesir. Gedip yahından vaza evzanı gördükde bilir ki ona yardım eden bir nefer vardır. Amma o dilaver kimdi fikri bir yana çatmayır. Çoh düşündükden sora deyir; “Gedin Edalet'i çoh ahtıramala bura getirin ki belki onun dilinde bir söz aldık.” Edalet atasının huzuruna çatdıkdı atası onun yağına kalhıp güler üzle onu karşıladı ve dedi; “Kızım men ki senin düşmanın deyilim, atanam. Arzum senin saadetin ve toyun görmekdi. Sizin aşkıızın birbirine o kadar çoh olduğun görerken üreğim düzenmeyip her ikizi bağışlayıram. Tekçe bugün görmüşük ki bir nefer Ehmed'in yardımına gelip onu zindandan kurtarıpdı. Sence o kimdi mene de ki onlara peygam salım hiç neden korhmadan gelsinler ta toy düğün tutup büyük bir ziyafet verim.”

Edalet maceranı evvelden ahire ohuyarken bilirdi ki Behram gelip Ehmed'i kurtarıpdı ve bunlar ondan söz çekmek isteyirler. Yohsa atası onu istese idi bircecik balasını elinden menden alıp çaylara atmazdı ve gözyaşlarıyla onu yalnız burahmazdı. Edalet özünü tutup atasına dedi; “Atacan men sözlerimi ancak sazla sözle anlatabillem. Özüde kul vereceksin ki benim sözlerim kurtulmayınca menle işin olmaya.” Erbab gördü kul vermese bu kızdı söz deyen çıhmayacak.

Edalet yeddi tel yasemin zülüflerinden ayırıp basdı bağrına ve bu sözleri ohurdu;

Kadir Allah imdad eyle
Düşünmez insan elinden
Sen özün hak divan eyle
Bed asıl düşman elinden

Arşa kalhır feryad ahım
Senden ayrı yok penahım
Komek ol özün molla
Kurtar meni sultan elinden

Çoh perişan halim olar
Daim kal mekalim olar
Heç de bele zalim olar
Dad bele düşman elinden

Gayb elinden ver haceti
Biz bulak belki necati
Kurtar gine Edalet'i
Bu gözleri kan elinden

Mehdi Han'a bıçak vursaydın kanı çıkmazdı. Azabdan ele çoşmuşdu ki kan gözünün kapağını tutmuşdu. Bir kuyu var idi içi dolu ılan, timsah, susmar ile. Düşmanlarını ora saldırıp öldüredi. Gulamlara emretti; "Götürün bunu ılan çahının başına." Edalet'i ılanlar çahına götürdükde anası anlayıp özünü verdi kapağa ki meğer ata da evveladını öldürer? Mehdi Han elinin dalısınan ele bir sille virdi hatuna ki, "Yeri get hitadına bu kızda ele senden olup." Anası ki gördü bunun kabağını alabilmeyecek kaçdı. Hara kaçdı? Kanber Biğ'in evine ki Mehdi Han'ın kardaşı idi. Dedi; "Yetir dadıma ki Mehdi Han Edalet'i ılanların içine atır. Menim gücüm

çatmadı. Gel görsen neleyirsen?” Kanber geldi gördü yapışıplar Edalet’in kolundan atırlar kuyunun içine. Seslendi el sahlayın ki işim var. Mehdi Han dedi; “Azca düzün görüm ne deyir?” Kanber onu çekip kırağa söyledi; “Bu gulamlar ve adamlar ki itaatindedi, görseler ki sen öz kızına da rahmetmisin ürekleri senden üşüyüp başından dağılarlar.” Kanber Biğ’in sözü ona esredip destur verdi kızını dustak edeler. Özünde tutdu gulamlara ki amade olun çihak şikâra ki berk darıhmışam. Onlar şehirden dışarı çıhip şikâra getmekte olsunlar görek Ehmed’le Behram neleyirler.

Ehmed’le Behram dağlarda mesken salıp gelip geçecekden sohbet edirler. Dağların sefasından ve orda olan vukardan yaraşıkdan sohbet açarken Behram sazı döşüne basıp deyir; “Ehmed kulağ as gör bu dağlardan benim sinemde ne sözler var.”

Tamam âşıkların sır anahısan
Menzilim, meskenim, hayatım dağlar

O ilk günden sizlere us tutmuşam
İzzetim, şevketim, bisatım dağlar

Bahar faslı gül çiçeye dolarsız
Pâyîz olacak gül rengden solarsız
İnsan gedersiz yerizde kalarsız
Sizden reva olar hacetim dağlar

Bülbül kimi gül üstünde ötmesem
Sallarda daşlarda mesken tutmasam
Könlümdeki niyetimi yetmesem
Kıyamete kalar hasretim dağlar

Behram'am Ehmed'den ayrı düşmerem
Ölsem de doslukdan men vazgeçmerem
Siz olmasaz derdi kime söylerem
Sevgilim, hemdemim, sohbetim dağlar

Ehmed ki kulağı Behram'ın saz sohbetinde idi birden gördü uzakdan karaltı gelir. Dürbünle baharken erbabala gulamları gördü. Tez Behram'a haber verdi ve Behram bahdıkda gördü celal cebrutla gulamlar erbabı dövreyip şikâr dalındadılar. Ehmed'le Behram onları izlerken gördüler ki bir çeşmenin kenarında bisat kurular. Bir adesi şikâra çıhdı bir nefer de kaldı erbaba kafa kılyan çorlaya. Gulamlar yol alıp gelirler o yere ki Ehmed'le Behram ordadılar. Ehmed'le Behram da puskuya yatıp onları gözlürdüler. Behram dedi; "Sen burada kal ve bu turdan muğayıt ol ki men onları atdan salarken turu salasan onların üstüne ve kaçmaka mecalleri olmaya." Behram ohu koydu kemana ve gulamların birini vurup yere saldı. Öbir gulamlar da atdan yenip onun dövresine alarken Ehmed yetirip turu atdı onların üstüne ve debeşmeklerine macal olmadı. Ehmed'le Behram gulamları kendirlerken erbabın havarına getdiler. Erbabın gözü Behram'a sataşanda gördü civan ne çür civan? Buğlar burma çekip gedip kulaklarının dalına ve gözlerinin azabından hof oturup insan canına. Mehdi Han seslendi, "Civan sözün nedir?" dedi; "Sözüm odur ki Edalet'i yarım saatecan getiresin buraya işim var." Mehdi Han dedi; "Bu kafda ki el kulumu bağlayıpsız ne sayak gedip onu getirmeliyim." Behram, Ehmed'in gösteriş ile erbabı vadar etdi öz dost hatta kardaşı Kanber'e name yazsın ki Edalet'i dustakdan çıharıp dağlardaki seyrangâha getirsin." Sonra da mektubu verdiler gulama aparsın Kanber'e.

Kanber Biğ mektubu alıp ohudukdan sonra çohlu sevinip gedirken Edalet'i dustakdan çıharsın. Edalet emmisini karşısında görüp işin ne oldusunu bilerek bu kurtuluş ve muştuluk için emmisinin ellerini öpüp düşür yola.

Kayıdak görek Behram'la Ehmed neyleyirler. Ölümün korhusu erbabın canına düşüp soruna soruna gelir düşür Behram'la Ehmed'in kışına. Amma Behram, acımadan ele tepik köpseyir Mehdi Han'ın öz gözünden ki ağzı burnunun kanı karışır birbirine ve sazla sözle erbaba bele deyir;

Bir arzım var erbab sene söyleyim
Her işin sonunu bilesin gerek
Arz-ı hali sene beyan eyleyem
Adını rüzgârdan silesin gerek

Her zaman bar vermez zulmün ağacı
Kimler başa verip tahtını tacı
Ehmed kardaşıyam özüm bir ovçu
Turuma düşürsen ölesen gerek

Behram'am kesilip kararım dahi
Merd iğitler elden vermez insafi
Şimdi gelmezse Edalet vallahi
Ölüm korhusundan esesin gerek

Edalet'in gelmesi özüne çekip Ehmed'le Behram'ın düzümü dolup el etdiler kabza şimşire ki erbabı yer yüzünden yoh edeler ki Edalet'in sesi kulaklarına çatdı. Ehmed'le Behram'ın elleri susdalıp şimşirler düştü yere. Ehmed kaçdı Edalet'in kabağına ve onu sağ selamet gördükde gözyaşları sel olup ummana döndü. Amma oğlu Ruşen'i ki onun kucağında görmedi dünya bir anda ıhıldı başına. Ruşen'in adı Ehmed'in diline geldikde Edalet düzmeyip el atdı kılınca yumuldu atasının üstüne ki uşakını elinden alıp çaya atdırmışdı. Ehmed'in gözlerini kan tutup yumuldu kılınvı Edalet'den alıp erbabı özü öldüre ki Kanber Biğ'in sesi onları sahlaşdırdı. Dedi; "Müjdeler olsun ki oğlunuz "Ruşen" sağ selametdi. Kızıl gümüşle gulamları tovlayıp Ruşen'i onların elinden kurtarmışam. Gulamları yollaram ki indi onu getirsinler." Bu sözden Ehmed'le Edalet çohlu sevinsele de Behram dedi; "Mehdi Han'ı siz de öldürmesiz men öldüreceyim. Burdan kurtulup getsez de korhum budur ki gene heman oyunları başıza getire. Kıyın bu zalime acımayın ona. Öldürün ki şerrin kökü

kesilsin.” Mehdi Han gözlerini kızı Edalet’in özüne tikkide meylecek kanadı can olsa da atasına rahmı geldi. Dedi; “Kulak as Behram kardaş gör ne deyirem”;

Bir arzım var sene vefalı kardaş

Bu zalim babanı bağışla mene

İğitlerde olur harvarla bağış

Bu zalim babanı bağışla mene

Ağlamaktan can cesedden üzüldü

Hazan vurdu bağ bağçam da püzüldü

Olacaklar başımıza yazıldı

Bu zalim babanı bağışla mene

Behram dedi; “Bağışlasam göylüm karar tutmaz. Bu adamı ki men götürem bu işlerden el çekmesi deyil. Öz evladı ve nevesine rahmetmeyen kimseye rahmetmez.”

Bu anlarda idi ki gulamlar Ruşen’i getirip tehvil verdiler. Erbab seslendi; “Öldürün meni ki bu andan sonra yaşamak mene haramdır. Kimsenin üzüne bahacak gözüm kalmayıp daha. Amma eğer bağışlayıp yaşatdız meni söz verirem başka bir adam olam. Reiiyetlerin, malın mülkün kaytaracağam ve niçe ki kızımın adı Edalet’dir hayatımda da en çoh sevdiğim işi Edalet olacaktı. Vicdan ağrısı ağır bir zaddır. Sanki ömür boyu yatmış bir insanı siz ayıtdınız.” Behram’ın isteyile mirzalar gelerken reiiyetlerin huzurunda erbab öz dediklerini yazdı ve imzaladı. Ehmed’in ata anası da sürgünden kayıdıp el obanın şenliğile birlikde Ehmed’le Edalet’e toy toy tutdular.

Behram bir müddet Hamedan’da kaldıktan sora Ehmed ve Edalet ile vedalaşdı ve Ruşen’i bağına basıp hoş gelecekler arzuladı. Onlar arzularına çatan kimi Allah hamını arzusuna yetirsin.

1378- Dey Ayı (Hoy Rivayeti)

2.1.2. Urmulu Mahmud Dastanı

Geçen sabikler Urmu şehrinde iki adlı sanlı adam var idiler. Birinin adı İbrahim Han idi, birinin adı Behram Bey, İbrahim Han tacir idi ve Behram Bey bir elat reisi, İbrahim Han'ın bir oğlu var "Mahmud" adında, Behram Bey'in de bir kızı var Peri adında. Mektebe birlikte giderler ve on beş on altı yaşına dolanda birbirlerine muhabbet yetirirler. O yüzden Mahmud gün be gün süzalı ve fikri zikri tekçe Peri olur. Bir gün anası tigran kalıp oğlunun niye bikeyf olduğunu soruşur ve deyir; "Senin bir zadı olmasa güne gündend rengin saralmaz, senin derdin nedir?" Mahmud'un özü keser kesmez anasına deyir; "Bir isteyim var anacan. Onu yerine getirebilsen da benim gam gossam kalmaz. Men Behram Bey'in kızı Peri'ni istirem." Anası gördü Mahmud âşık olup ve dedi; "Bunnan rahat ne olabilir. Elçi yollarken bu işi mübarekliyinin bitirrik." Mahmud'un anası maceranı İbrahim Han'a deyir ve o da razı olup o zamanın debi birbirini elçi, yollayırlar. Elçi gelip eyle şıb yeyip içende sora deyir ki; "İbrahim Han'ın oğlu Mahmud da elçiliye gelmişem." Behram Bey bunu eşiderken özün bir fikire gedir ve İbrahim Hanla aralarında olduğu kadim bir edavet ve kinesi yadına düşür ve görür yahşı fırsadı ki İbrahim Han'a zehrini töke. Odur ki deyir; "Sözüm yoh amma Mahmud'un gerek özünün var dövleti ola ki men kızımı ona verem."

-Dedesinin serveti var.

-O söz deyil.

Elçi adamı bu haberi İbrahim Han'a veren kimi anladı ki iş hardan su içir ve Behram Bey kadim kabirleri sökür. Mahmud da bu işin ne oldusunu anlayıp neçe gün gözüne yuhu getirir ta ki bir gün derd havası fikre getir ve ağır bir yuhu aparırbilesin. Yuhuda alemi vaki de görür ki her iki dünyanın zamini Molla Ali ona barmaklarının arasından bir evlike görsedir ve o evlikede bir kız. Deyir; "Ora Dağıstan'dır ve gördüyün kız Güllü Hanım. Öz tutup gedersen Dağıstan'a ki belelikle hem Güllü'ye sahip olarsan hem Peri'ye. Özün hemdem bir saz da alarsan ki darıhanda sözlerin ona deyesin."

Mahmud yuhudan ayılır görür ki gün orta çağıdır ve öz koyur bazara ki bir saz alsın. Bir sazband tükani görüp sazları kıymet elir. Bir saz alır ve iki beraber pulun verir. Kayıdır eve ve anası görür Mahmud bir sazınan içeri girer, soruşur;

“Önüm nedi ki?” deyir; “Bu sazdı. Âşıkların munisi ve hemdemidir.” deyir; “Sen ha zamandan âşık olupsan ki bizim haberimiz yohdur?” Mahmud deyir; “Anacan kulağ as üreyime bir katar söz gelip görek ne deyirem.”;

Dolannam başıyan mihriban ana

Ana helal ele getmeliyem men

Mevlanın elinden içmişem bade

Ana helal ele getmeliyem men

Mennen selam apar gül üzlü yâre

Bu gizlin derdime eylesin çare

Salaram yolumu ayrı diyara

Urmu'nun daşını atmaliyam men

Mahmud'am heçkesden çekmerem minnet

Dağlardan ağırdı bu gam ve mihnet

Gedirem gurbete kazanam servet

O zaman Peri'ye çatmalıyam men

Ana öz koydu ağlamağa ve gözlerinin yaşın tökdü ki; “Bizim bu düşgün vahtımızda bizi hara koyup gedirsen?” Sora kolların saldı Mahmud'un boyuna ve iki üzünden öpüp doyunca ağladı. Mahmud, atası İbrahim Hân'a da maceranı deyip Dağıstan'a getmeyinden söz açdı. Ne ilaç eylediler ki belki getmeye gördüler kulağına söz batmır. İki kıçın tepip bir başmağa ki gerek gedem. Gördüler Mahmud getmelidir ve bullu kızıl gümüş, yol harcı ve azuka koydular Mahmud'un yanına ki onu yola salınlar. Anadan atadan helallik alıp öz koydu Dağıstan semtine. Urmu'nun dervazesinden az kalmışdı çıha ki birden Peri yadına düşdü dedi dünya ölüm itimdir gördün ki getdim bir de kayıtmadım ve yahçdı ki ele gedim Peri'nin de hüdafeyzleşim. Atın başın döndürdü Peri'nin bağına ve Peri onu görcek pillelerin dördün beşin birden addanıp çıhdı kabağına. Mahmud'a dedi; “Bu yük yapınan hara

gedirsen ki?” dedi; “Naznın kabakda benim bir seferim var. Dağıstan ellerine revan olacağam. Atan ele söz dedi ki benim serniviştimi lap deyişdirdi. Mollam mene buta verdi. Orda bir Güllü Hanım var mene intizardı. Amma sen narahat olma kayıdanda seni de alıp ikizin toyun bir eleyeceyim.” Peri'nin gözleri doldu ve üreği tap getirmeyip ağladı. Mahmud da ona bu sözlerinin dildarlık verdi;

Dalannam başıyan ala gözlü yâr

Getmeliyem men handan kal Peri

Bir çüt buse ennam ele üzünden

Kollarımı gerdanıma sal Peri

Yavaş yavaş uzaklaşır nameler

Tabib yohdur hey sızılar yaralar

Sen Allah'ın salma başa karalar

Bağla gine beyaz tirme şal Peri

Mahmud'am yolumu saldım gurbete

Düzerem yolunda her gam mihnete

Atan çoh meyil eddi mala servete

Getirrem gurbetden kızıl mal Peri

Peri'nin üreyi Mahmud'u tutmuşdu ve şahzadeye verse idiler de geden deyildi. Odur ki dedi; “Söz verirem ne kadar gelmeyipsen yoluna bahım.” ve bu dillerinin Mahmud'a söz verir;

Bir sözüm var sene mihriban civan

Sensin benim tekçe yârim tez kayıt

Sennen sora kimse sevmem dünyada

Ala gözlü vefâdarım tez kayıt

Al ele elvan haneler yahmaram
Siyah zülfe gül şaneler tahmaram
Sennen sora gayr yâre bahmaram
Sensin benim vefâdarım tez kayıt

Leyla olup Mecnun yolun gözlerem
Hançer alıp bağrın başın tizlerem
İller boyu senin yolun gözlerem
Ala gözlü güzel yârim tez kayıt

Her iki sevgili kolların salıp birbirinin boynuna görüşüp helallaşandan sora cüt tepeyini vurup alıncı kuş kimi atıldı atın beline. Ta Mahmud gözden itmemişti Peri dalınca bahırdı ve fikri ordaydı ki atasının zülmü neticesinde gerek bir güne sevda olaydı.

Gece gündüz at sürürdü ve düşergâhlarda düşerek dincelip yine yola revan olurdu. Bir gün atın üstünde gedirdi gördü dağın döşünde bir yığın kârvan düşüp. Atın başın dönderdi kârvana sarı ki belki yolları tuttu ve kalan yolu da birlikde getdiler. Atdan piyade olup yapışdı cilüvündan ve tacir başı gördü civan bir âşıkıdır. Dedi; “Senin tek bu civanlıkda adam tek canına çöllere düşmezsen neden bu sahralarda sergerdansen?” dedi; “Üreyimin derdini deşme ki fikr elemirem tab getiresen.” ve sazı döşüne çekip arz-ı halini bele dedi:

Tacir başı gel soruşma halimi
Derd elinden men bu hale düşmüşem
Sevdiklerim ağırlı bahır yoluma
Onlar için bu hayale düşmüşem
Canun olup sahraları gezerem

Girip aşkın deryasında üzerem
Yar yolunda her cefaya düzerem
Yardan ötür kal mekale düşmüşem

Mahmud'am söyledim arz-ı halimi
Dağıstan semtine saldım yolumu
Gedirem kazanam öz toy yolumu
Urmulardan bu mehale düşmüşem

Tacir başı dedi; “Senin derdin zahiri derd deyil ürek derdidi amma neden deyirsen sevdiklerim ve sevdiyim demisen?” Mahmud dedi; “Menin aşkım ele bir nefer idi. Atası mene vermeyince elem vakada bilemeyir buta verildi ki ona çatmasam buna da çatanmaram. Bu feleyin çarhıdı baba tacir ve odur ki deyirem onlar üçün bu hayale düşmüşem.” Tacir başı dedi; “Biz Dağıstan'a can gedeceyik ki ora can sen de bizle gelebilersen. Amma bizim asıl maksadımız Demir Kapı derbendidir ki orda birbirimizden ayrılacayık.” Kafiye katır hazırlandı yola düşdüler ve düşergâhları bir bir red eleyerek yorğun halde yetirdiler bir sefalı düşergâha. At katırın yükün koydular yere ve yeyip içip dicelenden sora tacir başı dedi; “Vatandan bala bala aralandık ve yahçıdı ki ele vatandan birzad ohuyasan.” ve Mahmud da vatandan bele yadeledi;

Neçe mahallar dolandım
Her yerden güzelsen vatan
Men özüm gurbet ellerde
Yârim sende kalsın vatan

Çok safalıdı yılakın
Gezmelidir bağça bağın
Göylerde essin baydağın

Daha da ucalsın vatan

Bülbül terk edip gülünü

Üzüp gülşandan elini

Mahmud da kam dilini

Gelip senden alsın vatan

Mahmud'u her yandan çepiye tuttular ve vahit o vahit oldu ki Dağıstan'a taraf yüklendiler. Sohbetde manzur olmaz. O vazanın yola adama verip yetirdiler Dağıstan'ın dervazesine. Mahmud orda tacirlerinden hüdafeyzleşip ayrılarken Dağıstan'ın dervazesinden içeri girdi. Biraz dolaşıp gezenden sora gördü bir karı nene elde güze gedir, seslendi; "Karı nene men garibem mene konak sahlasan." ki karı dedi; "Bir açık sofra tapılar balam. Gel gedek." Mahmud orda istirahatlik edenden sora karıya dedi; "Hiç soruşmusan men hardan gelmişem kimden ötür gelmişem. Derdim nedir çürüm nedir?" Sora üreyine bir katar söz geldi ki karıya bele ohudu;

Karı nene eyleş sene söyleyim

Od düşüpdür üreyimin yağına

Bağban olup gonca güle beslerdim

Hasretim gülşanda gül yaprağına

Bir anbar olupdı nisgilim benim

Hazana dönüpdü güllerim benim

Dağ daşlar olupdı meskenim benim

Göz tikmişem o leyla ferağına

Eşitdiğin fakir Mahmud sözüdür

Bağrımı yandıran aşkın közüdür

Sevdiceyim Mirza Bağır kızıdır

Meni apar gine “Güllü” başına

Karı başın saldı aşağı ve dedi; “Sen ele bir söz dedin meni batırdın derya-ı gama. Güllü’nü haremi başı isteyirdi ki Mirza Bağır vermedi ve onla rahm ele getirip zorunan istediler gülünü kaçırdalar ki Memmed Pehlivan kaşununun onun kapağında dayandı ve haremileri kaça koşluğa saldı. İmdi gülünü isteyen Memmed Pehlivan’dır ki kırh gün bilesine mühlet veripler. Ta kız tesmimin tuta ve sabah o vahit tamamdı. Ya gerek onun meydanına bir herif çihaya ki gerek Güllü’nü vereler ona. Güllü de deyir mene alem vakada mollam bir dene civan görsedip ki adı Mahmud’dur ve bugün sabah geelcekti. Vahit daralıp korhuras Güllü’ye elin çatmaya.” Mahmud dedi; “Kalem kağazı götür ve ne deyirem bir be bir yaz apar Güllü Hanım’a ki gerek gecenin men onu görem.” ve sora bu sözleri deyir;

Mennen selam olsun Güllü Hanım’a

Sinik göylü yapadırmağa gelmişem

Âşık olan miner aşkın atına

O semendi çapdırmağa gelmişem

Sabah onu men götürrem meydandan

Merd oğlanlar gerek korhmasın kandan

Men senin yolunda geçerem candan

Güzel seni aparmağa gelmişem

Mahmud’am sıhıllam gerek kânına

Tutaram özümü kiblegâhına

Rahm etmeyem kimseye el hayinine

Hayinleri öldürmağa gelmişem

Nameni koydu pekte mühürledi verdi karı nine ninenin eline ki get cevabını al getir. Mahmud amma gördü ki karı kıçlarını sorutduru ve getmek hayali yohdur. Anladı ki tamahdandır ve bir çenge kızıl basdı karının ovcuna ki get yubanma. Karı gedip kapını çaldı girdi içeri ve dedi; “Müjde ver ki bir namen var.” Güllü bir çenge kızıl gümüş verip nameni ohudu. Daye kenizleri dövresine yığdı ve onlara da muştuluk verdi ki gözleidiyi civan Mahmud indi Dağıstan’dadır ve namenin cevabında bele yazdı;

Sen gelince arıyıpdı

Üreyimin yağı civan

Sahlaram gözlerim üste

Senin tek konağı civan

Bağban gözü bağca barda

Hasta göylüm âh u zarda

Koyma meni intizarda

Var arada yağı civan

Güllü Hanım kurban sene

Derdi belan gelsin mene

Gel sarmaş beyaz gerdana

Geşt eyleyek bağı civan

Karı nine nameyi alıp koyup koynuna ve revan oldu Mahmud’un yanına. Mahmud nameyi ohudukda gördü ey dad ve bidad kız da intizardadı. Karıya dedi; “Karankulukda meni apararsan Güllü’nün bağına ve ahşam gelip savışanda bağlar arasından Mahmud’ı apardı Güllü’nün bağına. Kız Mahmud’ı görcek aymartın pilelerinden yenip kolun saldı Mahmud’un boynuna ve iki üzünden öpdü ve dedi; “Arzum o idi seni görem ki ahırda geldin.” Daye kenizler onları aymartın içine hidayet eyleyip geceyi yeyip içip eylenecek muhteser istirahatdan sora seher oldu ve

gün çıhanda bir nara sesi bağı bürüdü. Kırh gün tamam idi ve Memmed Pehlivan kızı isteyirdi. Mahmud kazyadan hali olarak hazırlandı çıksın Memmed Pehlivan'ın kapağındaki kız mana oldu ama Mahmud söze bahmayıp ve bele dedi;

Dolannam başıyan vefalı yârim
Pinhan olmam men Aşkâr'a gederim
Çağırırım mevlanı girrem meydana
Merd oğlanam Karızar'a gederem

İnsaf deyil benim yârim ağlasın
Âşıkın bağırını çarpaz dağlasın
Tabip odur yaraları bağlasın
Girdim derde bullam çare gederem

Urmulu Mahmud sesler ağasın
Damad peyamber Kanber ağasın
İndi ağlar koyaram onun anasın
Salaram başında kara gederem

Mahmud istableden atın çekdi eşiye ve kızla helalleşip on yeddi parça çeng esbabına bürünüp öz dönderdi meydana sarı. Memmed Pehlivan gördü bir atlı gelir. Özüde on altı on yeddi yaşında bir civan. Cüssesi yohdur amma cesaretli birine benzeyir. Madmud dedi; “Sen herif istedin men de geldim.” Memmed Pehlivan dedi; “Sen bu ellerin adamına ohşamırsan ve bilmirsen ki men kimem. Menim meydanımdan sağ çıhanmasan.” ve sözünü bele dedi;

Neden geldin bu meydana
Sen ki buralı deyilsin
Yakın bil öldürrem seni
Meğer canından korhmursan

Mahmud dedi; “Herkesin ne kadar zoru olsa da evvel zorundan demez.” ve cevabını bele verdi;

Al cevabın ey Pehlivan
Menim kabağa gelmişem
Gelmemişem deyişmeye
Seni öldürmeye gelmişem

Memmed Pehlivan onla bir say saldı dedi; “Garibliyini yadına salsam belki çuha gede. Bu civan heyifdi burda başın o düze. Hiç zad da olmasa çoh cesaretli biridi ve adamın kanı bilesine kaynayır.” Odur ki bele dedi;

Gurbet gamı var gözünde
Görürem korhu özünde
Arzular kalar gözünde
Meğer canından doyupsan

Mahmud gördü istir meni korhuda ki belki korhudan meydandan çıham ki cevabında bele deyir;

Bir can verip alan vardı
Bu yollara salan vardı
Ne kadar pehlivan vardı
Men öldürmağa gelmişem

Memmed Pehlivan gördü ele bu öldürrem öldürrem deyir ve meydandan kaçan deyil ki cevabında bele deyir;

Menim Mehmed Pehlivan
Her zaman benimdi meydan
Gel düşgüne cahil atından
Neden bu meydana gelmisen

Mahmud dedi; “Sözden yahçısı odur ki cenge edek ve kim kimi öldürdü meydanı o feth etsin.” ve sözünü bele kurtardı;

Mahmud’am yandım alışdım

Şah elinden bade içdim

Urmu’dan ayrı düşdüm

Kız aparmağa gelmişem

Sözler tamama yetirdi amma ister istemez Mahmud’un muhabbet ohu ele deydi onun kalbine ki üreyini param parça etdi.

Memmed Pehlivan görürdü ki o ceng adamına ohşamır. Masum bir civandı ki aşk ateşine tutuşup. Al atdılar kabza-ı şimşire o atların başın dönderdiler birbirine sarı. Memmed Pehlivan o vasfı kılıcını kınından çekip ildirem kime apardı göye ve istirdi ki zerbeni yendire Mahmud’un başından ki yolda eli titredi ve yalannan şimşirin şabbasını vurdu başına. Mahmud kalbinden dedi eğer bu Pehlivan’ın zoru ele budur buna zor demek olmaz amma o özü vurmadı yohsa indi düşmüşdüm yere. Sıra yetirdi Mahmud’da ki Memmed Pehlivan kalhanı çekdi başına ve Mahmud da zerbesini onnan yüngül vurdu. Amma Memmed Pehlivan özünü vurdu yere ki bu ceng burda kurtulsun amma Memmed Pehlivan’ın koşunu ele bildi ki Mahmud’un zerbesi onu bu göne saldı ki girerken meydana Memmed Pehlivan ayağa kahdı dedi; “Al sahlayın.” Memmed Pehlivan Mahmud’a dedi ki; “Senin muhabbetin ele benim kalbime calanıp ki endazesı yohdur. Sen aşk adamısan ve ceng adamı deyilsin. Men istirem ki bu meydan ele burda kurtula ve gedek Güllü’nün yanına ki herkese göylü olsa ona mübarekdi.” Mahmudla Memmed Pehlivan desin vurup birbirlerinin öpüşüp görüşdüler ve cemaat gördüler ki bunlar bir dost kimi meydandan çıhdılar. Mahmudla Memmed Pehlivan koşun başlarında getdiler Güllü’nün bağına ve Mirza Bağır’a dediler; “Kızın kime göylü olsa bize kabuldı.” Mirza Bağır da kızından soruşarken gördü üreyi Mahmud’un yanındadı ve kaziyeni onlara dedi. Sora artırdı ki bunlar Molla görsetmesidiler birbirlerine buta verilipler. Memmed Pehlivan işi anlarken kolun saldı Mahmud’un boynuna ve dedi; “Sen bugünden benim kardaşımsan ve sene güç bahanı yer üzünden götürrem.” Sora Mirza Bağır onları davet etdi içeri ve çalıp oynamak sesi getdi aleme. Haber getdi haremi başına ki garip bir civan Güllü’ye sahap durup ve bugün sabahdı ki kebinleri kesile. O üzden koşun

çekdi geldi şehre ve bir nara çekdi ki yer göy zümbüldedi. Memmed Pehlivan koşununan getdi onun sesin kime ki Mahmud dedi; “Gereg mende gelem.” Memmed Pehlivan’ın gözleri kızadı ve koşunnan birligde al atdı kabza-ı şimşire ki haramileri kıra kıra getsin kapağa ki Mahmud da onlara karışıp Memmed Pehlivanla dal dala verip haramileri partahladılar. Amma meydan hele feth olmamış Mahmud’u gurur götürdü ve teg canına tohudu bir desteye ki işleri o idi ki Mahmud’u ya Memmed Pehlivan’ı kemende salıp turtarak giruvkan aparalar. Mahmud cengin çemi hamını bilmirdi ve ona göre onlarda Mahmud’u teg görüp saldılr kemende. Memmed Pehlivan ne kadar çoh vurdu gördü Mahmud’dan haber yohdu ki koşundan bir nicesi dediler onu girrukan apardılar.

Memmed Pehlivangil meydandan kayıdarken gördüler Güllü dürbünle onlara bahırdı ve Memmed Pehlivan’ı görerken el koydu teglerine ve yoldı tökdi ki gerek Mahmud’umu mene kaytarasan. Kızlar dayeler Güllü’ye dildarlık vererek Güllü sözlerini bele dedi;

Aman kızlar ağlamayım neyleyim

Ala gözlü yârim Mahmud gedipdi

Bağrım başın dağlamayım neyleyim

Şirin dilli vefadarım gedipdi

Sahlaram elimde zehirli camı

Kanlı yaş tökerem seher ahşamı

Mahmud’u aparıp zalim harami

Şirin dilli vefadarım gedipdi

Sıdkınan çağırram ya Kadir Sübhân

Bağbansız verane kaldı bu gülşen

Güllü deyer sabaha yohdur güman

Şirin dilli vefadarım gedipdi

Memmed Pehlivan gördü kız ele ağır az kaldı bağı çatlasın ki ona dildarlık vermek için bele deyir;

Bir arzım vara sene Güllü Hanım

Men gederem senin yârin getirrem

Vefalı kardaşa kurbandı canım

Men gederem kardaşımı getirrem

Gece gündüz bidâr ollam uymaram

Bu sağlığı men ömürden saymaram

Haramiden bir nişane koymaram

Men gederem kardaşımı getirrem

Memmed'in sesinden titreyer dağ daş

Menim peşemdi zalimlerle savaş

Sen mene bacısan men sene kardaş

Men gederem kardaşımı getirrem

Memmed Pehlivan Güllü'ye söz verdi ki ya öleceyim ya ya Madmud'u getireceyim. Bunlar hamle edirler kanlı zağaya. Zağada bir Bala Oğlan var ki öden açık eleyip gelip kalmışdı orda. Mahmud'ı kolu bağlı görünce ele kanı kaydadı ona ki nazarınsan geçdi buna gerek kömeğlig eyleyim. Bu fikirlerde idi ki kalanın başından gördü ki ağır bir koşun gelir. Bildi ki Memmed Pehlivan'dı gelir Mahmud'u kurtara. Ona göre de gizlin halde Mahmud'un kol kığın açtı ve bilesine bir şimşir yetirdi. Mahmud çıhdı zağanın eşiyine gördü haramiler yetmekdediler ve şimşir çekip ikisini sağ sol öldürdü ve puskuda yatıp Memmed Pehlivan'ın koşununu gözledi. O anda harami başı zağada deyildi ve niçe haraminen getmişdiler bir karvanın yolun keseler. Hay düşdü zağaya ki Memmed Pehlivan gelir ve haramiler dibeşip özlerine gelince ayinini şimşirle doğrayıp tökdüler yere. Beleligle Mahmud'u necat verip apardılar şehre. Şehrin adamları Mirza Bağırınan başka tacir tüccar da

Güllü'nün daye kenizleriyle beraber kesmişdiler dervazeni ki göreler ne haber gelecek. Ta ki cemaat Mahmud'u görüp Memmed Pehlivan'a ahsan dediler. Mahmud da Güllünen beraber getdiler onun bağına ve orda Güllü'ye sazla sözle bele dedi;

Ey dilberim senden ötür

El daşını atdım geldim

Ferhad teg Şirin yolunda

Kayalar çapdım geldim

Düz demedi çarh-ı felek

Getirdi başıma kelek

Şah merdan oldu kömeg

Muradıma çatdım geldim

Çağırırım yaradanı

Gülü kimi gül ceyranı

Var idi men teg heyranı

Men Urmu'dan aşdım geldim

Güllü dedi; “Şirin dedin amma benim de bir katar şiirim var ki deyirem kulak asasan.”;

Cüda düşüpsen elinden

Eliyen kurbanam civan

Danışdın şirin dilinden

Diliyen kurbanam civan

Memmed oldı menle kardaş

Bizinen eylemez savaş
Senin elin göldü dağ daş
Eliyen kurbanam civan

Güllü yolu erdi sübhâna
Ağam o şah merdan
Gederig Azerbaycan'a
Eliyen kurbanam civan

Sabahki gün şehrin her yanında çeşn tutuldu ve bugün sabahdı ki Güllünen Mahmud'u vereler el ele. Harami başı yanıklı idi ve gördü cengden zaddan iş çıkmaz ve gerek tılısım cadunan Güllü'nü geçirde ele ki yadına düşdü bir cadu gün karı var ki cadu tılısım de ona tay yohdu. Karını kızıl gömüşle aldadarken onnan istedi bir cürlüyünen Güllü'nü getire ona. Karı bir sihireledi ve düşdü bir elat kızının donuna ve geçdi Mirza Bağırgile ki; "Haramiler karvanımızı soydular ve men can kurtarıp kaçtım. İndi ki toy düyün devr istirem men de Güllü Hanım'ın kenizlerinden biri olam." Kızın bağını nişan verdiler ve Güllü Hanım gördü bunun gözleri atma tutma çağırır. Elebil düz adama oşamır ve hilesi zadı vardı. Güllü'nün bir dayesi var idi ki arif bir kadın idi ve Güllü onnan meşveret ederken o da dedi; "Bu sah adamı oşamır ve gözünün gileleri cadugirler kimi fakat oynakdadır. Niye ki cadu gün adamın gileleri sabit durmaz." Güllü'nün dayesi ona nazar tohunmasın deye boynunda bir dua var idi ki çıhardıp saldı Güllü'nün boynuna. Gün o gündi ki Mahmud ile Güllü'nün toyudu ve toy meclisinde Mirza Bağır öz tutdu taci başlarının birbirine ki; "Senin bir Nergiz adında kızın var ki alakam var onu veresen Memmed Pehlivan'a." Maceranı Memmed Pehlivan da dediler ki razılık verdi ve o toy gicesi ki Güllü'nen Mahmud'un kebinin kesirdiler Nergizinen Memmed Pehlivan'ın da kiminin kesdiler. Her yerde şadlık idi ki Mahmud'dan istediler bu güzel gece üçün ki bey durupdı özünde bir çalsın ohusun ki Mahmud bele ohudu;

Ey eyleşen ağalar eşiden hanlar
Herkesin sevdiyi yâri güzeldir

Bağban olan zinet verer güllere
Beslediği bağça barı güzeldir

Güzel olan belli olar gözünden
Doymak olmaz sohbetinden gözünden
Merd oğlanlar hiç vahit geçmez sözünden
Kaç oğlanın düz ilkarı güzeldir

Hüdavend resula yetirdi nida
Ahirde bir olar şahınan gıda
Mahmud'am Urmu'dan olmuşam cüda
Her igidin öz diyarı güzeldir

Her yandan ihsan deyip çepiye tutdular ve bu vasfınan çeşn adama tapdı. Bir müddet toyun üstünden geçdi ve karı ki elat kızının cildine düşmüşdü ve yernihirdi dolanırdı ki belki Güllü'nü sala caduya. Bir gün ki Güllü yatmışdı ve şirin yuhudaydı fevri cadunu ohuyup pufladı onun özüne amma gördü eser elemedi. Anladı ki bunun boynunda bir duası vardı. Neylesin neylemesin dedi o olmasın bu olsun ve fikrin verdi Mahmud'un yanına ve bir gün onu yuhuda görüp duanı pufladı özüne. Mahmud istedi yerinden sıçraya ki onu saldı bir kız cildine ve yapışdı kolundan şehirden çihardı. Güllü Hanım ha Mahmud'u ahtardı onnan eser görmedi ve hay salıp hamiye haber verince dediler elat kızı da yohdur. Anladılar ki ele cadu ger itmiş ve hatmen Mahmud'u götürüp aparıp haremi başının yanına. Güllü Hanım neylesin neylemesin alacı o oldu ki Memmed Pehlivan'a öz getirsin ve Memmed Pehlivan'a bele dedi;

Dolannam başıyan ala gözlü kardaş
Kardaş, Mahmud'umu senden isterem
Kıyamet gününde sen mene sırdaş
Kardaş, Mahmud'umu senden isterem

Fırakında ateş aldım eridim
Karvan oldu yar dalıca yeridim
Bu dünyada tekçe sensen ümidim
Kardaş, Mahmud'umu senden isterem

Güllü deyer ağlar koyma gözümü
Bacı deyip yahçı eşit sözümü
Getirmesen bil öldürrem özümü
Kardaş, Mahmud'umu senden isterem

Memmed Pehlivan dedi; “Neçe ki geçen defa söz vermişdim bu defa da gedip
getirrem.” ve kıza ürek vermek için bu sözleri dedi;

Bacı sen ağlama sil gözlerini
Ya ölerem ya Mahmud'u getirrem
Yolunda koparam başınan canı
Ya ölerem ya Mahmud'u getirrem

Hem sene kardaşam hem de Mahmud'a
Yetirsin dadıma o bari hüda
Mevlam seni vermiş Mahmud'a buta
Ya ölerem ya Mahmud'u getirrem

Memmed sözümü sene bildirdim
Desmal alıp göz yaşını sildirdim
Harami başını özüm öldürrem

Ya ölerem ya Mahmud'u getirrem

Memmed Pehlivan destur verdi koşuna ki hamle ver olup kanlı zağadan eser koymayalar kala. Yolda gedirdiler ki Bala Oğlan'a rast geldiler. Bala Oğlan ceryanı anlayıp dedi burda bir kız tanıram ki cadudan başı çıhar. Gerek gedip onun duasının zeyddin alıp yanımızda sahlayak yohsa elimiz Mahmud'a çatmayacakdı. Memmed Pehlivangil getdiler zağaya taraf ve Bala Oğlan getdi ki tanıdığı karıdan bir dua ala. Zağanın dört tarafını dövreyip haramilere hamle etdiler. Bunlar savaşdaydılar ki Bala Oğlan yetirdi ve dırmaşdı kalanın duvarlarına. Bu anda cadu ger karının bednine bir titretme düşdü. Bildi ki bu aralıkda bir tılısım var ki bunun cadu sonu aradan aparacak. Odur ki Mahmud saldı bir güvercin cildine ve zağadan çıhip düşdü yola ki getsin Kurdlar Kalası'na. Bir kala ki kuş kuşluğunda orda kanad çalanmaz. Memmed Pehlivangil kırha kırdaydılar ve ele vururdular haramileri ki başları top güllesi kimi diğirlanırdı gedirdi derenin dibine. O vasfınan harami başı istedi kaçça ki Memmed Pehlivan daldan ohunan ele vurdu üreyinin başından ki koymadı debişe. Geçdiler zağanın içine gördüler Mahmud'dan yohdu. Memmed Pehlivan serasima o yan bu yan bahırdı ki Bala Oğlan dedi; "Korhmayın bilirem hardadı. Bunların bir gizli kalaları var Kurdlar Kalası adında. Ola olmuya orda olacak." Memmed Pehlivan gördü yar yoldaşları çoh yoruluplar ve Kurdlar Kalası'nda mükündü iş bundan da çetin ola ve o üzden şiirleri ohuyup istedi ki geden getsin;

Bir arzum var size ey duran hanlar

Men gederem belki yetem kardaşa

Onsuz bu sağlığı haram ederem

Siz selam aparın kohum kardaşa

Çekerem belimden eyri kılınıcı

O zaman belli olar igidin gücü

Yıharam başına hasarı burcu

O zaman döyüşü edin tamaşa

Memmed sıgınar kadir sübhâna

Sıdkını bağlar o sahip zamana

Ya molla çağırıp girrem meydana

Dayanmaz karşımda ne can ne paşa

Bütün koşun dedi; “Biz senle varık.” ve hareket etdiler Kurdlar Kalası’na. Karanlık kovuşan zaman yetirdiler ora ve Bala Oğlan bir kemend ile hançer alıp dırmaşdı kalaya. Kalanın üstünde bir derbeçe gördü. Bakdı gördü Mahmud buynun koyup çeyinine oturup orda. Derbeçeden evvel hançeri tünledi aşağı ki Mahmud başını kuğzayıp bahanda gözü sataşdı Bala Oğlan’a. Bala Oğlan sora duanı verdi ki koynunda gizletesin ki sehir tılsım ona eser elemesin. O zaman karı içerde idi ve kurtlar ağası Hasan Han’a demişdi ki; “O kızın tekçe sene leyaktı var. Eğer Memmed Pehlivan’ı öldürürsen da o kız senindi. Harami başı ölüpdü ve Mahmud da ki ölmüş hesabındadı.” Memmed Pehlivan nara çekerek Hasan Han kurdları ötürdü ve orda olan haramilerle birlikde koşunla döyüşmeye başladı. Karının da ki bednine gine esme düşmüşdü getdi Mahmud’un otağına ki yete onu güvercin şekline sala ki gördü duası eser elemedi ve Mahmud hançeri götürüp onu cehenneme vasıl etdi. Bir neçe kurd da üstüne geldi ki nece hanceri koyur boyunlarına başların kesir atır o yana. Memmed Pehlivan ile koşunu da her tarafda yağılarla savaşırdılar fırsat tapıp girdiler kalanın içine ve Hasan Han’ın koşunundan geçi başı tutan koymadılar kala. Kalanın içinde Mahmud’a rast geldiler ve Memmed Pehlivanla öpüşüp görüşenden sora dedi; “Men nişanlıyan söz vermişdim seni kurtaram ki şükür Allah’a bu işi başardım.” Kaladan çıhdılar eşiye ki gördüler Bala Oğlan kurdlarla yoldaş olup onlarla oynayır ki ona da ihsan dediler. Öz tutdular Dağıstan’a sarı ve Dağıstan’a bir ağaç kala kasıd yolladılar ki şehre haber apara Mahmud’u zindandan kurtarıplar. Şehrin adamları gül ellerinde kurbanlıklar getirip pay endaz döşediler ve Güllü Hanım geldi dervazeye ki Mahmud’u karşılaya. Mahmud koşunla birlikde dervazeye çatınca Güllü’nü görüp onun için bir katar şiir ohuyur;

Ala gözlü nazlı dilber

Saldın meni yaman derde

Atam anam gözü yolda

Men kaldım gurbet ellerde

Sensin benim tayfam elim

Gülşanda açılan gülüm

Ölmeyene yohdu ölüm

Men kaldım gurbet ellerde

Dade yetdi şahlar şahı

Dağıtdı leşker sipahı

Mahmud'um çekmerem ahı

Men kaldım gurbet ellerde

Güllü Hanım bu sözleri eşiderek siyah tellerinden ayırıp döşünde saz ederek
görek Mahmud'a ne dedi;

Şirin dilli koç igidim

Sene kurban şirin canım

Sensiz heç gülmedi üzüm

Püzülmüşdü gül gülşanım

Hemi tayfam hem elimsen

Hem gülşanım hem gülümsen

Ağzımda şirin dilimsen

Sene kurban şiiirin canım

Bunlar birbirlerine muhabbet namesi ohuyarken Mirza Bağır destur verdi bir
mufassal ceşn tutulsun. El şenliye bürünüp neçe gün geçenden sora Mirza Bağır ağır
bir cihaz düzeldip kızıl gümüşlü yehdanlarla Mahmudla Güllü'nü kabile katırla

Urmu eline revan elir. Amma Mahmud Dağıstan'dan ayrılmamış orda olan dost tanışlara belen ki bir şiir ohuyur;

Size kurban olum beyler hanımlar

Men gedirem sağlığınan kalasız

Koymayın yağıları Dağıstan'a

Men gedirem sağlığınan kalasız

Mahmud üzün tutar kiblegâha

Üreyimde yağım kalmadı daha

Sizi tapşırım büyük Allah'a

Men gedirem sağlığınan kalasız

Orda hüdafeyzleşip çohlu yol gelenden sora yetirdiler Azerbaycan torpağına ve Urmu'ya bir neçe ağaç kalan iki name yazıp verdi kasıda. Birin atası İbrahim Han'a yazdı birin de kaynatası Behram Bey'e. O namelerde bütün sergüzşetini yazıp istedi ki eğer Peri hele bugüne can ona intizardı toy düyün tedaruki görüp çıhsınlar kapağına. Vahtinde ata anası ve kaynatası Peri Hanım'la birliğde geldiler kabağına. Gördüler kafile katır kızıl cevahiratdı ki çekiri ve dünya güzeli bir kız da keçavede oturup Mahmudla gelir. Yetişen kimi Behrami Bey kolların saldı Mahmud'un boynuna ve kızı Peri'nin elin tapşırıldı Mahmud'un eline. Bu vazainen geldiler Urmu şehrinin içine ve her iki güzele bir yerde toy tutup elleri şadlık bürüdü.

Rivayet Yeri: Hoy/ Dey Ayı 1379

2.1.3. Seyidi Dastanı

Kadim sâbikler şehir Tebriz, Tebriz şehrinde büyük bir tacir başı var idi Hoca Nasîr. Hoca Nasîr'in bir oğlu var idi Seyidi. Allah'ya dayeye medreseye mertebeye on altı yaşındadı akay Seyidi, Hoca Nasîr'in kocalığı idi ve ömrünün ahirleri. Dünyadan köçür ve bütün var-ı dövlletin tökür kalır Seyidi'ye.

Hoca Nasîr büyük adam idi. Büyük adamın da meclis-i hazurı uzun çeker. Seyidi özünü tapana gördü atasının hazur meclisinde beş yüzden artık dostu var.

Seyidi'nin kiçingliyini anlayıp bilmişdiler ki ondan neçe yol kesmek olar. Her yandan seslenirdiler:

- Ağa Seyidi hayal eleme teksen ha! Biz senin kardaşınık, atanık, babanık, dostunuk ve hiçkes senin gözün pöfleyenmez.

Yas meclisi yığışsade Seyidi'nin dövresinde yığışmak bilmirler. Seyidi'nin özü ha yana düşür, pulu sel kimi tökür onların kapağına. Seyidi'nin üreyinde keçir ki bir adamın bu kadar dostu ola o da dünyada körlük çeker heç! Ne kadar ki benim var hoşlerem kurtulanda bir gün bundan bir gün ondan alıp ömrü başa verrik. Bilmedi bu dostlar hamısı pulundan ötür gezirler. Başını koğzadı gördü dede koyan var-ı devletden yüz altın kalmıyıp. Dedi; “Dostlardan bir kadir pul alım hoşlıyım.” gördüler Seyidi gelir. Bildiler cibinde pulu kurtulup kafaya girceg hamı özün çevirip selamın almadılar. Seyidi anladı ölen ele bu imiş. Kuş elindeken kadirin bil, uçurtdukdan sora elen gelip çıhmaz. Kayıtdı, dedi; “Bunlar ele bildiler ki benim pulum kurtulup da bilmirler bir amm kızım var ki onun var devletini hoşlamayınan kurtulmaz.”

Seyidi amm kızışına elçi yolladı. Amm kızısı ki eşitdi Seyidi elçi yollayıp çekdi kapıları bağladı. Dedi; “Men latin neyine geleceyem. Men gelirdim ona ki daye-i keniz sahibi olam. Onun ki bir zadı kalmıyıp.”

Seyidi bu sözleri eşidcek gördü bir taraftan var-ı devleti getdi bir taraftan da amm kızısı getdi. Bunlar beşiğ kesme idiler. Amma amm kızısı da bunu beyenemedi.

Ey ağalar heç kim yohsul olmasın

Yohsulluk igide yaman ad ola

Herkesin ki var-ı devleti olsa

Lezzet çeker dehanında dad ola

Varlı yohsul bu dünyadan göçerler

Yahçınan yamanı bir bir seçeler

Varın olsa gelip yeyip içerler

Yohun olsa kohum kardaş yad ola

Seyidi’ni fikir götdü. Ölüm ile gurbete fikirleşir. Gördü el içinde kalanmaz. El içinde kalırsa şematet elerler.

Yemek olmaz namerd adam nanımdan

Bir kar yağar kapağından kaşından

Bir igidin devlet getse başından

Vatani gurbete salmak yahşdı

Allah heç kesi ocadan alçaka yendirmesin. Seyidi kayıdır eve. Bir hacet namazı kılıp üzünü koyup torpağa. Yalvarır ey on sekkiz min alemler yoh yerden vücuda getiren Allah ya ölüm ya gurbet. Ölümünden sevay bir çarem kalmayıp ey Hüdavend hakikat. Kelme şehadetini dilinden cari eyleyip çekilir dal dalı ve karşıdaki daşa bir külle vurup baş pehin kime sepeleniz. Yere deyip kan bilesini götürür.

Huş halında idi ki her iki dünyanın zamini ve şahı başının üstünü aldı. Dedi; “Aç gözün! Niye bele özünü nahak ölüm istirsən. Adamın beş gün dünyası az olanda haz olanda adam özünü be iman dünyadan aparır oğlum. Senin hele yaşayışın var, günün var saye salıp basiret perdesi gözünden götürüldü. Elin çekdi Seyidi’nin başına ve cemalinden getirip kemirinden red eldi. Bu dünyada Allah tarafından vekildi yerin bendelerine ahiretde de mahşer günü kabir evinde zamındı sene. Nigiran olma kurtaracakdı Allah kerimdi. Bah barmaklarım arasından.” diye Seyidi baharken bir kala çekildi gözünün kapağına. Ne görürsün? Dedi; “Bir uca kale.” Söyledi; “Adına deyerler Kahrman Kalesi. Şam’ın beş ağaçlığında. İçeriye bah.” Bahanda gördü bulutlar kat be kat dalgalanırlar on dörd gecelik ayın nişanesi bulut altından görseñir Seyidi’nin kalbinden geçdi huridi kılmandı peridi melakedi ilahi nedi? Seslendi; “Oğlum kalbindekileri ötür. Razmi Şah’ın kızı “Kızıl Tel Peri” deyirler onun adına. İlahi onu senin adan yazıp seni de onun. Size buta verilib. Hüdavend hakikat senin siziltelerin eşiderken mene ilham olundu. Men de çün yer üzünde zaminim bendelere, ha yerde girdapda kaldın çağır meni. Dadına çataram. O kız senin ki ve sen de onun ki. Nigiran olma dünya malından. Hareket ele o kız getir.”

Seyidi'nin gözleri bir daha kıza sataşır gördü gözler misli ahu gözü, yanaklar kızıl gülün atlası. Haşimi hallar kaşınan göz arasında herden bir reng olur milivanlar kımtı. Zülüfler uçıyından buçıyını tutup deste deste hürüli. Sarah-ı gerdan, burun fındık, dudak kaymak, diş inci leb lebi gül meni gör derdimden ol üryan türyan hamısı karışır birbirine.

Azizimi görseden

Zülfü üze görseden

Beni sene görsetdi

Seni mene görseden

Kız ele kız ki teg تنها Kahrman Kalesinde Şam'ın beş ağaçlığında, kuş kuşluğunda kanad salar kalanın üstünde geçirse. Ceng libasında eyinine girende dağlar sehminden titriyir. Atası kalada olup deyir mende gerek men de burda ölem. Atamın çırağını hamuş elemerem.

Seyidi gözünü açana gördü heç kim yohdur. Anası başının üstünü kesip özünü bir yolluk dağıdır. Dedi; “Anacan özünü sıhma. Üzülme ki bir zadım deyil. Pulun vardı ver çihim Tebriz bazarına.”

Anası yamaklı köyneyin arasında koltuğunda bir kızıl sahlamışdı. Sökdü çihartdı verdi bilesine. Kızılı götürüp çihdi bazara. Dolanırdı gördü bir sazben tükâni var. Dedi; “Selam ustacan. Bu sazlar neçe?” Usta onun eyni başına bahıp burnunun ucunan onun selamını aldı. Dedi; “Oğul kamış koyma. Savış get.” Seyidi seslendi; “Usta! Adam adamın kalbini sındırmaz. Tut bu kızıl bir saz istirem.” Usta doluhsandı. Onun üreyini sıhmak için özünden incidi. Kızılı kaytarıp sazlardan birini ona peşkeş etdi. Amma Seyidi kabul etmedi.

Yolunu saldı Tebriz'in Sahabalamar meydanında âşıklar kafesine. Orda bir âşık var adı Âşık Ali pirane bir âşıkdi. Dedi; “Oğlum neye gelmişen? Gelipsen sazının kükünü tutup simin bağılyam. Ya gelipsen şagird olasan yanımda.”

Seyidi dedi; “Üreyimde bir katar sözüm var. Onu ohumağa gelmişem. Sen sözün işli işsiz olduğun tanıyrsan. Kabağında bir gurbet var. Sözüm işili olup beynesen. Eğer âşıklık paltarında gurbete çıhmak istirem. Yohsa sazı burahıp beleşine getmeliyem.”

Âşık Ali intizârdı Seyidi'nin sözlerini eşide ki Seyidi bele deyir;

Aman usta bir kulak ver sözüme

Ağam olan kimse nazar edipdi

Gece gündüz yuhu girmez gözüme

Şahlar şahı mene nazar edipdi

Sevdiceğim haber alsan Peri'di

Ondan ötür mene nazar edipdi

Allah bütün mahlukatın özüne ışık kapı açsın. Hüdavend hakikatde istir Seyidi'nin özüne ışık kapı açar. Bu sözü de demek ki vezirin bir kızı var Maral adında. Kırh daye keniz dövresinde hamamdan çıhıp dolana dolana yetirirler Sahabalamar meydanına. Seyidi'nin saz meclisine çatdıkda kız dönüp görür bir oğlandı ne oğlan aya deyir bat güne deyir hiç kızın fikri başından dağılır. Seslenir; “Amandı dayecan ahtayarım elden getdi. Yapış mende ki yihıllam â birim geder.” Kocanın nefsi civandan iti olar. Daye dedi; “Dinme ki sen tutan derdi mende tutmuşam.”

Seyidi dönüp bahanda gördü ki kızın yaşmakı başından zuvup her vazıtı eşikdedi. Seyidi üzünü Âşık Ali'ye tutup vazıtı bildirmegle istedi ki kız anlayıp yolunu tuta gede;

Güzelden gözleri gözler açıpdı

Süzerken sürmesi gözden ahıpdı

İğitler bağrını şan şan yahıpdı

Şahlar şahı mene nazar edipdi

Kadimler âşıkların sözleri geçerli olardı. Usta bele dönende gözü sataşdı vezirin kızına. Âşık Ali açıklanarken dayeler kızı götürüp getdiler. Amma kız hocalardan istedi ki kalsınlar ve civan âşığı, meclis kurtulcak bağa getirsinler. Bu anda Seyidi sözünü bele tamamladı;

Seyidi menem yalan gelmez dilime

Özge koşun koymam konsun gülüme

Dur nişan ver gedim yârin eline

Şahlar şahı mene nazar edipdi

Âşık Ali seslendi; “Oğlum!”

-Beli ustacan!

-Bu sözlerinin magribinen meşrik arasın dolanabilersen.

Hüda hafızlık edip meclisinden çıhr ki gedip nenesi ile helallaşıp yollana.
Amma hoca başı, yolu onun özüne kesir.

-Hara bele âşık? Gel gedek ki bize konaksan. Vezirin kızı Maral Hanım yolunu gözleyir.

-Bu eyin başınan gelenmerem. Vazatım düz deyi. Kalsın soraya.

Amma hocalar el çeken deyildiler. Varıd oldu. Bağa ve bağdaki güllerden derilip destelenmiş gül destesini kızıdan aldı.

Maral Hanım muhabbet gözü ile Seyidi’ye baharken birlikde sahatmana atak koydular. Kırh daye keniz onları dövreyip sağ sollarını aldılar. Maral’ın kara telleri döş başına dağılıp buçuyından ucu yine ağ gerdanı halkalamışdı. Seyidi’ni yuharı başda sandal üste eleşedirip dedi; “Âşık benim için bir katar şiir ohu.” Seyidi dedi; “Ohumak başarmaram.” Kız dedi; “Başın için. Sen dedin mende inandım. Sazı vermene pes özüm ohuyum.”

Sazı verdi kıza ve Maral Hanım Seyidi için bu sözleri ohudu;

Gözüm gördü göylüm gubareledi

Güzel oğlan mende sene gelirem

Danışanda kand şeker söyledin

Güzel oğlan mende sene gelirem

Seyidi dedi; “Bunlardan deyirsin. Ver mende özüm ohuyum.”;

Maral Hanım bu sözleri söyleme

Yeri güzel seni alan deyilem

El içinde özünü bednam eyleme

Gedergiyem burda kalan deyilem

Maral Hanım sözleri eşidcek ahı gözlerinin yankılıc bahıp dedi; “Koy pes birinde men deyim.”;

Senin için kasır eyvan yaparam

Güzel göycüg güllü bir bağ salaram

Sen almasan sene bühtan ataram

Güzel oğlan mende sene gelirem

Seyidi dedi;

Bakim yohdur sultanımdan hanından

Güzel seven geçer başı canından

Korhum yohdur senin bu bühtanından

Yeri güzel seni alan deyilem

Maral’ın göylü sevip seçmişdi ve Seyidi’den el çekesi deyildi. Emir eyle bir kazı gelsin kebin kesesin ki daye Seyidi’nin dadına çatır ve deyir; “Araya bir söz at ki seni kurtarım. Yohsa söze bahmazsan hocalar seni et ağaç elerler.”

Seyidi sazını döşüne basıp dedi; “Bir daha kulak ver hanım gör ne deyirem.”;

Varlı yohsul bu dünyadan göçerler

Ohuyup karasın ağın seçerler

Deve burnuz, kumlar çiçek açanda

Kısmet olsa men de seni alıram

Maral soruşdu; “Bu ne dedi daye? Ele bil istir meni alsın han.”

Daye dedi; “Koy perde dalında bu sözün manasını oğlannan soruşum sora sene deyim.”

Daye özünü Seyidi'ye tutup dedi; "İsteyim bir nekad busedi ver kurtarım seni." Seyidi özünü tapana gördü daye işin gördü ve döndü Maral Hanım'a bele dedi; "O seni almağa razıdı. Amma dünya malından bir zadı yohdu. Senin atandaki bu kılıkda oğlana kız vermez.

Maral Hanım dedi; "Dünya malının fikrin elemesin. Bir dest libas, bir yahçı at, bir hurcun kızıl gümüş, bir düzgün şimşir hazırlayın verin oğlana ki tezlikle gelip beni atamdan istiye."

Seyidi libası başdan kesip ayakdan kıflelandı. Şimşire nazar salıp atın yehrledi. Bir hurcun kızıl gümüşü atın terkine basarken istir yollansın ki on beş günden sora gelsin elçiliye. Maral Hanım soruşdu; "Ağa Seyidi neyin var?" Seyidi dedi; "Yetdi dermanda bir puneze ünüm yohdu." dedi; "Be yerden çıhmısan. Adam madamın kimdi be?" Seyidi dedi; "Tekçe bir koca ninem var." Maral bunu eşiderken destur verdi bir bohça libas da hazırlayıp bağlasınlar atın terkine ki kaynanası da onları giyip sevine.

Seyidi cüt tepig vurup düsdü atın beline. Gelirken anasına muştuluk vere. Öz bağlarının küçesinen gelir ki amm kızıl uzakdan gördü bir süvare gelir. Ele bil kızıl almadı ildirimin berki kimi süratle at çapır. Kız anasını çağırıp dedi; "Anacan! Gel bura anacan! Bah sen Allah'a meni bücür oğlan gelip istemez, kim amm oğlum. Pulun dağıdar özgeye ajlığın getirer benim başıma. Bu da ikin Seyidi'nin kadim doslarındandı ki fikrelir Seyidi heman Seyidi'di. Tez ol mejmei hürek düzet aparım verim ammimem avradına ki konag kabağında har olmasın." Seyidi kapılarının kabağına çatıp döyenci çaldı. Anası kapını açanda gördü bir süvare, tez kapını kipledi. Seslendi; "Bala burası sen deyen yer deyil." Anası da hayal elemişdi ki Seyidi'nin kadim ki doslarındandı. Seyidi seslendi; "Özge deyi ana. Özümem, Seyidiyem." Anası Seyidi'ni içeri çekip dedi; "Sensen bala. Amma bu kılık da niye? Get bala herkesin tükânın yarıp duvarında aşıpsan götürdüklerini koy yerine. Bize haram mal düşmez." Seyidi dedi; "Ana bu sözler nedi? Borc elemişem. Seferden kayıdıp haranın yolunu verecehyem." Atı salıp içeri dolamıh edip hurcunu yehrden açdı ve bohçanı anasına verdi. Anası üç dörd dest şahane paltarları gördükde sevinecegden hamısını üst üste geyip Seyidi'nin ona verdiği kızıl pulları ovcunda tutup az kalırdı kanad çalıp uça. Kapı çalındı. Eşiye çıhıp kapını açanda gördü

Seyidi'nin amm kızıdır. Dedi; "Gelin bacı bu hureyi apar konağının kabağına." dedi; "Kızım bu konak deyil ki amm oğlun Seyidi'di." kız Seyidi adı eşitdikde yaylığı zovup düşdü kıçının ucuna. Pillelerden üste çıkarken gördü bir göz yoh min göz istir Seyidi'ni tamaşa edesen. Üreyinden geçdi ki Seyidi meni istemezse men neylemeliyem. Seyidi amm kızıdırınin gelmesini bilmeden anasından soruşdu; "Anacan kimdi?" dedi; "Amm kızın disene yemek getirip." Seyidi seslendi; "Anacan! Damarım olsa o çepelin çöreyini yemerem. Mejmeyini kaytar yohsa üzen bahmaram." Seyidi gazablı halda amm kızıdırınin sözlerini yada salırdı ki bir sevgi daşı özünden deydi. Seyidi özünü tapana ikinci üçüncü daş da özünnen tohundu. Dönüp bahdı göre kimdi, gördü amm kızıdırıdır. Üreyi dolup aldı sazın görek ne dedi;

Bir sözüm var sene ey amım kızı

Get gözüm evinden durma karşımda

Güllahdan berk olar sözün acısı

Get gözüm evinden durma karşımda

Pencereden mayıl mayıl bahan yâr

Can u ciğer aşk oduna yahan yâr

Elçileri kapısından kovan yâr

Get gözüm evinden durma karşımda

Göz yaşı sel ola aha gözünden

Yandırdın bağrımı gamın közünden

Atdın sevgi daşın deydi gönlümden

Get gözüm evinden durma karşımda

Sen Seyidi'ni dindiriben gülmürdün

Desmal alıp göz yaşımı silmirdin

Elçi gönderirdim mene gelmirdin

Get gözüm evinden durma karşımda

Kız barmağınan işaret edir amandır amm oğlu anlamadım, anlamadım. Seyidi de kızın üzüne bahmadan kalharken atın çekir eşiye. Atın cilvünden cüt tepik vurup düşür atın beline. Anasından halallık alıp istir yollansın ki kız gördü ele bu gedir. Özünü üs mertebeden atdı yere ve dik kağzanıp aslandı atın cilvünden. Ele kışkırdı ki kohum konşu mahle töküldü eşiye. Gördüler bu Seyidi'di o da amm kızısı. Kızın elini atın cilvünden red eleyip istir getsin ki kız seslendi; “Dalınca hayır dua varımdı. Azca düz getme gör ne deyirem.” Seyidi gördü gurbete gedir ve bunun üreyini sıhsa işi rast gelmeyecek. Dedi; “Gözüm amm kızısı sözün nedi?” dedi; “Amm oğlu üreyimde bir katar sözüm var, icaze ver onu deyim, ondan sora meni alırsan al almırsan da özün bilersen.”

Aynasız cemal görünmez

Şanesiz zülfüm hörülmez

Yârından ayrılan dinmez

Ayrılık cevr ü cefadı

Seyidi atın üstünden bir nazar salıp gördü kıza söz vermese ki kayıdandasını alacağam, bu vaziyetinen geceye çılmaz, kadim kişiler kolay söz demiyepler. Deyipler bir kız, oğlanı çarktınan tutarsa insaf deyi oğlan onu bürgünen tutmaya. Seyidi seslendi; “Söz verirem ki sennen evlenem. Amma seferden gelince.” Kız kah kah çekip güldü ve Seyidi'nin dahlısca bu duanı verdi;

Ahmed deyer adımıza

Alem yanar odumuza

Mahşer günü imdadımız

Yeten Ali Mustafa'dı

Kız seslendi get amm oğlu Allah'a tapışıldım, uğrun hoş olsun. Seyidi atı dönderdi. Ne kadar gözden itmemişdi amm kızısı eli koltuk durup bahırdı. Amma ele ki gözden itdi kız ağlaya ağlaya kapıtdı içeri. Seyidi atın üstünde gedir Kahırman Kalesine. Menzil be menzil gedir. Ne bilir gecedi ne bilir gündüz.

Aşkın semendin çaparsan

Sinik göyüller yaparsan

Ahtararsan tez taparsan

Sabrınan işler yollanır

Çatır bir şikârgaha görür yahşı bir bulak var ki dövresi saldaşınan işlenipdi. Atdan düşüp öz eline safa vererken deyir bir kadir dincelim sora gedim. Amma deme burası haramı kızların bölüşen yeridi. Harami kızlar ceng libasında atları çapıp ora gelirken bahıp görürler bir süvaredi ve atın cilüvi kolunda şirin bir yuhuya batıpdı. Atlardan yenip kılinc elde yavaş yavaş Seyidi'ye yakınlarşarken onu öldürmek istirler ki başı altında bir saz görünür. Bilirler ki el oba gezen bir âşıkıdı. Korhudan çihırlar. Seyidi'nin ölümü yetişse de Tanrı ona yâr olup onu kurtarır.

Bağçalar getirip tamam bar olsa

Dostun bağçasında dolu nar olsa

Bir işide Tanrı eğer yâr olsa

Dünyalar yığışa dağıda bilmez

Seyidi başını koğazanda yetdi cengaveri başı üstünde dayanmış gördü. Dediler; “Ay âşık!” dedi; “Buyuracağız olsun hanımlar.” dediler; “Sen bizim arvad olduğumuzu hardan bildin?” dedi; “Bizim yerlerde ele bazı kişilere hanım deyerler.” Sonra sazı alıp görek ne dedi;

Bu kılıkda oğlan olmaz elçiler

Sizin işlerizde hile var hile

Bağrım başı şan şan olar bölüner

Sizin işlerizde hile var hile

Kızlar dediler sen hakiki âşıkısan ya mecazi. Dedi; “Hanımlar men hakikatem. Mecazi pul âşıkıdı, hakikat Hak âşıkıdı.” dediler; “Hakikat ne cür olar?” dedi; “Gizli sırlardan haber verer. Kızların serkerdesi Durna adlı birine işare edip söyledi; “Bütün bizden gizletdiği sırrı aç ayan eyle.” Seyidi dedi; “Kulağız mende olsun görün ne deyirem.”;

İliklisen sümüklisen kanlısan

Çaresiz derdlerin min dermanısan

Durna Hanım sen de iki canlısan

Senin de işinde hile var hile

Durna Hanım sırrının özü çıhdığını gördükde el etdi kabza-ı şimşire Seyidi'ni param parça ede ki serkerdeleri kolundan yapışıp da yandırdı. Dedi; “Âşık kalanın deh!”

Sen benim sultanım sen benim hanım

Arşa dayanarken ucaldı ahım

Baisdi yumurta o derde canım

Senin de işinde hile var hile

Durna Hanım açıp başının kaza u kadirini anladır ve anası onu konşu evinden yumurta almağa yollarken bir oğlana tuş gelip başdan keçirtediği maceranı açıklayır. Kızın her daş salar başına nenesi salar. Dede biçare günahkâr deyi. Nene yollar ne yola koysa koyar. Kızlar dediler; “İndi ki âşık bizim sırrımızı tökdün eşiye, sıra sendedi. Deh görek senin neyindi?” söyledi; “Sizinkinden beter benim öz derdimdi. Düzün ki sazla sözle anladım.”;

Allah bilir şirin kannan bezaram

Kalemle kağaza adın yazaram

Bir maralın ovcusuyam gezerem

Seyidi'yem işimde hile var hile

-Civan! Maral kimlerden?

-Razmi Şah kızı için düşmüşem çöllere. Ondan bir haberiz var mı?

Kızlar kıvrak halda atlar beline kalhıp Seyidi'ye yol göstermeye telaşlandılar. Yol ayırımına çatıp kalenin sekkiz ağaçlıkda olduğunu bildirirken âşığı çoh ihtiramla yola saldılar. O yol ayırımından ireli geçmeye kimsede cesaret yok idi.

Seyidi dağ dereni döz gedip at aparken eşit Peri Hanım'dan ki gül çiçekler içre bağda dolaşırdı ve Seyidi yâriini gözlerken ahar bir suyun kenarında kızıl güller sayesinde gözlerine yuhu dolup derin bir uyđuya dalmışdı. Seyidi, Kahrman Kalesine çatıp kemendi atarken dırmaşıp bağa dışur. Kapını açıp atını içeri çekerken demir işkili salıp kapını berkidir. Özüne geldikde görür ki ıtır gül kohusu o bağı bir cennete çevirip. Sevgilisini arayıp bağı dolaşırdı ki birdenbire ona uğrayırve sazla sözle deyir;

Meşk anbere batan dilber

Kalh ayağa dilber indi

Kalh ayağa devran eyle

Her işin var tamam eyle

Bir cüt buse inam eyle

Her işin var tamam eyle

Sevgilisi amma ayılmadı. Yeniden neler dedi neler;

Gül bürüyüp cemalini

Bilmezsen Seyidi halini

Emeydim had halini

Kalh ayağa dilber indi

Gördü durmadı. İstir kızı nazınan uyada ki birdenbire döş döşe sine sineye gelip kız titreyerken cengi ekmelerinen Seyidi'ye bir dik tepik virdi. Seyidi gelip özün tapana Peri Hanım şimşir ile onun başını aldı. Seyidi gördü el ayak etmese ölmelidi. Seslendi; "Amandı Hanım! Men Seyidiyem." Seyidi adı geldikde Peri Hanım duruhsanıp nazar salarken gördü düzdi Seyidi'di.

-Seyidi yârim bele niye?

-Seni uyadarken ayağım dolaşdı kızıl gülün butasına.

Peri Hanım'ın gözlerinden sevinç yaşları süzerken ürek sözlerini bele anlattı;

Ne meveddetdi yol bu soram

Deh görüm hardan gelirsen

Yoluyan kurban kese idim

Deh görem hardan gelirsen

Uca dağlar ucasıdı

Yârim balın beçesidi

Bugün ayın neçesidi

Deh görem hardan gelirsen

Budur Peri Hanım'ın hali

Bağa salma kalmakalı

Kurban edim şirin canı

Deh görem hardan gelirsen

Peri Hanım narın narın nefes alır ele bil ki körpe kuzudı nenesinin koynunda. Ter minicik minicik zinhadanından açıp bu hakdan sözün sadr mermerler arasına ve piyelleleri koşa çiharken ikinci mertebede bir saluna varid olurlar. Seyidi'ye eyleş diyerken seslendi; “Dinceldikden sora güleş paltarların gey ki iki cengâver kimi güleşmeliyik. Allahımla öz aramda arzum budur ki o oğlana gedem ki gücü gücüme yete ve arhamı yere vire.”

-Belki seni yıhanmadım, onda neylemeliyim?

-Her yerden gelmelisen ora kayıdacaksan. Men ölüm sen öle sennen iş çıhmaz.

Gülüşmek için libalalarını geydiler. Eller getdi birbirlerinin kemerlerine ve bir heylik çekişdiler. Seyidi gördü kız bunu yordu. Seyidi'nin bir dizi yerde bir dizi göyde, bir eli kızın kemerinde bir eli boynunun şetellerinde, az kalır ki yere deysin başladı öz Allahınan öz arasında raz niyaz etmeye. Üreyinden geçdi ki ey on sekkiz

min aleml yoh yerden vücuda getiren Allahsan özün meni bu yollara salıp bu kızı mene buta verip sen, olmaya men har olam. Kız fikirde idi Seyidi de fikirde. Seyidi ürekden yamula çekip kız diskindi. Seyidi onu dalıya verip bükükler kaddendi. Seyidi saldı çarha bilesin. Barmağının altında bir çarh verdi ve kızın börkü başından düştü yere. O kızıl teller gül zülüfler çetr kimi Seyidi'nin başın tutdu. Kızı ihmalca vurdu yere ve gördü ki kızın uşak kimi dudakları büzüşdü. Gözlerinden yaş nar danesi kimi elendi ve kiprikler zencir halkası kimi geçdi birbirine. Seyidi görsü kız ağlayır. Seslendi; "Seyidi yârin sene kurban men seni ele yıhmadım inceyesen, ağlamak nedi?" dedi; "Sanki ele bildin men yihılmağıma ağladım? Koy arz eyliyim men niye ağladım."

Bir arzım var Seyidi sene söyleyim

Evvel ki kuvvetim kalmayıp benim

Şirin canı sene kurban eyleyim

Evvel ki kuvvetim kalmayıp benim

Seyidi dedi; "Sen ki benim demi yandırın. Hele deyirsen evvel ki güç bileyin kalmayıp bundan kabaklar neylerdin biye?" "Arz eyliyim kulak as gör neylerdim ağa Seyidi.";

At miniben derbendleri tutardım

Düşmanları kol koluna çatardım

Esirlerin İstanbul'da satardım

Evvel ki kuvvetim kalmayıp benim

Peri Hanım sıdkın Hak'a bağladı

Bağrın başın çarlı çarpan dağladı

Yeddi mahal kılıncımdan ağladı

Evvel ki kuvvetim kalmayıp benim

Peri Hanım daha var olduğu bir arzudan söz açdı, o da atasının Semend adlı atına Seyidi'nin minebileceyinden. İstabilden atı eşiye çekip yehr esbabını hazırlaken

Seyidi düzmeyip cüt tepik virip lut mindi atın beline. Kız gördü kimseye minik vermeyen at, Seyidi'yi kuş kimi alıp terkine dağ tepeni düz çapıp az kalır ki kayıtsın saraya. Seyidi gelip çatdıkdā Peri Hanım'la başladılar sohβete danışıkā ki kız dedi; “Şeytan bize galip olmadan bir name yazım get Şam'a. Bir kazı var orda kebinimizi kessin kayıt gel. Şam u seher birlikde olmak arheyinlikle yahçdı. Kız, kiçig kızlardan deyildi. Razmi Şah'ın kızı idi. Bir name yazdı evvel selam sonra kefi ahval üçüncü bu ki Akay Kazı Allah tarafından benim vekilimsen ki nameni getiren oğlana benim kebinimi kesesen, kebin kağazını imzalayıp veresen bu oğlan getire.” Seyidi nameni aldı koydı koynuna cüt tepik virip alıncı kuş kimi düşdi atın beline. Öz dönderdi şehri Şam'a. Şam'ın dervazesinde geçdi içeri. Kazını soruşup ona nişan verdiler. Kazılar bir büyük hiyette hacelerinde idiler. Seyidi atdan düşdü dedi; “İlahi men bu atı kime tapışırım. Allah heş bendesin gurbetde adamız elemesin. Bir yerde tanımıram aparam atı yer be yer eleyem gelem.”

Mecbur oldu atın cilvünden yapışıp çeksin hıyata. Hıyatda huvzun başında dayanıp gördü üç alim eyleşipler pencerenin kapağında. Onlara selam vererken dönüp bahdılar ve gördüler bir oğlan atınan girip hıyata. Kazılar açıklayıp onu yamanladılar. Dediler; “İşin nedi tez deh itil.” Seyidi gazapdan coşup cüt tepik vurup düşdü atın beline. Yeddi tel bir sazı var idi çiharetdi eşıye. Dedi; “Bu sazı çalmadan deridimi söyleyemem.”;

Alim olan belli olar gözünden
Şer' peygemberi istirem sizden
Alemin ayesinden kelam özünden
Şer' peygemberi istirem sizden

Kapıza gelmişem bir niyazınan
Bağışlayın meni çohu azınan
Siz Kuran özünen men de sazınan
Şer' peygemberi istirem sizden

Garib menem garibleri görmüşem

Ohuyuban her dilleri bilmişem

Seyidi menem sizi deyip gelmişem

Şer' peygemberi istirem sizden

Alimlerden ikisi yumuldu Seyidi'nin üstüne. Biri sağdan biri soldan istirler at üstünden bunu çekeler aşığı ki niye ohumak ohuyorsan. Seyidi'ye bu iş berk tohundu. Kadim cemaat yeke peravları. Yeke adamın yeke de başı olardı. Yeke başın yeke de kulağı olardı kavar selesi kimi. Seyidi her iki elile yapışıp onları kulağından getirip Semend atının döşünde sahladı. Bunları kaytarıp dalı birbirine vuranda başlar pehin kimi dağılıp cenazeler yere serildi. Amma bir civan kazı heç dinmez eyleşip Seyidi'ni ireli sesledi. "Selam," "Aleykü'l selam." nameni çiharttı koydı kapağına. Mehtuba bahdıkda daha artık dayanmayıp Peri Hanım'ın kebinini Seyidi'nin adına kesdi. Kebin kâğazını hazırlayıp ona verdi. Seyidi bir çenge kızıl basdı ovhunav el verdi el aldı. Hüda hafız deyip hacereden endi hıyata. Cüt tepik virip düşdü atın beline. Atı hıyatadan çihartdı ve öz dönderdi Kahırman Kalesine. Kızın aşkından ne bilir gecedi ne bilir günüz. Peri hanım da sarayın üçüncü katında eyleşip gözleri yol döyürdü. Uzakdan gördü Seyidi Semend atı ile toz duman içre odur ki gelir. Kız kalhıp bir tac bezeyip başına koyarken ona bir tür çarşap sancaklayıp eyninin kalıbı zümrüd düymeli bir don geydi. Seyidi yârin pişvaz etmek üçün Kahırman Kalesinin önüne çıldı. Seyidi çatar çatmaz gördü tekçe kızın şukıdı ki ayna şukı kimi düşüp dağlara daşlara ve onun güzelliğine göz istir ki bahıp vale olmaya. Seyidi sevgilisinin sevgisi ile alışıp tutuşmasın deyerken Peri Hanım'a bu sözleri deyir;

O nedir koynunda dinge ding elir

Ahir arasından ter şirin şirin

Acep sefalıdır şirin yerlerin

Getirir bağçalar bar şirin şirin

İpek çadırım katmanım olaydı
Sene kurban şirin canım olaydı
Koynun içi zemestanım olaydı
Yağardı üstüne kar şirin şirin

Tülük tarlan kalhar geder havaya
Göyül kuşu ovlar salır yuvaya
Leb lebe dayayak sine sineye
Eme yedim lebinden bal şirin şirin

Seyidi deyer dur kadani alım men
Alıp alıp şirin cana salım men
Gelmişem bağlyan bağban kalım men
İkimiz bir gezek yâr şirin şirin

Kız yetirip kolunu saldı Semend atının boynuna ve Seyidi’ni atdan endirip kebin kâğazını istedi. İmzalı mühürlü kebin kâğazını alıp her iki sevgi birbirine sarmaşıp piyelleleri koşa çıhdılar. Kırh gece gündüz kaleden aşağı düşmediler. Kırh birinci gün idi ki Peri Hanım Seyidi’den dağlara çıhıp bir ov vurup getirmeyin istedi ta geceni Şam kabab yeyeler. Seyidi seheri on yeddi parça esbab cengi ki Razmi Şah’ın esbabları idiler belinde bir gidip şimşiri himayel elerken cüt tepik vurup düşdü atın beline. Sahrular kalmadı dağlar kalmadı ama bir ov tutanmadı. Ahşam olcak kayıtdı. Sabah yine getdi amma heç ne edenmedi. Üçüncü gün kız seslendi; “Seyidi yârim nabeldsen ya şikâr tapanmısan? Ov, davar sürüsü kimidi bu dağlarda. Semend atının kapağından firişte kurtulmaz. Bu ne işdir bahar inmisan?”

-Ov çıkır karşıma amma kemend atıp onu tutcaksan gözlerim önünde canlanarken fikrim başımdan dağılır. Özümü tapcak ne ov kalır ne kemend.

-Seyidi yârim kurbanın kesim buna ilaç etsem şikâr getirebilersen mi?

-İlaç nedi? Tekçe ilaç senin menle gelmeyindi.

Kız el atıp siyah zülüflerinden üç dört tel ayırıp kesmeye başladı. Elvan ipek saplarına tohuyp Seyidi'ye verirken seslendi;

-Bu teli bas koynuna. Ben yadına düşersen ona bahsan her neyi unudarsan. Amma gözle ki onu itirmeyesen. Berk berk o telden muğayit ol.

Seyidi seheri ova çıhıp kız gözleri önünde mucessem oldukda tele bahıp kemendi atdı. Ovlardan birini atın döşüne çekip boğazını üzerken atın terkinde berkitdi. Kayıtdı Kahrıman Kalesine. Kız tezlikle şikârı deri boğaz edip püştelerinden yemek için Şam kabab hazırladı. Haftada bu sayak bir defa iki defa çıhır şikâra ve gelir. Amma bir gün dağlara çıharken heç bir şikâr görmeyir. Bir yelde esir ki ona sam peli deyerler. O yel geldikde gerek nefesini gizledesen yohsa yankınlık getirip yanar od kimi içerini alışdırar. Seyidi bunu bilmirdi. At üstünde devam getirenmeyip “Nehri” çay kırağında atdan düşüp cumur suya. Suya gircek hali tuhtayır amma istir ki çıhsın ele bil bedni kuru ağaçdı od içre yanır. Gün eyilip ahşama az kalır. Kız da nigeran Seyidi'nin yolunu gözleyir. Akşam üstü bala bala sam yeli çekilip sudan istir çıhsın. Nehri çayının kenarında el atır paltarlarından desmalını çıhartasin ki ipekle hörülüp tohunmuş tel elinden kurtulup Nehri çayı teli aparır. Get ki gedesen. Seyidi'nin üç derdi karışır birbirine. Bir taraftan ov tapanmayıp, bir taraftan tel elden gedip, bir yandan da bedni od tutup yanır hele. Sürüne sürüne yetirip semend atının beraberine yapışır cilüvünden kalhır ayağa. Özünü salır yehre ve kollarını kemend elir atın boynunda ve götürlenir. Semend at öz dönderir kalaya sarı. Günün batan çağı idi ve Peri Hanım Seyidi'den nigeran. Uzakda bir karaltı görür. Dışarı çıhıp Seyidi'ni karşılar.

-Seyidi yârim bu vazade niye?

Seyidi yorkunlukla ürek acısını bele söyleyir;

Bir arzım var hanım sene söylerem

Sen veren tel garık olup ummana

Şirin canı sene kurban eylerem

Sen veren tel garık olup ummana

Bu neçe kazadı bu neçe işdi
Od tutuban cismim canım alışdı
Geder olsa indi Şam'a yetişdi
Sen veren tel garık olup ummana

Seyidi benim semend atın köşkünde
At oynatdım kılış tutdum destmide
Şam'ın kenarında nehrin üstünde
Sen veren tel garık olup ummana

Bu haberi işidcek dünya dolandı başına ve Peri'nin gözleri bulud kimi doldu. Geceni subha can fikre dalıp ağlarken Seyidi ele söz verip söz almadı. Seyidi'nin kalbinden geçdi ki; "Bir dane telde ne erzeş var ki kız bu edanı çıhardır. Durup gedip hardan olmalıdı o teli tapmalıyam." Hava ışıklanarken Seyidi bir zad yemeden atı çekdi eşiğe yehrin basdı beline tengin bir gidip mindi atın üsütne istir getsin. Peri Hanım pencereden Seyidi'nin gazablı puzkun halda baş alıp getdiyini gördükde seslendi; "Seyidi yârim getme sözüm var. Hayal eyleme ağlamağım tekçe bir telden ötürdür."

Peri Hanım siyahi tellerinden bir deste ayırıp sine üste saz eylerken dedi; "Kulak as.";

Bir arzım var Seyidi sene söyleyim
Telin itirmeyi çoh yaman oldu
Şirin canı sene kurban eyleyim
Telin itirmeyi çoh yaman oldu

Yaman felek neler getdin başıma
Telin itirmegi çoh yaman oldu

Aman saki neler katdın aşıma
Telin itirmeyi çoh yaman oldu

Dost bağında bitip nergis laleler
Şeyda bulup gül üstünde nal elir
Çoh korhuram meni senden alalar
Telin itirmeyi çoh yaman oldu

Peri kurban gözlerinin ağına
Bir od saldın üreyimin dağına
Telim getdi Hasan Paşa bağına
Telin itirmeyi çoh yaman oldu

Seyidi sanki yatmışdı birden ayıldı. Gördü o ağlayışlar sızıltılar illetsiz diyilmiş. Bu işden daha artık baş açmak istedi ve söyledi;

-Ey gönlümün sultanı! Kimden söz edersen, Hasan Paşa kimdir?

-Şam'ın padişahıdır Koç Hasan Paşa. O yerden ki tel düşüp Nehri çayına elli atmış yerden çayın bendergâhı vardı. Çaydan kol alır kenedlere su gedir. Kimse ipekle sarılmış o teli tapırsa aparıp Koç Hasan Paşa'ya verer. Koç Hasan Paşa onnan benim izimi alıp koşun çekerken seni burda öldürür meni de özünen aparar. Ağlamağım o üçündür Seyidi yârim.

-Ağlama kurbanın kesim. Onun sarayını alt üst eyliyip dünyanı dar ederem bilesine. Bir oğlan özünde ürek bilmese gurbete çılmaz. Özüne gussa vermeden kayıt rahatlıkla dincel ki men gedim görüm neylemeliyim. Telden haber tutmalıyam.

Seyidi semendi çaparken kayıtdı o yere ki teli itirmişdi. Baş alıp çayı öz aşığı gelir. Seyidi gelmekde olsun eşidin efendilerden ki görürler su bir şey getirir. Hardan bir renge çalır. Kâh yaşıl olur kâh kırmızı kâh sarıya çalır kâh ağa. Su üzünde parıldayıp firildarken gözden kaçmayır. Efendilerden biri el atıp onu sudan tutarken görür Razmi Şah kızının telidir. Ona bele geldi ki bu şahane teli bezeyip suya

salmaktan anlaşılır ki Peri Hanım Kahırman Kalesinde teg تنها darıhıp özüne beraber bir igit ahtarır ki gelip onu alsın. Götürdü bu teli koydu bir temiz zircame ve bağın elvan güllerinden çeşid çeşid derip desteledi düzdi telin dövresine. Üzerine örtüg salıp düz götürdü Koç Hasan Paşa'nın derbarına.

Paşa seslendi; “Efendim bu nasıl iş?” dedi; “Paşam sağ olsun, bu bir töhfedir.” Örtüyü açdıkdı gördü gülle hörülmüş min bir renge çalan bir tel bağlımıdı. Hal kaziye anlaşılıp ve Peri Hanım'ın özüne tay bir igid aramasından söz açıldı. Paşa dayanmadan vezire emretti; “Beş altı yüz neferlik bir koşun götürerken bir yahşı kecape bezetdirip Kahırman Kalesine sarı yola düş. Peri Hanım'ın Şam'da toyun etmeliyim. O menden başka kimseyi sevmez.”

Sarayın sü kütünü kazılardan biri püzdi ve seslendi; “Paşam sağ olsun. Bu hususda artık düşünmeliyik. Niye ki Peri Hanım'ın kebinini neçe ay bundan kapak, men bir İranlıya kesmişem.”

Bu sözü eşidcek Paşa'nın gazabı çoşkun bir sele dönüp o İranlını doğrak doğrak etmeye emretti. Tapşırıldı kızı da at döşünde esir getirsinler. Vezirin oğlu koşunun başçısı idi. Bir leşker hazırlayıp Şam'ın dervazesinden çıkarken Kahırman Kalesine doğru harekete geçdiler. Yol ayrımında Seyidi'nen koşun öz be öz gelirken ne Seyidi bilir bu koşun neden ötür gelir ne koşundan bir nefer Seyidi'ni tanıyır. Seyidi'nin nazarında bele geçdi ki bunlar çayın aşığı tarafından geldikleri için şayet teli görüp tapmış olalar. Seyidi vezirin oğlu ile karşı karşı yaçhıp telden haber sormak için el atdı telli saza görek ne dedi;

Telim gedip Koç Paşa'nın eline

Yâr telini ahtarmağa gelmişem

Ölüm düşsün sır rakıbın evine

Yâr telini ahtarmağa gelmişem

Vezirin oğlu bu sözlerden doruhup onun İranlı olduğunu anladı. Göyde ahtarırkı yerde eline düşmüşdü. Gözle işaret etdi koşun Seyidi'ni dövresine. Seyidi özünü muhasarada görerken semendin boynun kızıldı ve at düzmeden vurdu koşundan çıhdı kenara. Atı dönderip kesdi kabakların ki danışık arasında ceng olmaz, sabredin sözlerim kurtulsun onnan sora görek siz ne deyirsiz men ne deyirem;

Yeri yeri anladım men sözüzi
Öldürrem hamızı koymam birizi
Keserem baş, lal eylerem dilizi
Azrailem can almağa gelmişem

Öldürrem bu garam Hasan Paşa'nı
Yâr yanına göndererem nişanı
Dağıdıram Şam'ı şumı meşeni
Yâr telini ahtarmağa gelmişem

Seyidi'yem özümü size bildirrem
Perim ağlarsa göz yaşın sildirrem
Koşunu yoh edip atdan endirrem
Yâr telini ahtarmağa gelmişem

Seyidi'nin el getdi kabza-ı şimşire güllaha özünü tuğadı leşkere. Nehri çayının kenarında bu başdan girip o başdan küçe kimi yol açdı koşundan. Koşunu ikiye bölüp bir kılış virir ki baş el, kol kıç dalak bağırsak dalı gerden hamısı savvurulur göye hasabısız sayısız. Hanısının tepesinden virir yarır bilesin hanısının çiyininden koyup koltuğundan çekir. Hanısının sırtından virip hayar teg bölür bilesin. Bu han handa vezirin oğlu ile tuş çıkıp kılıcı kağzarken ele vurdu yardı bilesin ki bir anda canısız halsız leşlerin üstüne düşdü. Koşunun şartı fermandadı. O ölürse koşun da dayanmaz. Hamısı sınık salhak yaralı yaralı Şam dervazesinden tepildiler içeri. Seyidi de katı Kahrman Kalesine dönderip kan ter içre yel duman teg götürlendi. Kız uzakdan gördü Seyidi gelir. Amma ne Seyidi ki elebil kan deryasından çıhıpdır. Sol emceği yarılmışken kan durmadan atır eşige. Kızın kalbine koyulur ki bu koşun ile ceng edip seslendi; “Seyidi yârim kurbanın kesim. Yaralı olsan özümü öldürrem ha. Deh görüm yaran yohdu ki?” kız kolunu koğzadı saldı Seyidi'nin boynuna onu atdan düşürdü. Atı istablede bir gidip Seyidi'nin soyundurdu. Bedenin yuyup gül

kimi çıhartdı üze. Yatağa salıp yarasına melhem koydu. Kesdi Seyidi'nin başı üsütünü mebada mebada Seyidi terpeşe harekete gele, yarası hov eliye. Seyidi bu vaziyetde kalarken eşideg Koç Hasan Paşa'dan ki koşunun kalıp kurtulanından hâl vaziyeti soruşarken ne edip neyleyeceyini şaşırılmışdı. Gecenen koşuna hamle verir. Amma o civan kazı ki Peri Hanım'la Seyidi'nin kebinlerin kesmişdi, görür koşun gece ile çlıhırsa onları yuhu içinde tutacaklar. Bir çare kılmağa fikreliyir. Neylesin neylesin baş eydi; "Paşam sağ olsun bir arzım var." dedi; "O İranlının bu teher biza zarr verdiyi mene çoh esereledi. İcaze isteyirem bu koşunun femandhı men olam. Seyidi'nin başın kesdirip kanından bir bardak içmeliyim." Paşa seslendi; "Sen gerek mene haber vermemiş o kebin kesmiyeydin." dedi; "Bir yanlış idi olup bu işi cebran etmeg kasdındayam. Emredin koşunla geceni yola düşek." Hasan Paşa kazıya hüküm verip leşker yola çıhdı. Kazının gözleri gülerek kalbi sevindi. Seyidi'nin benim bu yanumda hakkı vardı deye yahşılıkla o hakkı ödemeliyim. Kazı yoldaşlarımı öldürerken mene kıymadı. Koşun hamleye kalhdı ve şefka can at çapdılar. Çapdılar Kahırman Kalesinin dövresine. Kazı gördü indidi ele kemend ile düşüp onları yuhuda tutukluyalar. Seherin de yuhusu şirin olar. Neylesin neylesin koşuna istirahat verdi. Amma koşundan seslendiler; "İcaze verin bunları gecenen tutak. Ayılsalar bunlara batmak olmaz." Kazı dedi; "Utanın hacalet çekin. İki leşker adamdı! Harabir tupursa sel olup döner deryaya. Acele nedir?" kazı bunları atdan düşürtdü. Yahın bir tepenin başında bilesine kalenderi bir çadır kuruldu. Şafak atdı, ışıklandı. Gün baş koğzadı. Seyidi'nin yarası çahıp yuhudan ayıldı. Göz açdıkdı gördü otakın şoku gündeki şoklardan deyil. Eşiye gözü sataşanda gördü yer göy koşundan dalgalanır. Döndü kıza sarı gördü kız yuhuda. Bilirdi ne müddetdi kız da yuhusuzdı. Öz özüne dedi İlahi ne cevri uyadım bunu. Yapışım kemerinden dursun, göbek möbeği düşer. Silkeliyim uyansın diskiner dudak mudağı çuhlar. Dolanır başına vefalı yârin yüz min aşuh nazınan uyadsın onu. Sazla söz ile bele deyir;

Durum dolanım başıyan

Kalh ayağa ayıl Peri

Mayilem kalem kaşıyan

Kalh ayağa ayıl Peri

Çarh dönmüşken başım katdı

Göz yaşım ummana çatdı

Koşun gelip intizârdı

Kalh ayağa ayıl Peri

Seyidi deyer neler oldu

Saralıban rengim soldu

Dörd bir yana koşun doldu

Kalh ayağa ayıl Peri

Peri Hanım gözün açarken Seyidi'ye gazbilendi ki; "Seyidi yârim kurbanın kesim elli yol sene demişem debeşme ki yaran hov eler ezite salar. Amma sen dinlemeyip yine durup halay gedirsen." Seyidi gülemsenerken gözü ile pencereden eşiye işaret etdi. Kız nağafil dönende gözü dışarıya sataşıp gördü koşun derya kimi mevc virir. Çekilmez derdler üreyini hasretle yaharken Seyidi korhmasın deye keklük kimi kahkah çekip güldü söyledi; "Başını koy naz balışa. Durma debeşme yaran hov eler. Razmi Şah kızı kocalmayıp hele."

Peri Hanım gelinlik paltarın çıkarıp ceng libasını başdan geyip ayakdan kıfıllandı cengi çekmeleri çekdi dizine. Demir berki başına koyup şimşiri hamayeleledi. Özün pelelerden atdı aşığa. Bu anda kadı, kızı görüp onların ayıldığını bildikde koşuna hamle verdi. Peri Hanım atını yeherlerken tengin bir kidip cüt tepig vurup alıcı kuş kimi düşdü yehrın kaşına. Bir el atın cilüvünde bir el kapza-ı şimşirde. Koşunun sel teg ahdığını gördükde elini koydu beline bir nara tepdi dağ, daş, dere, deryalar cig cig cingildediler. Koşun ehli de sanki baharın kara buludlarıdılar tokkuşdular birbirlerine. Peri Hanım aman vermeden güllah kimi özünü tuğadı koşuna. Bir kılınç ile baş, el, kıl, kıç, dalak, barmağ savrılır göye. Seyidi baharken gördü herhansi semte ki Peri Hanım atı dönderir küçe kimi koşundan yol açır. Seyidi'nin üreyi dözmeyip yarasını bağlarken ceng libasını geydi eynine. Semendi istablden çekdi eşiğe yehrın basdı beline tengin berkitdi cilüvün vurdu ağzına, cüt tepigın vurup düşdü atın beline. Biri sağdan biri soldan düşdüler

koşun içre. Azrailin can almağa mecali yok idi. Ölüm kanad gerip üst üste leş idi ki topraklar üste kalanırdı. Koşun yarından aşmışdı ki kazı seslendi bunlar adamhurdular birimizde kurtulmayacayık. Men getdim siz de gelin. Kazı atın başı döndererken koşun sanki kalma idi harıltınan sindi. Öz dönderdiler kaçağa. Seyidi ile Peri Hanım da bunların dalıca düz dervaze-i Şam'a can getdiler. Sınık salhak, yaralı paralı koşunu dervazeden basdılar içeri ve her ikisi kayıdıp Kahırman Kalesine atlardan endiler. Başı duman dağlara göz tikerken atları rahatladılar. İki sevenin ayrılması başarısız kalıp onların sevgisi yaşayırdı. Günler ötürdü ve Seyidi'nin yarası bala bala üze düşüp tuhturdu.

Amma eşidin Koç Hasan Paşa'dan ki üz gönderdi vezire dedi; "Tufağın dağılsın vezir. Bu işe son koymalısın. Beye bu İranlı da ne güç var ki üç leşker önünde dayananmır. Bir tabir tög ki az kalır kalbim dura."

Veziri fikir götürüp oğlunun ölümü üreyine dağ koymuşdu. Çıhar yolu ahtarıp bu mehlekeden kurtulmak isteyirdi ki gözü sataşdı bir ifrite karıya. Yetdi yüz sinni var bu köpeyin kızının. Karının bel bükülüp dudakları süpürge kimi yer süpürür. Karıya yahnlaşdı ve kefin soruşdu. Dedi; "Bu İranlı bu kadar cemaatı kırdı neylemeliyik? Fikrine birzâd gelir bunun elinden kurtulak." dedi; "Onun ihtiyarı onun hilesi benim elimdedi. Kocalığıma bahmayın. Ancak yarasını düşünün." Vezir dedi; "Men ölüm karı nene. Senin kökünden yoh o imanıyan kurban keserdim be sen indiye kadar hardaydın?" karını bağına basıp apardı Koç Hüseyin Paşa'nın yanına ve; "Paşam sağ olsun bu karı Seyidi'nin tutuklanmasına söz verir." deye paşa bahdıkdı gördü bu karının gözleri bıldırcın gözleri kimi çe çe deyirler. Onun hilekârlığın anladı. Ona kızıl gümüş verdiyin söyleyip ölene can pambık arasında sahlayacağına inandırdı. Tekçe isteyi de Seyidi'nin ölüsü ya dirisi idi. Karı dedi; "Paşam sağ olsun. Bu serbazlardan birine emredin meni aparsın Kahırman Kalesinin kenarına. Sonra geceden geceye tepelere keşigçi koyun her zaman ki yaşıl alav Kahırman Kalesinden semaya kalhdı bilin ki tutukludular ve tez gelin yardıma."

Neçe ki karının isteyi idi o cür oldı ve bir yol ayırımında Seyidi ondan kayıdarken ona tuş çıhdı. Seyidi gördü yol üstünde bir karı oturup zeval zeval zuğuldur. Atı dönderdi.

-Selam karı nene.

-Aleykü'l selam oğlum.

-Burada ne yahçı? Ne için yalkızsan bu çölün ortasında?

-Karı nene sene kurban olsun. Elatımız, elimiz, obamız var idi. Köçdüler getdiler ayaklaşmanmadım. Gözden itip kaldım yol üstünde.

Seyidi üreyi nazik idi. Nece deyerler dünyada inanmak ile utanmak olmasaydı yahçı idi. İnanmaktan her ne gelir adamın başına gelir. Seyidi inandı bunun sözüne. Dedi yediği bir parça çörekdi aparım o da bize hemdem olsun. Yapışdı elinden koğzadı atın terkine. Kız pencereden bahırdı. Gördü Seyidi gelir amma tüklüce şikârı vardı. Pillelerden düşüp endi hıyata. Merhaba Seyidi yârim deyerken gördü bir ifrite karı. Bu kimdi sorarken Seyidi dedi; “Elat göçüp yerde kalıp. Dedim getirim sene hemdem olsun.” Peri hanım düzgün baharken gördü bunun gözleri şeyadın gözlerine benzeyir. Gözlerin gilesi ele çabadadır ki sanki her lahza bir hile doğurmaktadır. Seslendi; “Seyidi yârim hardan getiripsen apar koy yerine. Mene bele hemdem zad lazım deyi.” Seyidi dedi; “Hanım aklın olsun, zavallının biridir. Olmaya çöreğinden korhursan?” Peri Hanım dedi; “Çörek zad söhbeti deyi. Bu hilkârdı onnan korhuram.” Seyidi kakah çekip güldi ki; “Bu od alav olsa yapışa bednimize beye neyleyer bize.” Peri Hanım dedi; “Ancak menden söylemesi. Bu sözü de unutmayıp yadında sahla.” Geceni yeyip içip eylenerken seher olacak Seyidi atı mindi getdi şikâra. Kız gelip falakkani kurduş. Karının ayaklarını bağladı falakaya. Kızıl gülün şivkelerinden birin yoldı. Karının lut bedenine tikanlı çalılarının o kadar çırpıdı ki batan tikan peyvend oldu derisine. Sonra bilesini falakadan açıp kaladan oturdu eşiye. Seyidi ovdan kayıdarken gördü karı eyleşip kapının kapağında.

-Karı nene burda ne yahçı?

-Darıhdım çıhdım ki yolunu gözleyem.

-Karı nene Peri Hanım'la aran necedi?

-Allah bu hanımlardan miliven elesin. Bu çür muhabbetli mihriban hanım ömrümde heç görmemişem. Yer üzünde bele marafetli, ahlaklısı çoh az olur.

Kız Seyidi'nin gelişin beklerken gördü yine ifrite karı ile birlikdedir. Heç dinmedi. Ancak üçüncü gün idi ki Peri Hanım hırsından nahoşladı. Boğazından bir zad geçmedi. Sudan sevay yeyip içeyi heç zad yoh idi. Bugünle üç gün idi kızın

hasteliyenden keçir. Seyidi ahşam idi geldi kalaya. Allah heç bendesinin başına ve kabağına bu kaza kaderlerden çihartmasın. Seyidi bilmir sernuşet ne çür gelir kabağa. Seslendi; “Karı nene kurbanın kesin hanım ne hallidi?” karı dedi; “Dönen gene bir baş ayılıp su içmişdi bugün o suyu da içmiyip. Korhkunan bu yememezlik onu lap ayakdan sala.” Seyidi karı ile danışarken aralarında bu söhbetler geçdi;

-Karı nene bugün açılmışam. Yemek düzeldebilersen ki birlikde bir tike yeyek.

-O taam ki men düzelderem heç aşpazın henri deyi. Amma...

-Amması nedi?

Burda idi ki Seyidi'nin başına börg geçdi. Karı dedi; “Amması budur ki Peri Hanım'a demeyesen yemeyi men pişirmişem. Herenin bir çür mizacı olar. Menim elim bir zada da yerse o irgener. Dehginen özüm pişirmişem belki Peri Hanım yeye cana gele.”

Karı aşpazhanada hurdı hörekden bir şam kabab yapıp behşet dar u dermanını varid eldi taamlara. Düzdü mejmeiye. Verdi Seyidi'ye. Seyidi hureyi apardı Peri Hanım'ın otağına ki geldiğimden beri yemek hazırlamakdayım. O umudla ki sende belki bir tike yeyesen. Peri Hanım dedi canım istemir. Seyidi el çekmeden kıza and kase verir ki olmaz gerg yeyesen. Peri Hanım soruşdı;

-Deh görüm bu yemeyi özün pişiripsen ya karı?

-Hanım kurbanın kesim karı başını dolandırabilir hele gele belenki bir taamda hazırlıya?

-Ağa Seyidi. Amma mence bu hureyi ya sen yemen bahım ya men yeyim sen bah. Bilemize bir zad olmasa sonra ikimizde birlikde yeyek.

-Bu ne saçmalık. Deyirem özüm pişirmişem karının da haberi yohdı.

Bir bala tike koydu kızın ağzına bir büyük tikede özü yedi. Karı da gelip delik deşikden onları görürdü ki tekçe eğer bir tike yeseler tezligle yaşıl alavlarla Koç Hasan Paya'ya haber sala. Peri Hanım teze hale o bir tikenı udmuşdı ki başın kağzayıp Seyidi'ye dedi; “Ağa Seyidi kurbanın kesem neden bele boyun senin başında söyüd ağacı bitip? Seyidi başını bele kağzayanda seslendi; “Çepel senin

başında bitip ya benim?” Bu sözü eşidceg kız elinin dalınan Seyidi’ni iteledi ve dedi; “Get abtalm birisen. Kurtuldu bizim işimiz. Karı bildiyinieledi.” Seyidi kızı itelemesi ile şibbiltinan deydi yere ve gördü otak dolanır başına. Kalhdı karının hesabını ovcuna koya amma kapının önünde şapılltınan yihıldı. Azca geçdikden sonra karı yavaş yavaş geldi göre ne haberdı. Bihiştdarunun semi birin birinden beter tutup ikisi de bayknlık geçirirdiler. Allah heç bendenin düşmanın ürek düşmanı elemesin. Ürek düşmanından kurtulacak yohdı. Karı her ikisini kendirleyip seridi tahta kilimin arasına. Sonra kalanın beşinci katının damında yaşıl alavın şalesini asmana kalhdırdı. Keşikçiler alavı görüp bildiler karı alamet verir. Koç Hasan Paşa vezire destur verdi amade olup bir leşker götürüp çıhsın yola. Özü de onlarla beraber Kahırman Kalesine sarı yola düşdü.

Karı tez el ayak edip behşetdarunun bir zaddi var idi tutdu Peri Hanım’ın burnuna. Peri Hanım bihiştdarunun tesirinden ayıldıkda gördü iş işden geçip. Seyidi eli kolu bağı huşusuz halde düşüpdı ve karı da başmak tayınan Peri Hanım’ın gül dudaklarına, gül yanaklarına da yanmadan tapdayır. Peri Hanım seslendi; “Karı nene bir dayan gör ne deyirem. Özün bilirsene mene ölüm yohdı. Ona hatır cemi ol. Amma kulak as sene biraz sözüüm var. Virsanda sora vur.”;

Karı nene Allah’ını seversen

Men eyledim sen eylemesen etme

Yer üzünde kıblegâhı görürsen

Men eyledim sen eylemesen etme

Kurban ollam vatanına eline

Bülbülüne gülşanine gülüne

Il dolanıp fırsat geçer elime

Men eyledim sen eylemesen etme

Öyüd dedim Seyidi yârim almadı

Sabahların fikrine o dalmadı

Heyif karı ihtiyarım kalmadı

Men eyledim sen eylemesen etme

Bu kelimelerde idi ki Seyidi'nin huş başına geldi. Gözünü açdıkça gördü tahta kilimin arasına sarılıp el kol bağlıdır. Amma narin bir ses gelir. Ağlamak sesi. Dönerken gördü Peri Hanım'ı o karı arvad ele virir gel göresen. Dili tutar tutmaz dedi; "Menimle senin nene balalığımız bundan ötür idi ele? Bırak onu gel meni vur." Karı otanan kimi olup düşdi getdi kalanın hıyatına. Çıhıp kapının ağzına intizardı koşunun gelmesine.

Peri Hanım Seyidi'nin ayıldığın gördükde söyledi; "Ağa Seyidi kurbanın kesim od yandırır ya yandırmır?" Seyidi ne deyeceyine kaldı. Utancından baş kaldırmadı. Neylesin Seyidi. Seyidi inanıp da düzlüye inanıp. İstedi bir söz desin gördü at şeyhesi herbir yeri bürüdü. Şimşir şakkıltısı koşunun hay huyunnen karışıp yer göye caynağnyaya aldı. Seyidi öz dönderip sevgisine dili tutar tutmaz dedi; "Hanım kurbanın kesim. Allah'ın yazdıkı alın yazısı dalı kayıtmaz. Geleceyi çekmek gerek. Bu iş gerek olardı ne senli idi ne menli. Kaza kalemi çalınmışdır alnımıza. Ancak meni öldürerler seni yoh. Son söz olarak dinle gör ne deyirem.";

Kadan alım Peri Hanım

Allah'ın unudmayasan

Meni bu yerlerde koyup

Bu gelene getmeyesen

Eğer Allah'ı unudsan

Destin damanından üzsen

Bu gelen paşaya getsen

Metlebiyen yetmeyesen

Yahşı olar haya perde

Heç aklım olmadı serde

Haridar olmayan yerde

Matahını satmıyasan

Men Seyidi'ni dindirerler

Gül rengden soldurarlar

Yakınımdı öldürerler

Meni yaddan etmeyesen

Koşun kalanın dövresini alıp amma kimsenin içeriye girmek cesareti yohdı. Karı Koç Hasan Paşa'ya hal kazayanı anladarken serbazları tökdü içeri. Gördüler her ikisi tahta kilim arasına serilip çabalamağa imkanları yohdı. Odun bölmesi kimi vurdular koltuklarına yendirdiler hıyata. Tahta kilimden çıharıp el kollarını açarken ayaklarını zencirlediler. Koç Hasan Paşa ireli gelip o İranlıyı görmek istedi. Hem Peri'ye bahdı hem Seyidi'ye. Gördü Hüdavend alemin göylü gözü toh olanda bunları dünyaya getirip. Heç biri öbirinden artık eskik deyil. İgitlikde gözellikde bir almadılar vasıttan bölünmüşler. Söyledi;

- Vezir Allah tufağın dağıdsın görüm. Be neye deyirsen bir İranlı gelip niye demirsen ki kızın öz beraberini bir oğlan gelip kızı alıp. Bir bele cemaati de verdin kırkına.

Vezir dedi; "Paşam sağ olsun hayalin nedi?" Paşa dedi; "Mence bunları öldüremeyesiz el kollarını açıp iki sevdalıya bir toy tutasız." Bu söz vezire ki oğlunu elden vermişdi berg tohundu. Koşun eşitsin diye ocadan seslendi; "Bizim civanlarımızı kırıp her evde yasdı indi. Bunların kanını bir İranlı kanı cabılmır bizim paşamız."

Paşa gördü bu sözleri demekde bara koyup. Tez özün dönderip vezire dedi; "Haklısan vezir. Ne etsen özün bilersen." Vezir bunu eşidcek hançerini kınından çekip dayadı Seyidi'nin boğazına. Acımadan başını bedenden gör ha görünle ayırdı. Peri Hanım özünü tapana gördü Seyidi'nin kellesi topraklar içre kana belenmiş. Üreyi düzmeyip bir kışkırtı saldı ki kalenin hıyatı cink cingildeddi. Koç Hasan Paşa'nın üreyi bu işe dözmeyip özde demedi amma kalbinde dedi; "Oğlun ton be ton

düşerdi vezir. Neden bu civanları birbirinden ayırdın. Amma bu iş ile özümüz gülmeyecek.” destur verdi kaleni dağıtmasınlar. Peri Hanım’ı da saraya götürüp koşun dalı kayıtsın. Amma kalenin kızıl gümüşlerle dolu hazanesini yığmışdırdılar. Peri Hanım’ı atın terkine çekip aparmak isterken gözü sataşır Seyidi’nin başsız bedenine ve huşdan gedir. Özüne geldikde üçüncü defaya can yine haldan gedir. Ancak ürek edip sesi çihar çihmaz seslenir:

-Paşam bir isteyim var, icaze var mı?

-Ne istirsen iste.

-Bu civan gurbetde garipdi. Nene bacısı yanında deyi. İzin verin üç dörd kelime bunun başı üste bayatı diyem ağlayam. Nece olursa da bu civanla beş gün on gün baş bir yastığa koymuşam.

Peri Hanım eyleşir Seyidi’nin başı üste özü de kelfeceli kollarla ağlarken bu sözleri deyir;

Dağlar al geyinsin denizler kara

Men ağlayım bu civana vay deyim

Gam gasalar bağrım başın delerler

Gün çihandan gün batana vay deyim

Bir od düşdi gülistanıma gülüme

Seyidi’ m getdi nahak yere ölüme

O kanlı başını verin elime

Seyidi kimi kahrmana vay deyim

Bu sözdeken neyzeni ilşidirdiler Seyidi’nin hayr hayrasına ve atdılar Peri Hanım’ın kucağına. Peri Hanım bağlı kolarına bahmayarak bu başı eyle basır sinesine kız doz kimi yalır özünden gözünden. Başını kaldırarken gözü kariya sataşır dedi; “Gördün mene ölüm yohdı. Seni huş güne hasret koymasam mene de Peri demesinler.” Peri Hanım’ın üreyi kan ağlarken görek daha ne deyir;

Bir arzım var sene be iman karı

Eridi üreyim kalmadı yağı
Öldürdüz koylayın defnedin bari
Men ağlayım bu civana vay deyim

Peri Hanım sıdkın Hak'a bağlasın
Bağrın başı çarlı çarpaz dağlasın
İnden bele yâr yâr deyip ağlasın
Seyidi kimi kahrmana vay deyim

Paşa Peri Hanım'ın "Öldürdüz koylayın defnedin bari." eşiderken destur verdi serbazlar onun cenazesini kırh metirlik bir kuyuya saldılar. Peri Hanım'ı da götürüp koşunla birlikde Şam şehrine sarı yola düşdüler. Kızı sarayın dostakına salarken üç günden sonra paşanın huzuruna apardılar. Paşa kızı görerken kahrleyip dedi; "Atan Razmi Şah dünyadan göçse de men yerindeyem. O İranlınan evlenmemişden evvel gelip deyerdin bele bir kasdım var men de sene toy tutardım, kebinlerizi kesdirerdim. Sen gizlice bir iş görerken mene de kalat kezaşler vermişdiler. Amma geçmişe güzşet deyerler ve o İranlı da dirilip gelmeyecek. Civan olduğun üçün de yastığını biri ile paylaşmalısın. Gel nikah kılıp sarayımın hatunu ol. Belelikle ülkeye birlikde hüküm sürek ve sen de öz şanına layık birinen hayat yoldaşlığı kur."

Peri Hanım Koç Hasan Paşa'nın yumuşakça danışmasını görüp söyledi; "Günahımı boynuma alıram. Söz verip bir karar çatmak için kırh gün mene mühlet verin. Kırh birinci gün kısmetimiz olursa Allah'ın emri peygamberin şer'anen men senin ollam ancak bu kırh günü gizletmeden anladıram ki Seyidi'ye yas sahlamalıyam."

Paşa seslenir; "Peri Hanım siz bu deykadan azadsız. Sarayın gözü başımın tacısız. Görevim başardıkça üreyinizi alıp sevincize sebep olmakdı."

Keniz dayeler kızın dövresini alarak geceler onları merhas edip başlayır hacet namazına. Özünü koyur toprağın üstüne Sübhacan Allah'ına yalvarır. Söyleyir; "Ey on sekkiz min alemler yoh yerden yaradan Tanrı bu oğlanı ahı özün mene buta

vermişdin. Dadıma çat kırh gün mühletim var. Bu kırh günde yamrı yetir sahabıma ya sahabımı yetir mene. Maslahat özünsen. Ne bilsen o yahçdı.” Doz otuzuncu gündi ki Peri Hanım Allah’ına yalvarır;

Bağçalar getirip tamam bar olsa

Dostun bağçasında dolu nar olsa

Büyük Allah her kimseye yâr olsa

Dünyalar yığışsa dağı da bilmez

Kızın duası Allah dergâhında müstecap oldu. Seyidi’ni bu yollara salan garipler zamanı kuyunun başı üstün aldı. Dizlerini kuyunun ağzına koyup Tanrı’nın yardımını ile evvel başı koydu eşiğe sonra cenazeni. Beden ele bil kızıl gülün yarpağı idi. Başı koyup bendenin üstüne mübarek ağzının lev abından çekip baş bedende biyüvleşdi. Sonra iki rekât hacet namazı kılıp elini koğzayı Hak dergâhına ki; “Ey benim büyük halıkım öz buyuruğunla ikisini birbirine buta vermişem. Bunların indiden gedip topraklara hakeriz olmak vahitleri diyil. Onlar hele bu dünyada dolanıp gezmelidiler. Sene and verirem öz azt ve celaliyan öz hükmünle öz desturunla bu oğlanın ruhu kayıtsın bedenine.” Seyidi’nin ruh varad oldu bedenine. Beden gizildeyip çimçeşdi. Gözünü açdıkdâ gördü garipler zamanın başının üstündedi. Ayağa kalhıp yapışdı molalının eteyinden ki seni burahmaram. O gözler kör olsun ki dünya ve ahiretinin zamanını tanımya. “Kulağ as arz eyleyim ağa sen kimsen.”;

Sensen damad peygamber

Özünden yağırı meşk anber

Atın Düldül kolun Kanber

Hami mola mola deyer

Sen idin aslan donunda

Yatmışdın miraç yolunda

Zülfikar durmaz kınında

Çıhar mola mola deyer

Ohuram Sure-i Yasin

Alansan Hayber Kalasın

Fakir mola öz ağasın

Sever mola mola deyer

Elini çekip başından cemalından kemerinden redeledi. Saye salıp basiret perdesi gözlerinden götürlendi. “Oğul bah barmaklarımdan.” deye Seyidi baharken Kerbela meydanını gördü. Yetmiş iki şehid, ağ kefen eyinlerinde şimşir ellerinden birbirinin yanında saf çekip duruplar. Buyurdu; “Oğul onları gördün. Dünyanın uçur kişilere vefası olmayıp sene hardan olacak vefası. Asıl iş ahiret dedi, bu dünya kârvansara dünyadı. Senin sevgilinin gözleri yollardadır. O saray daşam şehrinde seni gözlemektedir. Bele dönüp bahsan görersen.”

Seyidi döndükde ağa gözünden gayb olup gördü kalede bundan sevey kimse yohdı. Yadına düşdi bu dünyanın bivefalıkıv üreği sihişarken bu sözler sinesinden çağladı;

İstirem aybini özüne deyim

Heç kimsenen başa yetmedin dünya

Özün himmetinle eyledin hürmet

Sonra büyür doğan bitmedin dünya

Neyledin sultanı neyledin hanı

Babek teg dürdane Kahırman Han'ı

Rüstem Efrasiyap güzel sehrabi

Onları oynayıp udmadın dünya

Fakir Seyidi korhar senden üreği

Hak yanında kabul olsun dileği

Hasan Hüseyin arşın göyün lengeri

Onları da şehid etmedin dünya

Seyidi sözü tamam edip öz dönderip şehr-i Şam'a. Küçe bazarı garipcesine dolanırdı, dördü duvarda bir alan. Yahınlaşıp gördü semend atının alanıdı. Yazılıp kimse semend atı yeherleyip cilvün vura ağzına vere Koç Hasan Paşa'nın eline hazana onun özüne açıkdı. Onlarca baytalın başının kapağın götürüp Semend at. Kimseni koymur yahına. Salıplar bir istabile ve arpa samanın bacadan tökürler onun.

Seyidi kılık deyiştirip saraya sarı yola düşdü. Menem deye atı yeherleyip Paşa'ya vermeyine söz verdi. Seyidini geçirdiler içeri. Seyidi ihtiram eyleyip başını koğzayanda Paşa'nın gözü sataşdı Seyidi'nin civanlık ve iğitliğine. Bahdı sen ölesen bir dene oğlandı bel nazik, kürek bilekler enli. Kollar Allah'ın kereminden ele bil çınar şahasıdı düyünleyip Paşa seslendi; "Oğul sözün var mı?"

-Atı yeherlemek üçün izin istirem.

-Bilirem dünya malı bileni tovluyup amma hazanenin ağzı senin özüne açıkdı. Ne kadar mal u devlet lazımındı gel götür get ancak bu işden vazgeç. Senden hoşum geldi. Amma sene bahdıkdı ölen biri yadıma düşür bulmurem niye. Heyifsen o at seni aradan aparar. Amma gine özün bilersen.

Destur verdi oğlana istablı nişan verdiler. Serbazlar Seyidi'ni semend atına sarı apararken uzakdan bir kapı gösterip özleri götürlendiler. Seyidi'nin eli kapının razesine çatdıkdı Semend at yem yeyirdi ahurda. Semend at gördü kapı istir açılısın. Bir şeyhe çekip öz dönderdi kapıya sarı. Islanlar dözenmezdi onun sehminin kapağında. Seyidi kalbinden "Ya Molla" deyip kapını açarken gürültünan girdi içeri elin koydu kemerine bir nara çekdi ki istabilin duvarları dig dig dingildedı. Semend at kalhmışdı tapancanan vura başının kapağın götüre ki Seyidi'nin sesi nefesi onu sahlaşdırdı. Dalı kışları üste kalhmışdı havaya hazır idi tapancaya ki yavaşcasına ellerini getirdi koydu yere ve ucadan kişnerken engini getirip koydu Seyidi'nin sağ çıyınına ve adam sayağı gözlerinden bahar buludu kimi yaş töküldü. Seyidi atın ağlamağına baharken gözler doldu yaşınan. Kolun saldı atın boynuna bu onun el ayağın yalır Seyidi de onun üzünden öpür. Bu anda sevgilisi Peri Hanım'ı yada salarken bu sözleri Semend'e deyir;

Gurbet yerde neler geldi başıma
Men ağlaram semend ağlar yâr ağlar
Bilmem Saki neler katdı aşıma
Men ağlaram semend ağlar yâr ağlar

Yahşı olar güzellerin busesi
Siyah zülfün dal gerdanda hörmesi
Sen ağlama geder gözün karası
Men ağlaram semend ağlar yâr ağlar

Zalim vezir gördün mene neyledi
Hançer alıp bağrım başı peyledi
Bir kızını mene celad eyledi
Men ağlaram Semend ağlar yâr ağlar

Seyidi Semend ile birlikte istableden eşiye çıharken cemaat öz koydu kaçmağa. Atın sehmi ele tutmuşdu cemaati ki gözlerine inanmırdılar. Amma gördüler yoh elebil bu baytal o baytallardan deyil. Baytal durarken at da durur. Baytal gelir at da gelir. Koç Hasan Paşa'ya haber salıp vezirvekilile birge sarayın önüne çıhdı. On on beş addım kalırdı Paşa'ya çatsın Paşa seslendi; "Min yaşa oğul! Amma söyle neden bu at bu curaycın çekip ağlayır?" Seyidi dedi; "İçeri girmeden bacadan ata bir dikkatli nazar salıp gördüm ecine fereşteler kulaklarının dalında yuva bağlayıplar. Kapı açıldıkda semendi yumraklayıp beline sıçradım ve boynunun şetellerinden yapışarak ecine fereştelerin yuvalarını dağıtmağa başladım. Nece ki arının yuvasını dağıtdıkda arılar el çekmeden yığışarlar yuvanın kabağında ve firlanarlar, eceneler de gelip atın gözünün kabağında fir fir eliyip keçirler. Onu göre de ağırlı ve titreyir. Ancak Paşa bunu deyim ki bu atın göye çıhip durna endirmeyin öz gözümle görmüşem ve sandığın atlardan deyil."

-Men ölüm.

-Başın için.

-Göyden katar katar durna geçir. Durmadan kalh bir durna yendir görek.

-Belesine olmaz. Durna yendirmeğe semendin öz yeher esbabı ve Razmi Şah'ın libasaları lazımdı.

Destur verdi yeher esbab getirildi ve bir yehdan ki Razmi Şah'ın paltarları onda idi araya koyuldu. Seyidi yehri koydu semendinin beline, tengin berkitdi, cilüven vurdu ağzına ve yehdanın kabağını kağzayıp “Bismillahirrahmanirrahim” deyip çekmeleri çekdi dizine ve cengi paltarları başdan geyip ayakda kıfillandı. Koç Hasan Paşa seslendi; “Durnalar köçmemiş hiç göye gej olmasın. Acayip münazara olacak.”

Seyidi; “Paşam sağ olsun bu atın bir duası vardır” deye, Paşa dedi; “Tez ohu yubanma.”

Seyidi'nin el kabza-ı şimşirde gözü Koç Hasa Paşa ve vezirde bele söyleyir dürdane kahrman:

Bir arzım var sene Koç Hasan Paşa

Semend'in yeyesi gelse neylersen

Hükmün işlesin dağınan daşa

Semend'in yeyesi gelse neylersen

Felek gurbet yerde atdı daşımı

Dönderdi ummana gözüm yaşını

Zalim vezir nece kesdi başımı

Semend'in yeyesi gelse neylersin

Azizim dağda ne var

El göçüp dağda ne var

Mecnun hayalli göyül

Leylasız dağda ne var

El getdi kabza-ı şimşire ki Paşam sağ olsun gör nece göye. Semend'i meydanda gezdirerken paşanan veziri belleyip onları çatdıkdı kılınc ile ele zorbet endirdi ki bir göz kırpmında onların başı ter hayar kimi bölünüp cemaat düşdü kaçağa. Kimsede koşundan gelirdi kılıncı tepesinden koyup koltuğundan çekirdi eşiye. Peri Hanım gördü saray dağrıba bir hal var. Kulağına da bir ses gelir, aşına sesi. Pencereni açdıkdı gördü Seyidi, atın üstünde ele dolandır gezir ki bir leşker de onun tozuna çatabilmir. Üreyi dönünerken sevincinden bir kıskırık saldı ki Seyidi özün dönderip gördü bahtının perisidir pencereden seslenir. Kız dözenmedi pillelerden yeterken Seyidi'ye sarı ele gedir sanki ıldırımdı göyden yere enir. Allah cemi maşukaları birbirlerine yetirsin. Peri Hanım seslendi; "Ağam Seyidi geldin sözüme." Seyidi de; "Bundan bele sen deyesen katın karadı kimsenin hakkı yohdı ağ deye." söylerken her iki sevgi birbirine çatdıkdı Peri Hanım dedi; "Kulak as hele sözüm var.";

Peri deyer ağlamışam

Can u ciğer dağlamışam

Matemini sahlamışam

Ağam Seyidi Paşam Seyidi

Semend'i meydanda çapdın

Sınık göyülleri yapdın

Olmaya karını tapdın

Ağam Seyidi Paşam Seyidi

Karının adı geldikde Seyidi car saldı kimse bu kılıkda bir karını tapıp getirse hazane onun özüne açıkdı. Cemaat sohuldular karının evine tapanmırlar bilesin. Bir keçel oğlan var ayar oğlu deyerler beleşine. Girdi karının evine ahtarıp her yanı gördü yohdur. Kayıdırdı çıha eşiye gördü bir toyuk nini var. Eyildi bahdı gördü ordadı. Karının yalvar yaharına bahmayarak onu tapışırdı Seyidi'ye. Seyidi bahanda gördü özüdi. Peri Hanım dedi; "Karı nene kefin necedi?" dedi; "Hanım men eylemişem sen eyleme." Peri Hanım destur verdi sekkiz harvar yaş kuru odunu

kaladılar Şam şehrinin meydanına. Od verdiler üç gün tamam yandı. Odunların lap o göy alavları çıhanda karını koydular mancanağa düz saldılar od alavın içine.

Şehirde yeddi gündüz gece Peri Hanım'la Seyidi'nin birbirine kavuşmaları üçün toy düyün tutuldu. Seyidi'ni özlerine paşa seçmek istediler amma o kabul etmedi. Halkı toplarken onların öz sevdikleri ve inandıkları insanlar arasından vezir vekil tikip öz içlerinden bir paşa seçdiler. Ancak Seyidi sarayın bütün hazinelerini yığışdırıp vurdu at katırın terkine. Peri Hanım'a da bir kecape hazırladıp tak bezetdirdi. Sonra galam kenizleri toplayıp tapşırıklar verdi. Şehr-i Şam'dan çıhıp öz dönderip Seyidi bu vasf ile öz memleketine sarı.

Kız dedi; "Seyidi yârim!"

-Beli nazenin.

-Seyidi yârim kurbanın kesim kaleye bir baş vurak.

Seyidi kızı kaleye aparmak istemirdi. Niye ki oranın vazayı püzkunlaşıp bütün güzellikleri yer ile bir olmuşdu. Amma kızın sözünden çıhanmadı. Yetirdiler kaleye. Kız kecaveden yendi aşığı. Kaleye bahıp kahırlandı ve siyah zülüflerinden bir neçe tel ayırıp bağrına basarken görek neler dedi;

Ayrıldım hanımanımdan

Kan ağırlı ellerim benim

Men saraylar bülbülüydüm

Boş kalıp tağlarım benim

Sağımdan solumdan getdi

Nev cevan güllerim benim

Nerdedi şimdi kalede

Sunalı göllerim benim

Haraya getsen asıl şirin şey vatandır. Vatandan şirin şey tapılmaz. Seyidi atın üstünde kabakladı. Kız kecaveden galam kenizlerde dövresinde. Menzil be menzil gelirler aylardı. Çatdılar bir yere gedikbaşı idi. Üca bir dağ. Seyidi bahdıkda gördü

vatan gördü. İki üç menzilden sonra Tebriz dervazesinden varad oldular içeri. Bütün halk tamaşaya çıhıp her yerden Seyidi'nin adı dövleti düşdi dillere. Seyidi atın başını düz dönderdi öz menzilgâhlarına. Peri Hanım'ı azat ahtaram ile kecaveden yendirdi. Ana bala birbirlerine düz kimi yalarken galam kenizler hazineleri at katırdan endirip eve yığırlar. Hal kazayeden Seyidi'nin amm kızısı ve vezirin kızı Maral Hanım'ın haberi olup Seyidi'ye bir name yazmakla ondan isteyirler ki verdiyi söze amel eyleye ve onlarla da evlene. Seyidi her üç güzele bir yerde toy tutup hamısını şad elir. Mevlam da sizi şad etsin.

78 Şehriver

2.1.4. Sara ve Han Çoban Dastanı

Nasihatnâme

Âşık olup terk-i vatan olanın

Ezel başdan pür kemali gerekdir

Oturup durmakda edebin bile

Marifet ilminde dolu gerekdir

Halka hakikatden metleb kandıra

Şeytanı öldüre nefsin yandıra

El içinde pak otura pak dura

Dalısınca hoş sedalı gerekdir

Danışdığı sözün kıymetin bile

Mecazi danışa mecazi güle

Kelimesinden lal ü güher süzüle

Tamam sözü muammalı gerekdir

Arif ola ihamınan söz kana
Namahremden şerm eliye utana
Saat kimi meyili Hak'a dolana
Doğru kalbi doğru yolu gerekdir

Ali Asker Hak sözün isbatın vere
Amelin melekler yaza deftere
Her yanı istese bahanda göre
Tarikatde bu sevdalı gerekdir

Hakikatnâme

Âşık olan aşka düşer derd çeker
Menim kimi derdi yüz olmaz olmaz
Her ağaçdan sandal her yarpakdan gül
Her torpağın tamı düz olmaz olmaz

Sözün yeri geldi koy deyim bari
Eşidenler meni gemesin kâri
Âşığın nesyesi gördün ilkari
Deseler inanma düz olmaz olmaz

Görmemişem öküz yerine yurge
Gedadın beyk olmaz deliden darga
Suda çimmek ile sahsağan karga
Gölde silkelenip kaz olmaz olmaz

Ali Asker sarrafsan güheri tanı
Dosta kurban olsun düşmanın canı
Cömerdin kisesi merdlerin nanı
İnşallah ölünce az olmaz olmaz

Üstadnâme

İnsan payız öle yaz da dirile
Zemistanda boran karı çekmeye
Günü günden işi düşer müşküle
Herkes namus gayret arı çekmeye

İncik olma koca âşık yaşından
Vakıf ol könlümün aşk ataşından
Bülbül gül yolunda keçer başından
Eğer gül köksüne harı çekmeye

Aşk ucundan tapdı hatalar meni
Kul deye Habeş'de satarlar meni
Koyup top ağzına atalar meni
Belki canım bu azarı çekmeye

Hasta gönül gezir bu temennada
Merdlerin mollasısan yetiş dada
Merd iğide ölüm hakdı dünyada
Yohsul olup ah u zarı çekmeye

Ali Asker destini üzme damandan

İste metlebini sahib zamandan

Muhammed damatı çıhmaz zindandan

Taki ağam zülfikarı çekmeye

Dastan-ı Sara ve Han Çoban

Mugan ülkesinde Sultan adlı bir gayretli, arlı, namuslu kişi var idi. Bu Sultan'ın Gülnar adlı güzel göyçek iyali var idi. Bunların günleri hoş geçip şad yaşurdılar. Bir gün Allah'ın kerem deryası hoşla gelip Sultan'a ve Gülnar'a Allah Teala güzel göyçek bir kız ata eyledi. Mugan düzünde hamı kohumlar şad olup cemi oldular bu kızın adın koysunlar. Anası bunun adını koydu Sara. Mugan güzeli bala bala Sara büyük göyçek kız olup. Tamam kız gelinler Sara'nı candan çoh sevyerdiler. Gülnar zahi olan vahıtdan mariz olup daha ölüm vahti yetişirdi. Gördü ki ölür Sultan'ı çağırıldı didi; "Gel vasiyetimi edim." Burda görek Gülnar ürek sözün nece beyan eyledi;

Bu derd meni salar candan

Sara'nı tapşurdım sene

Didar kaldı kıyamete

Sara'nı tapşurdım sene

Bu sözü deyende Sultan başladı ağlamağa daha Gülnar görek ne didi;

Gezar eyle herbir yana

Elesin el Hak'ı kana

Sara'ya olsun bir ana

Sara'nı tapşurdım sene

Gülnar didi; "Sultan menden sonra arvad alsan eylesin el ki Sara'ya yahşı ana olsun." Burda Sultan ağladı. Aldı Gülnar bile didi;

Gülnar iler vasiyetin

Sahla Sara'nın hürmetin

Artık olsa da zahmetin

Sara'nı tapşırdım sene

Eyle bu sözü dinen ışıklı dünyadan gözün yumdu. Sara'nın anasının ölmağı Sultan'ı yaman incidip narahat edirdi. Bir gün gördü Sara ağlayır. Burda görek o anasız kaldıkı kızına ne söyledi Sultan;

İnsan gerek gama düze

Ağlama Sara ağlama

Derdi çatsa eğer yüze

Ağlama Sara ağlama

Ölünce kaydına kalam

Sene gelen derdi alam

Atan olam anan olam

Ağlama Sara ağlama

Belki bile olup ferman

Kaza gamın bölen zaman

Derdi gama dolan Sultan

Ağlama Sara ağlama

Azizlerim Sultan bu sözle Sara'nın könlün aldı. Onu aram eyledi, kol viridi. Hemişe onun fikrine kalsın günler geçdikçe Sara büyük kız olup güzelliğinin hay haray Mugan ülkesin tutdu. Bir gün Sara arazdan gözesin doldurup gelende Han Çoban kabağın kesdi. Görek indi Sara'ya ne söyledi;

Mugan ülkesinde şan şöhretin

Bilersen ya eyleyip ellere Sara

Odur ki üreğim bağlanıp sene

Dönse de göz yaşım sellere Sara

Bu söz Han Çoban deyende Sara kara tellerinden bir saz düzledip barmakı
mızrab eyleyip görek Han Çoban'a ne deyer;

Sadakatle yaşamışam dünyada

Uymamışam fitne fi'le Han Çoban

Hakikat tanıyan şeriat bilen

Tura düşmez hale hale Han Çoban

Aldı Han Çoban,

Bir güzelsen çohdur sende liyakat

Her güzelde olmaz bile metanet

Sende olan pak muhabbet sadakat

Ahir meni salar çöllere Sara

Alıp görek Sara cevabın nece virdi;

Güzelde gerekdir ismet ü iffet

İğitde gerekdir namus-ı gayret

Herkesde olmasa bile alamet

Töhmet olar bütün ele Han Çoban

Han Çoban sözün bile tamam eyledi;

Han Çoban'ın kalıp meyli dalınca

Subh u mesa nehar leyli dalınca

Mecnun tek gezirem Leyla dalınca

Dastan olup düşem dillere Sara

Alıp Sara bile didi;

Tutulmaram her ucuya sayada

Sahlaram sırrımı virmerem yada

Ahd-i peyman sabat olsa dünyada

Sara düzer her müşgüle Han Çoban

Sözler tamam, bunlar ahd-i peyman bağladılar. Sara didi; “Han Çoban elçi yola atamdan meni iste.” Ele burdan ayrıldılar. Han Çoban gelip elçi yolladı. Sultan bu elçileri sözün kabul iledi. Bunların birbirine aşkı günü günden çohalırdı. Han Çoban tütek çalanda Han Çoban’a Sara çay çörek aparardı. Bir gün gördü ki havalar yaman istidi. Sürü az kalır kırıla. İste yer göç ede yaylağa. Burda görek Sara’ya yaylağa gitmek üçün ne deyir;

İstemirem açam hicran sohbetin

Ürek koymur dil dudağa yetirem

Mugan’ın istisi sehir koyunu

Gerekdir sürünü dağa yetirem

Yaylağın havası hoşdur serindi

Bulağların suyu hayli derindi

Hazıram yolunda koyam ser indi

Seni de özümle dağa yetirem

Yaylak gezmelidir yayla yaz ara

Orada yaşayan düşmez azara

Han Çoban etliği çekir bazara

Elimi bostana tağa yetirem

Bu sözler tamam oldu. Sabahdan amade oldular. Han Çoban yaylağa taraf hareket eyledi. Bunlar burda kalsın gelin işidek Sara’dan. Sara bir gün elinde su gözesi arazdan doldurup gelende bir deste atlı Sara’nın kabağına çıhdı. Bunlar kim olsun. Hâkim Sara’nı gören kimi bir könlüden min könlüle Sara’ya âşık oldu ve görek Sara’ya burda Hâkim öz ürek sözün nece deyip;

Hansi elden obadansan
Eline kurban men olum
Ak üzüne saye salan
Teline kurban men olum

Canım kurban sen tek yâra
Sensiz gönüm olar kara
İste bir sen çekdir dara
Faline kurban men olum

Hâkim kimdir bu diyardan
Eğer çıha devlet vardan
Kurtar meni intizardan
İline kurban men olum

Bu sözler Hâkim deyende Sara görek burda ne didi Hâkim'e;
Kemalivi virme elden
Uyma şeytana danışma
Şeytan seni düşman eder
Dine imana danışma

Zenbur dolanar şanına
Yağını koymaz yanına
İğid kasedmez canına
Deme efsane danışma

Sara meyli doğru yârdan

Han Çoban'ım intizarda

Hain olmaz bu diyarda

Ahd-i peymanâ danışma

Bu sözler tamam. Hâkim didi; “Sen gerek mene gelsen.” Burda Hâkim görek Sara'ya dobare ne didi;

Gören kimi mayil oldum men sene

Gerek men aparam buradan seni

Piyale gözlerin meni mest edir

Gerek men aparam buradan seni

Aldı Sara,

Bile işler bizim ellerde olmaz

El kaydâsin men terk edebilmerem

Kirpiğim netşerdi bed bahan göze

Ne hür ki ne korhı heda bilmerem

Aldı Hâkim,

Dehanın kaymakdı leblerin şeker

Seni terk kalımak olar mı meğer

Bir name yazaram yârin el çeker

Gerek men aparam buradan seni

Alıp Sara,

Çohda ki leblerim kandırır şeker

Bülbül gülden öter vaşgi nem töker

Hansi vefalı yâr yârdan el çeker

Ölürrem buradan gedebilmerem

Hâkim,
Aşk elinden alışırım nara men
Bahmaram talana devlet vara men
Hâkim deyer sene ilrem çare men
Gerek men aparam buradan seni
Aldı Sara,
Alanmaram ne devlete vara men
Han Çoban'ı etmem bahtı kara men
Sara deyer çekilsem de dara men
Ahdime hıyanet edebilmerem

Sözler tamam. Hâkim gördü ki Sara'nı yola getiremedi. Atlılarına didi;
“Gedin bunun atasın gitirin.” Bura gelipler Sultan'ı gitirdiler. Ceryanı Sultan bildi,
kabul elemedi. Görek Hâkim Sultan'a ne söyledi;

Hâkim,
Deyirem bilene nasihat olsun
Kızıl gül yetiçe hara hayıfdı
Tarlan gerek öz tayınan dolana
Kısmet olsa eğer hara hayıfdı
Sultan,
Her kimi ayırsan öz istediğinden
Döner günü ah-ı zara hayıfdı
Sadakatli muhabbetli bir insan
Kısmet olsa nabekâra hayıfdı
Hâkim,
Çıhar at ürekinden kin kudureti
Fevte virme ele gelen fırsatı

Varda yaşamakın çohdur lezzeti
Kefer olsan devlet vara hayıfdı
Sultan,
Adam gerek Hak payınnan şad ola
Zor demiye ister kohum yad ola
El içinde adı yahşı ad ola
Arha dura sitemkâra hayıfdı

Hâkim,
Hâkim deyer açık deyim kanasan
Arif olsan metlebimi anasan
Reva değil fukar odunda yanasan

Aşkî çekme meni dara hayıfdı
Sultan,
Men Sultan'ım şeriatden çihmaram
Yihmamışam sinik könül yihmaram
Bu dünyada yohsullıkdan korhmaram
Hanen olsam düz ilkara hayıfdı

Bu sözler tamam olup. Hâkim gördü ki Sultan yola gelen değil. Dedi kalbinde gel bir sözde de belki kabul iledi. Aldı görek Sultan'a ne söyledi;

Menim dileyimi kabul ilesen
Yohdan elin mülke mala yetişer
Han beginin oturarsan durarsan
Acı ağzın şirin bala yetişer

Hoşunan olma saz ver deyim gerek

Muhabbet yerine çür deyim gerek

Ederler gözüy kör deyim gerek

Elif kaddin dönüp dala yetişer

Hâkim'im adından çohları esir

Sara'nın bahışı sabrımı kesir

Bağlaram koluvı ilerem esir

Ah-ı nalan herma hala yetişer

Sultan didi; "Hâkim onda kulak as. Men de sene sözlerimi deyim." Burda
görek Sultan Hâkim'e ne deyir;

Ezelden biledir mende itikat

Ürek sözün men kanana deyerem

Bendeden özüme komek istemem

Halik'ıma mahir mana deyerem

Halik öz gerek çata imdada

Darda kalsam o yetişer feryada

Düz yol geden yalkız kalmaz dünyada

Öz tutaram asmana deyerem

Sultan korhmaz ne zalimden ne handan

Ne kızıl kanından ne baş candan

Sara ayrı düşse o mihribandın

Ne üzüyle Han Çoban'a deyerem

Sözler tamam. Hâkim gördü ki olmayacak destur virdi. Sultan'ın kolların bağıladılar, Sara'nı mindirdiler. Zor ile ata apardılar. Sultan kolu bağı düşdü bunların dalınca. Hâkim gördü ki Sultan bunların dalınca gelip didi; “Yine geldin.” Burda aldı görek Sultan Hâkim'e ne didi;

Zalim açın kollarımı

Menim Saram'a sözüm var

Bir bile gam gören kesde

Ne kadar derde düzüm var

Kaza çarhın dolandırar

Üzün hamiya andırar

Ahım sizleri yandırar

Ürekde yanan közüm var

Sara geder yana yana

Sultan bağı döner kana

Ne deyerem Han Çoban'a

Felek ne kara yazım var

Sözler tamam eddi. Sözler Hâkim'e esr ilemedi. Destur virdi Sultan'ın kolların aşdılar. Sara da atdan düşdü. Ata bala kol boyun oldular. Görek Sultan burda Sara'ya ne vasiyet eyledi;

Kaza vurdu hazan esdi bağıma

Yandırır saralan gül budağ meni

Gülşenem püzüldü itdi zahmetim

İncidir talanan güllü bağı meni

Çohuna gidir ırağı ağ üstən
Çoh yerde boşaldır yağı yağ üstən
Çekipdi sineme dağı dağ üstən
Öldürür sinede kuşa dağ meni

Aranı dolanıp dağ görünmesen
Bağça görünmesen bağ görünmesen
Dahi sen Sultan'ı sağ görünmesen
Gel bir iş gör ile üzü ağ meni

Yene de söz tamama çatdı. Sultan kandırdı ki özüvi at araz aparsın Han
Çoban'a iftihar yarad. İndi görek Sara öz derdin atasına nece didi;

Doğru ahd-i peyman ile
Yada ilesin eller meni
Namerde kismet olunca
Koy aparsın sellere meni

Yetişmedim yara mende
Oldum bahtı kara mende
İndi budur çara mende
Dastan edsin diller meni

Sara oldu düz insandan
İlkar-ı düz bir cavandan
Utanmaram Han Çoban'dan
Koy aparsın seller meni

Hâkim'in başı karışdı. Şarab içmeğe Sultan ile Sara gelip çatdılar. Arazın daşkın yerine Sara Sultan'a didi; "Han Çoban'a deĝnin sene hıyanet itme. Sara özün araza atdı." Eyle bu vahıt özün atdı araza. Sultan çıĝırdı, Hâkim geldi gördü ki Sara'nı araz apardı. Burda Hâkim gitdi. Sultan ağlaya ağlaya göreĝ ne söyledi. Bu sözleri durnalardan yoladı Han Çoban'a;

Gedin deyin Han Çoban'a

Gelmesin bu il Mugan'a

Mugan batıp nahak kana

Apardı seller Sara'nı

Bir uca boylu balanı

Zalim burda hadan işdi

Sara bizden öz halaşdı

Düzi menle halallaşdı

Apardı seller Sara'nı

Bir uca boylu balanı

Sultan kıydı şirin cana

Kim iler onun derdin kana

Düşman kalsın yana yana

Apardı seller Sara'nı

Bir uca boylu balanı

Azizlerim sözler tamam. Hâkim gitdi, Sultan gelip nahoş olup rehthaba düşdü. Kan yerde kalmaz. Han Çoban yaylaĝdan kayıtdı geldi Sultan'ın yanına. Sara'ya ne olup burda Sultan bile didi;

Kafileden bir bela tuş oldu mene

Ömrümün semerin atdım araza

Dede bala bir meşveret eledik

Ar namusa onu satdım araza

Han Çoban ağladı, aldı Sultan,

Kaza çoh indirdi yağı yağ üstün

Çohula geydirdi ağı ağ üstün

Menim de sineme dağı dağ üstün

Çekip göz yaşımı katdım araza

Sultanam zalimi yandırıp yahdım

Ne zora alanıp ne zavara bahdım

Eyle bil hançeri gözüne tahdım

Onda ki Sara'nı satdım araza

Söz tamam ceryanı ayak baş Han Çoban bildi. Gelip anadan atadan ayrılıp yola revan olup gelip çatdı Hâkim'in diyarına. Orda örğenip Hâkim'in yerin. Bir gün gece yarısı Hâkim'i tutup kolların bağlayıp hemin yerdeki Sara özün araza itmişdir.

Hâkim'i atdı araza. Ordan kayıdıp el kızlarından Sultan birin aldı Han Çoban'a. Sultan nahoş olup ölüm yatağına düşdü. Han Çoban eyle gelip bunun baş üste. Sultan canın yaradana teslim eyledi ile o günden Han Çoban dağlarda kaldı, Sara'nın oduna yandı.

Burdacada dastanımız sona yetdi. Bu dastanı âşık dastanına çeviren Ahmed İbadiyan olupdur. Güneş.

SONUÇ

Halk hikâyeleri, toplumların kültürel değerlerini içinde barındırdığı için kültür, edebiyat ve gelenekte önemli bir yere sahiptir. Halk hikâyeleri, toplumun muhayyilesinin önemli bir yansımasıdır.

Ele aldığımız halk hikâyelerinde Latin harflerine aktarılması kısmında metnin orijinalliğine bağlı kalmıştır. Halk hikâyelerinin özetlerinde ise Türkiye Türkçesi kullanılmıştır.

Hikâyeler nazım nesir karışık olarak kaleme alınmıştır. Hikâyelerde olaylar düz yazı ile anlatılırken duygu ve düşünceler şiirlerle dile getirilmiştir. Hikâyelerdeki şiirler genel olarak 8'li ve 11'li hece ölçüleri ile yazılmıştır.

Üzerinde durduğumuz dört hikâye muhteva açısından da birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Hikâyelerin konusu aşk ve kahramanlıktır. Ahmet ve Adalet hikâyesinde, başkahramanların aşkları ve karşılaştıkları problemler ile mücadeleleri anlatılmaktadır. Urmulu Mahmut hikâyesinde, Mahmut'un Peri Hanım ve pir elinden bade içtikten sonra âşık olduğu Güllü Hanım ile olan aşkları ve çektikleri sıkıntılar anlatılmaktadır. Seyidi hikâyesinde, Seyidi'nin amcasının kızı, Maral Hanım ve pir elinden bade içtikten sonra âşık olduğu Peri Hanım ile olan maceraları anlatılmaktadır. Sara ve Han Çoban hikâyesinde ise Han Çoban ve Sara'nın su başında birbirlerini gördükten sonra âşık olmaları ve başlarından geçen sıkıntılar anlatılmaktadır.

Çalışmamızda yer alan halk hikâyelerinde ilk üç hikâyede vuslat görülürken Sara ve Han Çoban hikâyesinde vuslat yoktur. Urmulu Mahmut ve Seyidi hikâyesinde pir elinden bade içme yoluyla âşık olma söz konusudur. Seyidi hikâyesinde başkahramanın başının kesilip tekrar vücudu ile birleşmesi gibi olağanüstü bir durum da görülmektedir.

İncelediğimiz dört hikâyede de başkahramanlar, fiziksel özellikleri açısından genellikle herkes tarafından beğenilen niteliklere sahiplerdir. Bu kahramanların sahip olduğu kişisel özellikler de toplum için örnek teşkil edecek yapıdadırlar.

Çalışmamızdaki hikâyelerin dördünde de kahramanın doğumu epizotuna rastlanmamıştır. Kahramanlara ad verme epizotu yalnızca Sara ve Han Çoban

hikâyesinde yer almıştır. Kahramanın eğitimi epizotuna ise yalnızca Sara ve Han Çoban hikâyesinde yer verilmemiştir.

Ele aldığımız bu dört hikâyede mitolojik motiflere, hayatın tabiatı motiflerine ve mizah motiflerine yer verilmemiştir. Bu dört hikâye arasında motif yönünden en zengini Seyidi hikâyesiyken zayıf kalan Sara ve Han Çoban hikâyesidir.

Sonuç olarak halk hikâyeleri gerek kahramana yüklediği özelliklerle gerekse içinde barındırdığı kültürel unsurlarla geçmişte olduğu gibi bugün de canlılığını korumaktadır. Biz de bu dört hikâyeyi günümüz harflerine çevirerek bu hikâyeleri gün yüzüne çıkarmak ve bilim âlemine kazandırmak amacıyla bu çalışmayı yaptık.

SÖZLÜK⁸

-A-

Amâde: hazır.

-B-

Babek: baba.

Bâc: 1. vergi. 2. haraç.

Bağban: bahçıvan.

Bed: kötü.

Behre: 1. hisse, pay. 2. kazanç, kâr.

Bes: yeterli.

Bisât: 1. yaygı, sofrası. 2. hazırlık. 3. geniş alan.

Bûd: çare.

-C-

Câr: ses, feryat, bağırtı.

Cehâz: 1. ev eşyası. 2. çeyiz.

Çetr: 1. gölgelik, güneşlik. 2. şemsiye.

-Ç-

Çep: 1. sol. 2. ters, doğru olmayan.

-D-

⁸ Kelimeler için şu kaynaklara başvurulmuştur:

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.

KANAR Mehmet, *Kanar Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2016.

Dâd: 1. kanun. 2. adalet. 3. insaf. 4. imdat. 5. feryat figan.

Daye: 1. sütanne. 2. dadı, bakıcı.

Dehân: ağız.

Dobâre: tekrar, yeniden.

Dûçar: maruz, uğramış.

-E-

Edavet: düşmanlık.

Ehmalcan: hemen.

Endaze: ölçü.

Erbâb: 1. sahip. 2. başkan, reis, lider.

Erz: değer, kıymet.

Eyvan: kemerli salon.

-F-

Ferahem: 1. bir araya gelme, toplanma. 2. derli, toplu, toplanmış, hazır.

-G-

Gulam: 1. oğul. 2. çırak. 3. hizmetçi, uşak. 4. kul, köle.

-H-

Hân: 1. sakın, aman. 2. hey, ey. 3. çabuk, acele.

Hâr: 1. diken. 2. ateş.

Hecâlet/ hicâlet: utanma, utangaçlık.

Hedeng: akçakavak.

Hemdemi: dostluk, arkadaşlık.

Heyf/ heyif: 1. zulüm, işkence. 2. yazık, eyvah.

Hummar: mahmur.

Hûş: 1. akıl. 2. bilinç, şuur. 3. idrak. 4. ruh.

-İ-

İhâm: kuruntuya düşürme.

İhtirâm: 1. saygınlık. 2. saygı.

İnam: 1. nimet verme. 2. iyilik etme.

İntizâr: bekleyiş, gözü yolda olma.

İsmet: 1. masumluk. 2. haramdan uzak durma ve iffetine dikkat etme.

İstabl: 1. tavla. 2. ahır.

İyâl: aile, eş.

-K-

Kand: 1. şeker, kesme şeker. 2. dudak.

Kasır: kısa.

Kaziyye: 1. dava. 2. olay. 3. konu, mesele. 4. macera.

Kebin: nikâh.

Kec: eğik, eğri.

Kecâve: tahtirevan, mahfe.

Keniz: cariye.

Keşigçi: gözcü.

Komek: 1. yardım, destek. 2. imdat.

-L-

Lec: inat, inatlaşma.

Lenger: gemi demiri, çapa.

-M-

Magrib: batı.

Mebâdâ: 1. olmasın, olmaya. 2. sakın, aman ha.

Mehdûd: 1. sınırlı. 2. kısıtlı. 3. belirli. 4. sınırları belirli mülk.

Mehleke: 1. tehlikeli yer. 2. tehlike.

Mekâl: 1. söz, laf. 2. konuşma.

Menzûr: maksat, amaç.

Meslehet: uygun görme, uygun bulma.

Meşrik: doğu.

Meşveret: danışma.

Metleb: 1. konu, mesele. 2. maksat. 3. istek.

Mevc: dalga.

Meveddet: dostluk, sevgi.

Mihriban: 1. sevgili. 2. sevecen, şefkatli.

Mubâreze: mücadele, savaş.

Mucessem: şekillenmiş, cisme bürünmüş.

Mufassal: ayrıntılı, uzun uzadıya.

Muhteser: kısa, öz.

Mutezir: bekleyen, gözleyen.

-N-

Nec/ neca: kaçmak.

Necât: 1. kurtuluş. 2. ölüm.

Nehâr: gün, gündüz.

Nesim: hafif rüzgâr, esinti, meltem.

Nigehban: 1. gözcü, muhafız. 2. bakan, nöbetçi, koruyucu.

Nigeran: 1. bakan. 2. bekleyen.

-P-

Pâyîz: 1. güz, sonbahar. 2. eski, köhne.

Penâh: 1. sığınma. 2. iltica. 3. sığınmak.

Perde: 1. perde. 2. peçe. 3. başörtüsü. 4. kapı perdesi. 5. otağ, büyük çadır. 6. ince yaprak. 7. haremlük.

Perverdigar: 1. Allah, Tanrı. 2. padişah.

Peygâm/ piygâm: haber, mesaj.

Peymân: anlaşma.

Peyvend: 1. bağ. 2. ilgi.

Pinhan/ penhan: gizli, saklı.

Piran: yaşlılar, ihtiyarlar.

Piyale: kadeh.

Puneze: raptiye.

-R-

Rehthâb: yatak.

Reiyyet: halk, bir hükümdara bağlı halk.

Reşadet: 1. cesaret. 2. güç kullanma. 3. doğru yolda gitme, tanrı yolunda gitme.

-S-

Sarı: -a doğru.

Subh u mesa: sabah akşam.

Susmâr: 1. timsah. 2. kertenkele.

-Ş-

Şagird: 1. öğrenci. 2. çırak.

Şemâtet: 1. sitem, serzeniş. 2. düşmanlık.

Şerm: 1. utanç, utanma, haya. 2. namus, iffet.

Şevket: 1. görkem, büyüklük. 2. güç.

-T-

Tehvil: 1. yer değiştirme. 2. değiştirme. 3. değişme. 4. teslim etme.

Terkin: bel.

Tesmîm: karar, kesin karar.

-V-

Vaza evza: durum, vaziyet.

Vesâyil: gereçler.

-Y-

Yurge: eşkin, rahvan yürüyüş.

-Z-

Zemistan: kış.

Zîrcâme: külot, don.

KAYNAKÇA

ALPTEKİN Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.

CEMİLOĞLU Mustafa, “Halk Hikâyelerinde Kahramanların Eğitimi”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri I. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 121-137.

DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.

ELÇİN Şükrü, “Türk Destan, Masal ve Hikâyelerinde Atla İlgili İnanışlar”, *Türk Kültürü*, 16 (182) Aralık 1977, s. 43-46.

GÜCÜYETER Bahadır, *İran Türklerinde Çağdaş Hikâye ve Roman*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2009.

KANAR Mehmet, *Kanar Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2016.

KAYA Doğan, *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

KÖSE Nerin, “Türk Halk Hikâyelerinin Tasnifi Hakkında”, V. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II. Cilt, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 97-104.

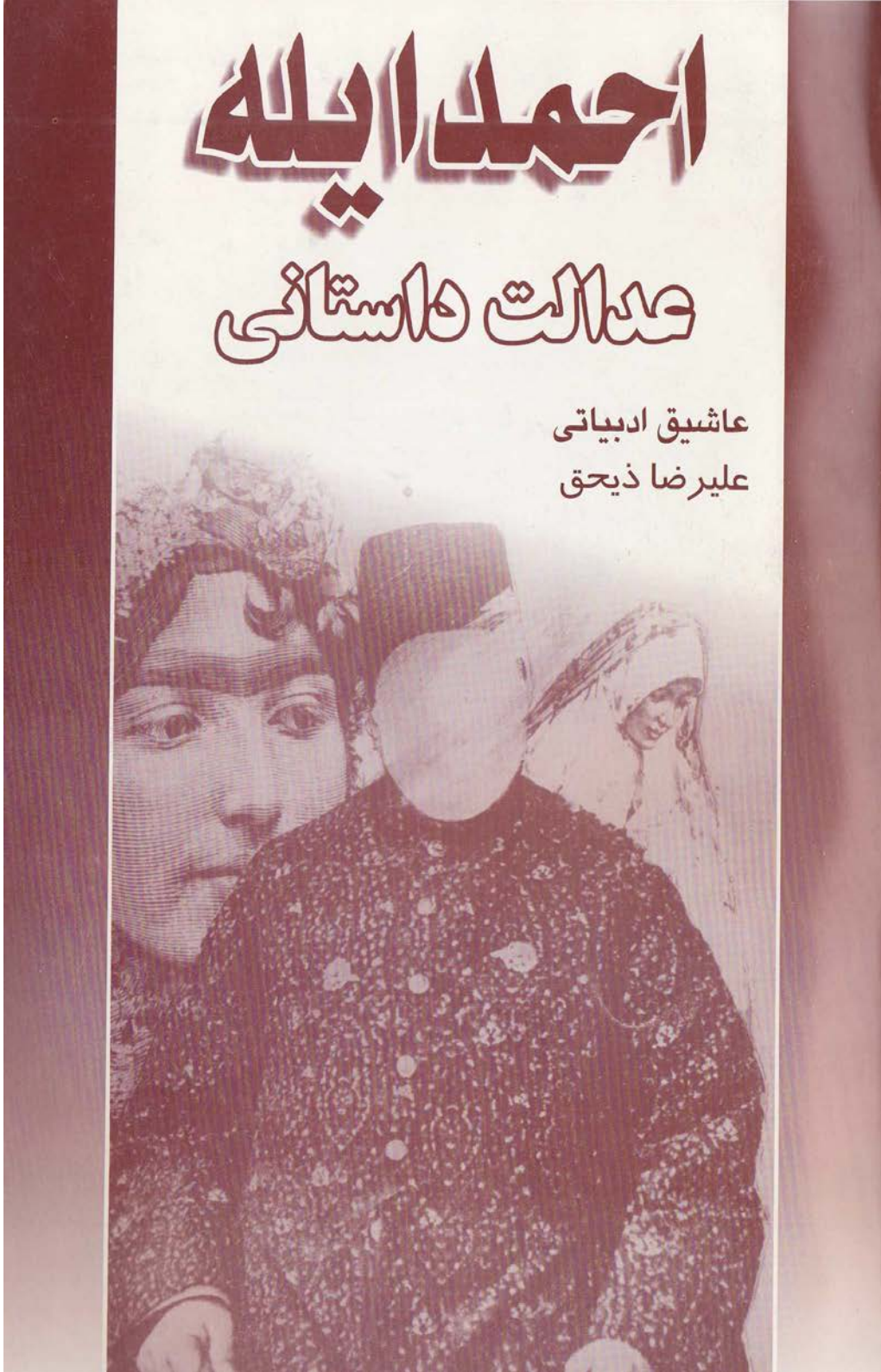
OĞUZ M. Öcal vd., *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2010.

ŞİMŞEK Esmâ, “Halk Hikâyelerinde Kullanılan “Epizot” Terimi ve Türkçe Karşılığı”, Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri, 26-28 Mayıs 2000, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 657-664.

TÜRKMEN Fikret, *Tahir ile Zühre*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

EKLER

Ek: 1 Ahmet ile Adalet Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi

احمد ايله عدالت داستانى

سابق قديم لىر همدان شىهرينده بير ظالم زور دئيه ن ارباب وارايدى مهدي خان آديندا . مهدي خان رعيتە او اندازە بهره وئره ردى كى اولمه ديريل كئچينسين و اوزونو بو ايل دن او ايله يئيرسين . اونون بير قيزى وارايدى عدالت آديندا و گونده آتاسى نان اوز به گوز ايدى كى گوردوك لرى ايش لىر دوز دئيل . آتاسى نادئيردى : « سن نيه گر ك رعيتىن حقيىن آليب اوزون يئيه سن . هر كس گر ك اوز تىلاش و زحمتى نين بهره سيني اوزو يئيه . »

مهدي خان ، عدالتىن بو سوز لرى ندىن چوخ ناراحات ايدى و دليل - نصحت ايله اونون دوشونجه سين ده ييشديره بيلميردى . ايندى كى عدالتى تانيدىق گوره ك احمد كيمدى . عدالت گيلين قونشولو غوندا « كرم » آدلى بير رعيت وارايدى كى اوزوندىن توپراقى و زمى سى اولدوغو اوچون مهدي خان ين رعيتى اولسادا عملى گئچن بيرى ايدى . احمد ، كرمىن اوغلو ايدى و او تارىخ او دؤوره ده احمد ايله عدالت ايكيسى بير مكتبده درس اوخويوردولار .

اونلار زامانلا بويلا - باشا چاتيرلار و گون او گون اولور كى كرم ايسته بيردارى دونياده اولان بير دانا اوغلو احمدى ائولنديريب بؤيوك بير توى - دوگون توتا . خانيمى نادئير كى احمد ين كيمسه ده گوزو وارسا گر ك گئديب اونو آلاق . احمد ين آناسى دا سئوينه ركن دئير : « اونسان بير خبر تو توب گليب سنه دئيرم . گوره ك كيمىن قيزىن ايستير كيم دن خوشو گلير ! » آخشام اولجاق احمد ائوه گليب اوز او تاقينا گئتديك ده ،

آناسی اوزونو اونون یانینا وئریب دئدی: « نئجه مدت لردی حسرت کیردیک سنه توی ائده ک توی باشلا یاق! ایندی کی آتان بو ایشه راضی لیق ائدیپ سؤیله گوروم کیمی ایستیرسن!» احمد اوتانان کیمی زلوب دیلی توتار- توتماز دئدی: « آناجان دونیادا تکجه سئودیکیم، گوز آچیب گوردو گوم و آیلا- ایللر کونول وئردیکیم قیز عدالت دی.» تاکی دئیهنده عدالتی سئویره م احمدین آناسی دئدی: « نئجه؟! نئجه؟! اوغول سن عدالتی ایستیرسن؟ او بیر ارباب قیزی بیز بیر رعیت. اونلا بیزیم کی توتماز و بلکه ده ایسته دیک سنه گلمه دی! باشقا بیری -رحمو؟» احمد آناسی نان مهربان چیلیق لا دانیشارکن سؤیله دی: « من عدالتی سئودیکیم کیمی اودا منی سئویر. چونخاندی بو سئودایه و نولوب عشقیمی دوام ائدیر. بیر-بیریمیزله برابر یاشاماغا سوز « نرمنسبک! آنجاق اولوم بیزی آیرا بیلهر آنا؛ آرالیق دا قان قوپسادا کیمسه بیزی آیرا بیلمه ز.»

آناسی حال - قضیه نی کره دئییب بیر پارا صلاح - مشورت دن سورا زیکی سئودالی نی بیر - بیریندن آیرماق گناه دیر دئییه ائلین آغ ساققال لارین ائوه چاغیر دیلار. واخت او واخت اولدو کی گئجه دی و گئدیرلر اربابین ائوینه ائلچی لیگه. باغین قاپیسینی تیقفیلدا دیب اونلاری ایچری آلدیلار. مهدی خان اونلارا « چوخ لوطیف ائدیپ ائویمیزه صفا وئریب سیز» دئییه بیر آز ایله شیب خوش - بئش دن سورا نه اوچون گلدیک لرینی سوروشدو.

قوناقلار بیر- بیرین اوزونہ باخیب آغ ساققال لاردان بیرى «
 گل میشیک آلاھین امرى پیغمبرین شرعى و سنین ایذنین له عدالتی نن
 احمدہ توی باشلا یاق « دئدی . بو سؤزو ائشیدجک مہدی خان پورتوشوب
 اوجا سسلہ قیشقیردی : « آغزی نیز دئیہنى قولاغى نیزدا ائشیدیرمى یا یوخ ؟
 سیزدانشیدیقینیز سؤزون معناسینی هئچ ییلدینیزمى یا یوخ ؟ ایستیرسینیز
 منى ائل - اوبادا خار ائدیپ کیمسہ نین یانیندا باشیمی قاغزایا بیلیمہ یم . پردہ
 عصمت دہ اولان نازنین قیزیمى بیر رعیت اوغلونا وئرمک له دونیانی
 اوزومہ گول دورہم ؟ « دونیا دولاندى کرمین باشینا و او آداملارین یانیندا
 خجالت اولدوغو اوچون اونون نییہ بئلہ دانیشدیغینا چوخ ناراحات اولدی
 . دور دولار همان وضعى نن کی گل میشیدیلر کور - پشمان قایتدیلار .
 احمد ایلہ عدالت دہ بو سؤزلری ائشیدیب ہرہسى اوز ایچیندہ آجى
 چکمک دہ ایدیلر . عدالتین آتاسى طرفیندن باغدان ائشیکگہ چیخماغا ایذنى
 اولمادان یئددى تئل او یاسمن زولفلریندن آییریب باسدی سینہ سى نین
 اوستونہ و دایہ سینہ دئدی : « اورہ گیم قرار توتماير . دئدی یم سؤزلری
 یسازیب احمدہ گؤتورسن منہ محبت ائدیپ سن . « سؤزلر
 سینہ دن چاغلایار کن عدالت اوخور دایہ دہ یازیر :

دولاننام باشى یان مہربان اوغلان

اؤل کم بسو دونیادہ دؤزمہ رہم سن سیز

او گوندن کی سنہ ایلسقار وئرمیشم

شاد اولوب دونیادہ گزمہ رہم سن سیز

لال اولسون آتامین آغزیندا دیلی

داغیلسین باشیندان قوہومو ائلی

قیریلسیں کمری ایلسیں بئلی
 دردیمی لقمانه یازمارام سن سیز
 لیلی، مجنون کیمی چیخاق داغلارا
 بولبول تک اوچاق قوناق بوداغلارا
 اوز توتاق ائل اوبا، اؤلکه، یایلاقا
 تئلیمی گردنه دوزمه رهم سن سیز
 کوسوب عدالتی آغلار قویارسان
 باغریمین باشینا داغلار قویارسان
 ویرانه ائیله ییب باغلار قویارسان
 عشقین دریاسیندا اوزمه رهم سن سیز
 عدالت، دایه نین یازدیقلارینی آلیب گیزلی حالدا اوز آل
 یازماسی لهده آرتیردی کی: « احمد اگر گلیب منی قاچیرماسان یقین بیل
 کی اوزومو اولدوره جهیم. اوزومو آرادان آپاریرسام دا سنی اوز قاتیلیم
 بیلیب قیامتده دامیندن یاپیشیب بوراخان دئیلمه م. »
 نامه نی وئردی دایه یسه. دایه دؤزدی آخشام اولدی. آخشامین
 قارانقولوغوندا دایه گوردو فورصدی باغدان چیخدی. دایه نین قوجا بیر
 پیرانه آدام اولدوغو اوچون باغا گیریپ چیخماسینا هنج مانع یوخ ایدی.
 گلدی چیخدی احمد گیلین قاپیسینا و قاپینی تیقلیدادیب احمد چیخدی
 گوره کیم دی. گوردو عدالتین دایه سی دی و آئینده بیر مکتوب. دایه نی
 ایچهری آلیب باشلادی مکتوبو اوخوماغا کی گوردو عدالت یامان بیر
 حالدا و اونا تسکین لیک وئریب اوره گینی آلمازسا، ایتحارا قالماسی
 جوخدا اوزون سورمز. احمد ایسته بیر دایه بونون دئدی یسی شعر

بهرام آدلی بیر اووچو ، عدالتین سسینی دویوب سسه ساری
گئده رکن ، عدالت سوزون دالیسینی بئله دئیر :

عدالتده دین ایمانین آرتیرا

شاهی مردان اوزو مطلب بیتیره

کیمسه یوخدی جنازه سین گؤتوره

سئوگی سی اؤلن یار نه یه لازیم

عزیزیم باغدا دارا زولفونو باغدا دارا

بولبولو گولدن اؤتور چکیرلر باغدا دارا

بهرام قدم به قدم یاخین لاشارکن گوردو گنج بیر قیزلا اوغلان وار ،
اوغلان دایارالی . بهرام زنگین بیر آدام و قایل بیر شیکارچی ایدی کی
اصفهانین کنارلایندا اوزونه بیر قصر سالدیریب تکک باشینا یاشارکن گونده
اوج - دورد ساعات قصردن چیخیب شیکارویراردی . اونون یانیندا داوا -
درماندان هرزاد وار ایدی . سلام وئردی سلام آلدی و حال - قضیه دن
خبر توتارکن باشلادی احمدین یارالارینا ملهم قویوب باغلاماغا . سونرا
عدالته اوز دؤنده ریب دئدی : « قیامتین گونونه جان سن منیم باجیم سان !
هئچ ندن قورخما . احمدین یارالاری ساغالارکن منه قوناق سیز . اوننان
اویانا نه جور مصلحت بیلسه ز او جور ائله ریک . »

عدالت گوردو غریب بیر ولایتده بو سوزو قبول ائتمه سه نیله یه
بیلرکی و دئدی : « سیزین کیمی قلبی پاک بیر اینسانین سوزونو یئره
سالماق منه هئچ یاراشماز . نه جور گویلونوز دور او جور اولسون . »

دوشدولر یولا . بهرام ، احمدی آتین ترکینه آلیب عدالتده اوزو
تکک لیکده ، آت چاپپ قصره ساری یول دویور . قصره چاتدیقدا بهرام

تئزلىك له اوتاق لارين بيرينده احمده يئر حاضيرلاييب عدالته دئدى : « من گنديره م شيكارا كى يئمك ايچون بير زاديميز يوخدى . سنده احمدين باشى اوستونده اول كى بلكه هوشا گلدى . »

بهرام يولا دوشدو كده عدالت ده يورقونلوق دان ياتماسين دئيه بير آن اولور سادا قصرين باغ - باغچاسيني دولانماق ايسته دى . پنجره آچيق ايدى . يازين نسيمي ويردى احمدين اوزونه . احمد بالا - بالا هوشا گلدى . اوزونه بير تكان وئردى آياغا قالمخين گوردو دورانمير . آغرى - اذيت بوغور بيله سين . ياخين ليق دا بير باليش وار ايدى . چكدى ياخينا ديرسك لندى . دورد اطرافينه باخيب گوردو بو منزىلى اصلاً تانمير . فيكرى گئتدى عدالت ين يانينا و اونون هاردا اولدو غوندان نگران قالدى . قوهوم - قارداش ، ائل - قبيله هاميسى گوزونون اؤنوندن كئچدى . احمدين دونيا دولانير باشينا و همين منزله گوره ك فللك اَليندن نه لر دئير :

گنجه - گوندوز درد اَليندن سيزلارام
 اَييلدى قامتيم كنج اولدو فللك
 نئيله ميشديم من بو ظاليم دورانا
 چوخ ستم له مندن باج آلدى فللك
 كسيلدى طاقتيم يوخدور قراريم
 جان ائوينده آرتيب منيم آزاريم
 مين نازى نان جان - جان دئيه ن دلداريم
 ايندى گوز ائويندن نئج اولدو فللك

قنبریگ مکتوبو آلیب او خودوقدان سورا چوخلی سئوینیب
گئدیر کی عدالتی دوستاقدان چیخار سین . عدالت عمی سینی قارشیسیندا
گؤروب ایشین نه اولدوسونو بیلهرک ، بو قورتولوش و موشتولوق
اوچون عمی سینی نین آل لرینی اوپوپ دوشور یولا .

قایداق گؤره ک بهرام لا احمد نئیله بیرلر . اولومون قورخوسو اربابین
حانینادوشوب سورونه - سورونه گلیر دوشور بهرام لا احمدین قیچینا .
آما بهرام ، آجیمادان ائله تپیک گوپسه بیر مهدی خانین اوز - گؤزوندن
کی آغزی بورنونون قانی قاریشیر بیر - بیرینه و سازلا - سؤزله اربابا بئله
دئیر :

بیر عرضیم وار ارباب سنه سؤیله ییم
هرایشین سونونو بیله سن گرک
عرض حالی سنه بیان ائیله ییم
آدینی روزگاردان سیله سن گرک
هر زمان بار وئرمز ظولمون آغاجی
کیم لر باشا وئریب تختی نن تاجی
احمد قارداشی یام اوزوم بیر اووچی
توروما دوشوب سن اوله سن گرک
بهرامام کسلیب قراریم داهی
مرد ایگیتلر آلدن وئرمز انصافی
شیمدی گلمزسه عدالت واللاهی
اولوم قورخوسوندان آسه سن گرک
عدالتین گلمه سی اوزونا چکیب احمدله بهرامین دؤزومو دولوب آل
آتدیلارقبضه شمشیره کی اربابی یئر اوزوندن یوخ ائده لر کی عدالتین

سسی قولاقلاریناچاتدی . احمدله بهرامین آل لری سوسدالیب شمشیرلر دوشدو یثره . احمدقاچدی عدالتین قاباغینا و اونو ساغ - سلامت گوردو کده گوزیاشلاری سئل اولوب عمانه دؤندی . آمما اوغلو روشنی کی اونون قوجاغیندا گورمه دی دنیا بیر آندایخیلیدی باشینا . روشنین آدی احمدین دیلینه گلدی کده عدالت دؤزمه ییب آل آتدی قیلینجا یومولدیو آتاسی نین اوستونه کی اوشاقی نی آلیندن آلیب چایا آتدیر میشدی . احمدین گوزلرینی قان توتوب یومولدی قیلینجی عدالتدن آلیب اربابی اوزواؤلدوره کی قنبریگین سسی اونلاری ساخلاشدیردی . دئدی : « مژده لر اولسون کی اوغلونوز « روشن » ساغ سلامت دی . قیزیل گوموش له غلام لاری توولاییب روشنی اونلارین آلیندن قورتارمیشام . غلام لاری یوللارام کی ایندی اونو گتیرسن لر . » بو سؤزدن احمدله عدالت چوخلی سئوینسه لرده بهرام دئدی : « مهدی خانی سیزده اؤلدورمه سز من اؤلدوره جهیم . / بوردان قورتولوب گئت سه زده قورخوم بودور کی گئنه همان اویونلاری باشی زا گتیره . قی یین بو ظالمه آجیماین اونا . اؤلدورون کی شرین کؤکو کسپلسین ! » مهدی خان گوزلرینی قیزی عدالتین اوزونسه تیکدی کده میلچک کانادی جان اولسادا آتاسینا رحمی گلدی . دئدی قولاق آس بهرام قارداش گورنه دئییره م :

بیر عرضیم وار سنه وفالی قارداش

بو ظالمیم بابانی باغیشلا منه

ایگیت لرده اولور خاروارلا باغیش
 بو ظالمیم بابانی باغیشلا مننه
 آغلاماقدان جان جسدن اوزولدی
 خزان ووردی باغ باغچامدا پوزولدی
 اولاجاق لار باشیمیزا یازیلدی
 بو ظالمیم بابانی باغیشلا مننه
 بهرام دندی : « باغیشلاسام گویلوم قرار توتماز . بو آدمی کی من
 گورورم بوایش لردن آل چکه سی دئیل . اوز ائولادی و نوه سینه رحم
 ائتمه ین کیسمه یه رحم ائتمه ز! »

بو آنلاردا ایدی کی غلام لار روشنی گتیریب تحویل وئردیلر .
 ارباب سسلندی : « اؤلدورون منی کی بو آندان سونرا ، یاشاماق مننه
 حرام دیر . کیسمه نین اوزونه باخاجاق گوزوم قالمایب داها . آما اگر
 باغیشلایب یاشاتدیز منی ، سوز وئریرم باشقا بیر آدم اولام . رعیت لرین
 مالین - مولکون قایتاراجام و نتیجه کی قیزیمین آدی عدالت دیر
 حیاتیمدادا آن چوخ سئودیکیم ایش عدالت اولاجاق دی . وجدان آغریسی
 ، آغیر بیرزاد دیر . سانکی عؤمور بویو یاتمیش بیر اینسانی سیز آیتدی
 نیز! » بهرامین ایسته بیله میرزالار گله رکن رعیت لرین حضوروندا ارباب اؤز
 دندیکلری نی یازدی و ایضالادی . احمدین آتا - آناسی دا سورگون دن
 قایدیب ائل - اوبانین شن لیگی له بیرلیکده احمد له عدالت توی توتدولار .
 بهرام بیر مدت همداندا قالدیقدا سورا ، احمد و عدالت ایله
 وداع لاشدی و روشنی باغرینا باسیب خوش گله جک لر آرزولادی . اونلار
 آرزولارینا چاتان کیمی ، آلاه هامینی آرزوسونا یئتیرسین .

۱۳۷۸-دی آبی (خوی روایتی)

Ek: 3 Urmulu Mahmut Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi

اور مولو ما محمود داستانی

عاشق ادبانی

علیرضا ذیعق

اورمولو ماحمود داستانی

گنچن سابق لر اورمو شهرینده ، ایکی آدلی سانلی آدام وار ایدیلا . بیری نین آدی ابراهیم خان ایدی بیر نین آدی بهرام بی . ابراهیم خان تاجیر ایدی و بهرام بی بیر اثلات رئیس . ابراهیم خانین بیر اوغلو وار " ماحمود " آدیندا بهرام بین ده بیر قیزی وار پری آدیندا . مکتبه بیر لیک ده گنچن لر و اون بشش اون آلتی یاشینا دولاندا بیربیرلرینه محبت یتیریرلر . او اوزدن ماحمود گون به گون سوزالیر و فیکری ذیکری تکجه پری اولور . بیرگون آناسی نیگران قالیب اوغلونون نییه بکنف اولدوغونو سوروشور و دئیر: " سنین بیرزادین اولماسا گونو گوندن رنگین سارالماز . سنین دردین نه دیر ؟ " ماحمودون اوزو کسر کسمز آناسینا دئیر: " بیر ایسته ییم وار آناجان . اونو یتیرنه گتیره یلسن دا منیم غم غوصصه م قالماز . من بهرام بین قیزی پری نی ایستیرم . " آناسی گوردو ماحمود عاشیق اولوب و دئدی: " بوننان راحت نه اولاییلر . ائلچی یوللارکن بو ایشی موبارک لی بی نین یتیرریک . " ماحمودون آناسی ماجرانی ابراهیم خانای دئیر و اودا راضی اولوب اوزامانین دبی ، بیرینی ائلچی یوللاییلر . ائلچی گنچن ائل شیب یتیب ایچندن سورا دئیرکی ابراهیم خانین اوغلو ماحمودا ائلچی لی یه گلیمشم . بهرام بی بونو ائشیده رکن اوزون بیر فیکیره گنچن و ابراهیم خان لا آرالاریندا اولدوغو قدیم بیر عداوت و کینه سی یادینا دوشور و گورور یاخچی فورصت دی کی ابراهیم خانای زهرینی تۆکه . اودور کی دئیر سوزوم یوخ آمما ماحمودون گرک اوزونون وار دؤولتی اولای کی من قیزی اونا وئره م . دده سی نین ثروتی وار او سوز دئیل . ائلچی آدامی بو خبری ابراهیم خانای وئره ن کیمی آنلادی کی ایش هاردان سو ایچیر و بهرام بی قدیم قیبرلری سؤکور . ماحمود دا

بو ایشین نہ اولدوسونو آنلایب نئچہ گون گوزونہ یوخو گنتمیر تا کی بیرگون درد هاواسی فیکرہ گئیر و آغیر بیر یوخو آپاریر بیله سین . یوخودا عالم واقعه ده گؤرور کی هر ایکی دونیانین ضامینی مولا علی اونا بار ماقلاری نین آراسیندان بیر اؤلکه گؤرسه دیر و او اؤلکه ده بیر قیز. دئییر اورا داغیستان دیر و گؤردویون قیز " گولو خانیم ". اوز توتوب گنڈه رسن داغیستانا کی بئله لیک له هم گولو به صاحب اولارسان هم پری به . اوزه ن همدم بیر ساز دا آلاسان کی داریخاندا سؤزلرین اونا دئییه سن . "

محمود یوخودان آیلیر گؤرور کی گون اورتاچاغی دیر و اوز قویوربازارا کی بیر ساز آلسین . بیرسازبند توکانی گؤروب سازلاری قیمت ائلیر . بیر سا زآلیر و ایکی برابر پولون وئیر . قایدیر ائوه و آناسی گؤرور محمود بیر سازی نان ایچری گیریر . سوروشور اونمنه دی کی دئییر بو سازدی . عاشیق لارین مونیسی و همدمی دیر . دئییر سن هازاماندان عاشیق اولوبسان کی بیزیم خبریمیز یوخدور ؟ محمود دئییر آناجان قولاغ آس اوره ییمه بیر قاطر سؤز گلیب گور نه دئییره م :

دولاننام باشی یان مهربان آنا

آنا حلال ائله گنتمه لی یم من

مولانین آلین دن ایچمی شم باده

آنا حلال ائله گنتمه لی یم من

من نن سلام آپار گول اوزلو یارا

بو گیزلین دردیمه ائيله سین چارا

سالارام یولومو آیری دیارا

اورمونون داشینی آتمالی یام من

محمودام هئچ کس دن چکمه رم منت

انشیت دى غین فقیر ماحمود سۆزودور

باغریمی یاندیران عشقین کۆزودور

سئودی جه بیم میرزه باغیر قیزی دى

منی آپارگینا " گولو " باغینا

قری باشین سالدی آشاغی و دئدی : " سن ائله بیر سۆز دئدین منی باتیردین دریای غمه .
گولونو حرامی باشی ایستیردی کی میرزه باغیر وئرمه دى و اونلا رحمله گتیریپ زورونان
ایسته دیلر گولونو قاچیردالار کی ممد پهلوان قشونونان اونون قاباغیندا دایاندی و حرامی لری
قاچا قوشلوغا سالدی . ایندی گولونون ایسته یه نی ممد پهلوان دیر کی قیرخ گون بیله سینه
مهلت وئریپ لر تا قیز تصمیمین توتا و صباح او واخت تامام دى . یا گرک اونون مئیدانینا بیر
حریف چیخا یاکی گرک گولونو وئره لر اونا . گولوده دئیر منه عالم واقعه ده مولام بیر دنه
جوان گۆرسه دیب کی آدی ماحمود دور و بوگون صباح گلّه جکک دى . واخت دارالیب
قورخورام گولویه آلین چاتما یا . " ماحمود دئدی قلم کاغاذی گۆتور و نه دئیرره م بیر به بیر یاز
آپار گولوخانینا کی گرک گنجه ن من اونو گۆره م و سورا بو سۆزلری دئیر :

من نن سلام اولسون گولو خانینا

سینیق گۆیلو یاپدیرماغا گلیمی شم

عاشیق اولان مینه ر عشقین آتینا

او سمندی چاپدیرماغا گلیمی شم

صباح اونو من گۆتورره م مئیداندان

مرد اوغلانلار گرک قورخماسین قاندان

من سنین یولوندا کنجه رم جاندان

گۆزل سنی آپارماغا گلیمی شم

ممد پهلوان گزوروردو کی او جنگ آدامینا اوخشامیر . معصوم بیر جوان دی کی عشق آتشینه توتوشوب . آل آتدیلاز قبضه ی شمشیره و آنلارین باشین دؤندر دیلر بیر بیرینه ساری . ممد پهلوان او وصفی قیلنجینی قینندان چکیب ایلدیریم کیمی آپاردی گویه و ایستیردی کی ضربه نی یشندیره ماحمودون باشیندان کی یولدا آلی تیره دی ویالانان شمشیرین شایبسی نی ووردی باشینا . ماحمود قلینده دندی اگر بو پهلوانین زورو انله بو دور بونا زور دئمک اولماز آما او اوزو وورمادی یوخسا ایندی دوشموشدوم یثره . سیرا یشتردی ماحمودا کی ممد پهلوان قالخاننی چکدی باشینا و ماحموددا ضربه سینی اوننان یونگول ووردی . آما ممد پهلوان اوزونو ووردو یثره کی بو جنگ بوردا قورتولسون آما ممد پهلوانین قشونو انله بیلدی کی ماحمودون ضربه سی اونو بو گونه سالدی کی گیره رکن مثیدانا ممد پهلوان آیاغا قالخدی دندی آل ساخلایین . ممد پهلوان ماحمودا دندی کی سنین محبتین انله منیم قلیمه جالانیب کی اندازه سی یوخدور . سن عشق آدامی سان و جنگ آدامی دئیل سن . من ایستیره م کی بو مثیدان انله بوردا قورتولا و گنده ک گولو نون یانینا کی هرکسه گویلو اولسا اونا مبارک دی . ماحمود لا ممد پهلوان دئیسین ووروب بیر بیر لری نن اؤپوشوب گوروشدولر و جماعت گوردولر کی بونلار بیر دوست کیمی مثیدان دان چیخدیلاز . ماحمودلا ممد پهلوان قشون باشلاریندا ، گتدیلهر گولونون باغینا و میرزه باغیرا دندیلر قیزین کیمه گویلو اولسا بیزه قبول دی . میرزه باغیرا قیزین دان سوروشارکن گوردو اوره یی ماحمودون یانیندا دی و قضیه نی اونلارا دندی . سورا آرتیردی کی بونلار مولا گورستمه سیدیلر و بیر بیرلرینه بوت و ثریلیلر . ممد پهلوان ایشی آنلارکن قولون سالدی ماحمودون بوینونا و دندی : " سن بوگون دن منیم قارداشیم سان و سه کج باخاننی یثر اوزون دن گؤتور رم . " سورا میرزه باغیر اونلاری دعوت ائتدی ایچری و چالیب اویناماق سسی گتدی عالمه . خبر گتندی حرامی باشینا کی غریب بیر جوان گولویه صاحب دوروب و بوگون صاباح دی کی کیین لری کسپله . او اوزدن قشون چکدی گلدی شهره و بیر نعره چکدی کی یثر گوی زومبولده دی . ممد پهلوان قشونونان گتدی اونون سسین کسه کی ماحمود دندی گرک منده گلم . ممد پهلوانین گؤزلری

قىزادى وقشوننان بىرلىك ده ال اتدى قبضه ي شمشيره كى حرامى لرى قىراقىرا گتسنن قاباغا كى ماحموددا اونلارا قارىشىب ممد پهلوان لا دال دالا وئرب حرامى لرى پارتاخلا ديلار .
 آمما مئيدان هله فتح اولماميش ماحمودى غورور گؤتوردو و تك جانينا توخودو بىر دسته يه كى ايش لرى او ايدى كى ماحمودو يا ممد پهلوانى كمنده ساليب تورتاراق گىرووقان آپارالار . ماحمود جنگين چمى خمى نى بيلمىردى و اونا گؤره اونلاردا ماحمودى تك گوروب سالديلار كمنده . ممد پهلوان نه قدر چرخ ووردى گوردو ماحموددان خبر يوخدى كى قشونندان بىر نئچه سى دئدىلر اونو گىرووقان آپارديلار .

ممد پهلوان گيل مئيدان دان قايداركن گوردو لر گولو دوربون له اونلار باخىردى و ممد پهلوانى گؤره ركن ال قويدو توك لرينه و يولدى توكدى كى گرک ماحمودومى منه قايتاراسان . قىزلار دايه لر گولويه ديلدارلىق وئره رك گولو سؤزلرینی بئله دندى :

آمان قىزلار آغلاماييم نىلاييم

آلا گؤزلو يارىم ماحمود گنديب دى

باغريم باشين داغلاماييم نىلاييم

شيرين دىللى وفاداريم گنديب دى

ساخلام آلیم ده زهرلى جامى

قانلى ياش توكه رم سحر آخشامى

ماحمودى آپاريب ظاليم حرامى

شيرين دىللى وفاداريم گنديب دى

صيدقى نان چاغيررام يا قاديرو سويحان

باغبان سيز وئرانه قالدى بو گولشان

گولو دئيه ر صاباحا يوخدور گومان

هر یانندان احسن دئییب چچی یه توتدولار و بو وصفی نن جشن ادامه تاپدی . بیرمودت توپون اوستوندن گنچدی و قری کی ائلات قیزی نین جیلدینه دوشموشدو ویرنیخیردی دولانیردی که بلکه گولو نو سالا جادویا . بیرگون کی گولو یاتمیشدی و شیرین یوخودائیدی فوری جادونو اوخویوب پوفله دی اونون اوزونه آما گوردو اثر ائله مه دی . آنلادی کی بونون بوینوندا بیر دوغاسی واردی . نئله سین نئله مه سین دئدی او اولماسین بو اولسون و فیکرین وئردی ماحمودون یانیا و بیر گون اونو یوخودا گوروب دوغانی پوفله دی اوزونه . ماحمود ایسته دی یئریندن سیچرایا کی اونو سالدی بیر قیز جیلدینه و یاپیشدی قولوندان شهردن چیخارتدی . گولو خانیم ها ماحمودی آختاردی اونان اثر گورمه دی و های سالیب هامی یا خیر وئرینجه دئدیله او ائلات قیزی دا یوخدور . آنلادیلار کی ائله او جادوگر ایمیش و حتمن ماحمودی گوتوروب آپاریب حرامی باشی نین یانیا . گولو خانیم نئله سین نئله مه سین علاجی او اولدی کی ممّد پهلونا اوز گتیرسین و ممّد پهلوانا بئله دئدی :

دولاننام باشی یان آلا گوزلو قارداش

قارداش ، ماحمودومو سن دن ایسته رم

قیامت گونونده سن منه سیرداش

قارداش ، ماحمودومو سن دن ایسته رم

فراقینده آتش آلدیم اریدیم

کاروان اولدوم یار دالیجا یئریدیم

بو دونیادا تکجه سن سن اومیدیم

قارداش ، ماحمودومو سن دن ایسته رم

گولو دئییه ر آغلار قویما گوزومو

باچی دئییب یاخچی انشیت سوزومو

حرامی لره حمله ائتدیلر . بو نلار ساواش دایدیلار کی بالا اوغلان یتیردی و دیر ماشدی قالانین دوواریلارینا . بو آندا جادوگر قری نین بدنینه بیر تیره تمه دوشدی . بیلدی کی بو آرا لبق دا بیر طلیسم وار کی بونون جادو سونو آرادان آپاراجاق . اودور کی ماحمودی سالدی بیر گؤورچین جیلدینه و زاغادان چیخیب دوشدو یولا کی گتسین قوردلار قالاسینا . بیر قلعه کی قوش قوشلوغوندا اوردا قاناد چالانماز . ممد پهلوان گیل قیر ها قیر دایدیلار و ائله وورودو لار حرامی لری کی باشلاری توپ گولله سی کیمی دیغیرلانیردی گتیردی دره نین دبیینه . او وصفی نن حرامی باشی ایسته دی قاچا کی ممد پهلوان دالدان اوخونان ائله ووردی اوره یی نین باشیندان کی قویمادی دَشه . گنجدیلر زاغانین ایچینه گوردولر ماحمود دان یوخ دی . ممد پهلوان سراسیمه اویان بویانا باخیر دی کی بالا اوغلان دندی قورخماین بیلیرم هاردا دی . بونلارین بیر گیزی قالالاری وار قوردلار قالاسی آدیندا . اول اولمویا اوردا اولاجاق . ممد پهلوان گوردو یار یولداشلاری چوخ یورولوبلار و قوردلار قالاسیندا مومکون دی ایش بوندان دا چتین اولو و او اوزدن بو شعرلری اوخویوب ایسته دی کی گنده ن گتسین :

بیر عرضیم وار سیزه ای دوران خانلار

من گندیره م بلکه یتته م قارداشا

اونسوز بو ساغلیغی حرام ائده ره م

سیز سلام آپارین قوهوم قارداشا

چکه رم بئلیم دن آیری قیلینجی

اوزامان بللی اولار ایگیدین گوجو

یبخارام باشینا حاصاری بورجو

اوزامان دؤیوشو ائدین تاماشا

محمد سیغینار قادیر سوبحانا

صیدقینی باغلار او صاحب زامانا

یا مولا چاغیریب گیره م منیدانا

دایانماز قارشیمدا نه خان نه پاشا

بوتون قشون دندی بیز سن له واریق و حرکت اتندیلر قوردلار قالاسینا . قارانیق قوووشان زامان
یتیردیلر اورا و بالا اوغلان بیر کمند ایله خنجر آلیب دیرماشدی قالایا . قالانین اوستونده بیر
دریچه گوردو . باخدی گوردو ماحمود بونون قویوب چیی نینه اوتوروب اوردا . دریچه دن
اول خنجری تونله دی آشاغی کی ماحمود باشینی قوغزاییب باخاندا گوزو ساتاشدی بالا
اوغلانا . بالا اوغلان سورا دوعانی وئردی کی قوینوندا گیزله تسین کی سنحیر طلیسم اونا اثر
انله مه سین . اوزامان قری ایچری ده ایدی و قوردلار آغاسی حسن خانا دنمیشدی کی او
قیزین تکجه سنه لیاقتی وار . اگر ممد پهلوانی اولدورسن دا او قیز سنین دی . حرامی باشی
اولوبدی و ماحمود دا کی اولموش حسایندا دی . ممد پهلوان نعره چکه رک حسن خان
قوردلاری اوتوردو و اوردا اولان حرامی لر له بیرلیکده قشون لا دویوشمه یه باشلادی . قری
نین ده کی بدنیه گینه آسمه دوشموشدو گتندی ماحمودون اوتاغینا کی یتنه اونو گزوه رچین
شکلینه سالا کی گوردو دوعاسی اثر انله مه دی و ماحمود خنجری گوتوروب اونو جهنمه
واصیل اتندی . بیر نچه قورد دا اوستونه گلدی کی ننجه خنجری قویور بویونلارینا باش لارین
کسیر آتیر اویانا . ممد پهلوان لا قشونی دا کی هر طرفده یاغی لارلا ساواشیردیلار فرصت
تاپیب گیردیلر قالانین ایچینه و حسن خانین قشونوندا گنچی باشی توتان قویمادیلار قالا .
قالانین ایچینه ماحمودا راست گلدیلر و ممد پهلوان لا اؤپوشوب گوروشندن سورا دندی من
نیشانلی یان سوز وئرمیشدیم سنی قورتارام کی شوکر آلاها بو ایشی باشاردیم . قالادان
چیخدیلار ائشی یه کی گوردولر بالا اوغلان قوردلار لا یولداش اولوب اونلارلا اوبناییر کی
اونا دا احسن دندیلر . اوزتوتدولار داغیستانا ساری و داغیستانا بیر آغاج قالان قاصید یوللادیلار
کی شهره خبر آپارا ماحمودی زیندان دان قورتاریب لار . شهرین آدمالاری گول آل لرین ده
قوربانلیق لار گتیریب پای انداز دوشه دیلر و گولو خانیم گلدی دروازه یه کی ماحمودی

همی طایفام هم ائلیم سن
 هم گولشانیم هم گولومسن
 آغزیمدا شیرین دلیلم سن
 سنه قوربان شیرین جانیم

بونلار بیر بیرلرینه محبت نغمه سی اوخویارکن میرزه باغیر دستور وئردی بیر مفصل جشن توتولسون . ائل شن لی یه بورونوب نئچه گون گنچن دن سورا ، میرزه باغیر آغیر بیر جهازدوزه لدیب قیزیل گوموش لی یخدان لارلا ، ماحمودلا گولونو قفله قاطیرلا اورمو ائلینه روان ائلیر . آمما ماحمود داغیستان دان آیریلمامیش اوردا اولان دوست تانیش لارا بئله نکلی بیر شعر اوخویور :

سیزه قوربان اولوم بی لر خانیم لار
 من گئدیره م ساغ لیغیان قالاسیز
 قویمایین یاغی لری داغیستانه
 من گئدیره م ساغ لیغیان قالاسیز

ماحمود اوزون توتار قیبله گاها
 اوره بیم ده یاغیم قالمادی دها
 سیزی تاپشیررام او بویوک آلاها
 من گئدیره م ساغ لیغیان قالاسیز

اوردا خودافیظ له شیب چوخلی یول گلندن سورا یتیردیلر آذربایجان تورپاغینا و اورمویا بیر نئچه آغاج قالان ایکی نامه یازیب وئردی قاصیده . بیرین آتاسی ابراهیم خانایازدی بیرین ده قایناتاسی بهرام بیه . او نامه لر ده بوتون سرگودشتینی یازیب ایسته دی کی اگر پری هله بو گونه جان اونا اینتیظاردی توی دویون تداروکی گؤروب چیخسین لار قباغینا . واختیندا آتا آتاسی و قایناتاسی پری خانیم لا بیرلیک ده گلدیله قباغینا . گوردولر قفله قاطیر قیزیل

جواهرات دی کی چکیری و دنیا گوزلی بیر قیزدا کجاوه ده اوتوروب ماحمود لا گلیری .
یتیشه ن کیمی بهرام بی قوللارین سالدی ماحمودون بوینونا و قیزی پری نین آلین تاپشیردی
ماحمودون آینه . بو وضعی نن گلدیلر اورمو شهری نین ایچینه و هر ایکی گوزه له بیر یترده
توی توتوب ائل لری شادلیق بورودو .

روایت یتری : خوی / دی آبی ۱۳۷۹ه.ش

Ek: 5 Seyidi Hikâyesinin Kapak Fotoğrafı

صیدی داستانی

قدیم سابق لر شهر تبریز، تبریز شهرینده بویوک بیر تاجیر باشی وار ایدی خواجه نصیر. خواجه نصیرین بیر اوغلو وار ایدی صیدی. الله یه دایه یه مدرسه یه مرتبه یه اون آلتی یاشیندادی آقای صیدی، خواجه نصیرین قوجالیقی ایدی و عؤمرونون آخیرلاری. دونیادن کؤچور و بوتون وار - دؤولتین تۆکور قالیر صیدی یه.

خواجه نصیر بویوک آدام ایدی. بویوک آدامین دا مجلسی - حضورى اوزون چکر. صیدی اوزونو تاپانا گوردو آتاسی نین حضور مجلسینده بشش یوزدن آرتیق دوستو وار. صیدی نین کیچیک لی یینی آنلایب بیلیمشیدیلر کی اوندان نجه پول کسمک اولار. هر یاندان سسله نیردیله:

- «آغا صیدی خیال انله مه تک سن ها! بیز سنین قارداشی نیق، آتانیق، بابانیق، دوستونوق و هئچ کس سنین گوزون پوفله یه نمز.»

یاس مجلسی ییغیشادا صیدی نین دؤوره سیندن ییغیشماق بیلیرلر. صیدی نین اوزو هایانا دوشور، پولو سئل کیمی تۆکور اونلارین قباغینا. صیدی نین اوره ییندن کئچیر کی بیر آدامین بو قدر دوستو اولا اودا دونیاده کورلوق چکر هئچ! نه قدر کی منیم وار خش له رم قورتولاندا

بیرگون بوندان بیرگون اوندان آلیب عؤمرو باشا وئرریق . بیلمه‌دی بو دوستلار هامیسی پولوندان اؤتور گزیرلر . باشینی قوغزادی گؤردو دده قویان وار - دولتدن یوز آلتین قالمی ییب . دئدی : «دوستلاردان بیر قَدیر پول آلیم خش لی ییم !» گؤردولر صیدی گلیر . بیلدیلر جیبینده پولو قورتولوب . قفہ یه گیرجک هامی اوزون چئویریپ سلامین آلمادیلار . صیدی آنلادی اؤله‌ن انله بو ایمیش . قوش آلتنده کن قدرین بیل ، اوچورتدوقدان سورا اُله‌ن گلیب چیخماز . قایتدی ، دئدی : «بونلار انله بیلدی لر کی منیم پولوم قورتولوب ! دا بیلیرلر بیر عم قیزیم وار کی اونون وار - دولتینی خش له مه بینن قورتولماز .»

صیدی عم قیزی سینا انلچی یوللادی . عم قیزی کی ائشیتدی صیدی انلچی یوللاییب چکدی قاییلاری باغلادی . دئدی : « من لانتین نه یینه گلجه یم . من گلیردیم اونا کی دایه - کنیز صاحیبی اولام . اونون کی بیر زادی قالمی ییب !»

صیدی بو سؤزلری ائشیدجک گؤردو بیر طرفدن وار - دولتی گئتدی بیر طرفدن ده عم قیزی گئتدی . بونلار بشیک کسمه ایدیلر . آمما عم قیزی دا بونوبه ینمه‌دی .

ای آغالار هنج کیم یوخسول اولماسین

یوخسوللوق ایگیده یامان آد اولی

هر کسین کی واری - دولتی اولسا

لذت چکر دهانیندا داد اولی

وارلی یوخسول بو دونیادن کؤچرلر

یاخچی نان یامانی بیر - بیر سئچه‌رلر

قیزانله قیزکی تک - تنها قهرمان قلعه سینده شامین بئش آغاج لیغیندا. قوش، قوشلوغوندا قاناد سالار قلعه نین اوستوندن گنچیرسه . جنگ لیاسین اینینه گیرنده داغلار سهمیندن تیتیری بیر . آتاسی قلعه ده اولوب دئییر منده گرگ بوردا اولم . آتامین چراغینی خاموش انله مەرم .

صیدی گۆزونو آچانا گۆردو هئچ کیم یوخدور . آناسی باشی نین اوستونو کسب اۆزونو بیر یوللوق داغیدیر . دندی : «آناجان اۆزونو سیخما! اوزولمه کی بیر زادیم دئییل! پولون واردی وئر چیخیم تبریز بازارینا.»

آناسی یاماقلی کۆینسه یین آراسیندا ، قولتوغوندا بیر قیزیل ساخلامیشدی . سؤکدی چیخارتدی وئردی بیله سینه . قیزیلی گۆتوروب چیخدی بازارا . دولانیردی گۆردو بیر سازبند توکانی وار . دندی : «سلام اوستاجان! بوسازلار نئچه!» اوستا اونون اینی باشینا باخیب بورنونون اوجونان اونون سلامینی آلدی . دندی : «اوغول قمیش قویما . ساویش گنت.» صیدی سسلندی : «اوستا! آدم آدامین قلبینی سیندیرماز . توت بو قیزیل بیر ساز ایستیره م.» اوستا دولو خساندی . اونون اوره یینی سیخماق اوجون اۆزوندن اینجیدی . قیزیلی قایتاریب سازلاردان بیرینی اونا پشککش اتندی . آمما صیدی قبول ائتمه دی .

یولونو سالدی تبریزین صاحب الامر میدانیندا عاشیقلار قفه سینه . اوردا بیر عاشیق وار آدی عاشیق علی پیرانه بیر عاشیق دی . دندی : «اوغولم نه یه گلیمسن ؟ گلیب سن سازی نین کۆکونو توتوب سیمین باغلی یام . یا گلیب سن شاگرد اولاسان یانیمدا.»

صیدی دندی : «اوره ییمده بیر قاطار سۆزوم وار . اونو اوخوماغا گلیمشم . سن سۆزون ایشلی ایش سیز اولدوغون تانی بیر سان . قاباغیمدا بیر غوربت وار . سۆزوم ایشلی اولوب به یینسن اگر ، عاشیق لیق پالتاریندا غوربته چیخماق ایستیره م . یوخسا سازی بوراخیب بئله سینه گنتمه لی یم.»

گۈزلدی گۈزلسری ، گۈزلسر آخییدی

سوزەرکن سورمەسى گۈزدەن آخییدی

ایگیتلر باغرینی شان - شان یاخییدی

شاهلار شاهی منە نظر اندییدی

قدیملر عاشیق لارین سۈزلری کئچەرلی اولاردی . اوستا بئله دۈنندە ، گۈزوساتاشدی
وزیرین قیزینا . عاشیق علی آجیقلانارکن دایه لیر قیزی گۈتوروب گئتدیلر . آمما قیز ،
خواجەلردن ایستەدی کی قالسینلار و جوان عاشیقی ، مجلس قورتولجاق باغا گتیرسین لیر . بو
آندا صیدی سۈزونو بئله تاماملادی :

صیدی منم یالان گلمز دیلیمە

اۈزگە قوشون قویمام قونسون گولومە

دور نیشان وئر گندیم یارین ائلینە

شاهلار شاهی منە نظر اندییدی

عاشیق علی سسلندی: «اوغلوم!»

- «بلی اوستاجان!»

- «بو سۈزلری نین مغریبی نین مشریق آراسین دولانا بیلەرسن!»

گۆردو دورمادی. ایستیر قیزی نازینان اویادا کی بیردن بیره دۇش - دۇشه ؛سینه - سینایه گلیب قیز تیره یه رکن جنگی چکمه لری نن صیدی یه بیر دیک تپیک ویردی. صیدی گلیب اۇزون تاپانا پری خانیم شمشیر ایله اونون باشینی آلدی. صیدی گۆردو ال - آیاق ائتمه سه اۆلمه لیدی. سسلندی: «آماندی خانیم! من صیدی یم!» صیدی آدی گلدیکده پری خانیم دوروخسانیب نظر سالارکن گۆردو دوزدی صیدی دی.

- صیدی یاریم بئله نیه ؟

- سنی اویادارکن آیاغیم دولاشدی قیزیل گولون بوتاسینا.

پری خانیمین گۆزلیریندن سئوینج یاشلاری سوزهرکن اوره ک سۆزلیرینی بئله آنلاتدی:

نه مودت دی یول بوسورام دئه گۆروم هاردان گلیرسن

یولویان قوربان کسه ایدیم دئه گۆروم هاردان گلیرسن

* * *

اوجا داغلار اوجاسی دی یاریم بالین بئچه سی دی

بو گون آیین نئچه سی دی دئه گۆروم هاردان گلیرسن

* * *

بو دور پری خانیمین حالی باغا سالما قالماقالی

قوربان اندیم شیرین جانی دئه گۆروم هاردان گلیرسن

پری خانیم نارین - نارین نفس آلیرائلہ بیل کی کۆرپہ قوزی دی ننه سی نین قوینوندا . تر مینجیق - مینجیق زرخدانین دان آخیب بوخاقدان سوزور صدر مرمر لر آراسینا وپیل له لری قوشا چیخار کن ایکینجی مرتبه ده بیر سالونا وارید اولورلار . صیدی به ای کش دیبه رکن سسلندی: « دینجه لدیکدن سورا گولش پالتارلارین گئی کی ایکی جنگاور کیمی گولش مه لی بیک . « آلاهیم لا اؤز آرامدا آرزوم بودروکی او اوغلانا گندهم کی گوجو، گوجومه یتته و آرخامی یتره ویرا .»

- بلکه سنی بیخانمادیم! اوندانئله مه لی یم .

- هر یتردن گلمه لی سن اورا قایداجاق سان . من اؤلوم سن اؤله سن نین ایش چیخماز . گولشمک اوچون لیلاساری گئیدیلر . آلر گتندی بیر - بیرلری نین کمرلرینه و بیر خیلک چکیشدیلر . صیدی گۆردی قیز بونو یوردی . صیدی نین بیر دیزی یترده بیر دیزی گۆیده بیر آلی قیزین کمرینده بیر آلی بوینونون شتل لرینده ، آز قالیر کی یتره ده یسین باشلادی اؤز آلاهه نان اؤز آراسیندا راز - نیاز ائتمه به . اوره بیندهن کئچدی کی ای اون سگگیزمین عالمی بوخ یتردن ووجودا گتیره ن آلاه سن اؤزون منی بو یوللارا سالیب بو قیزی منه بوت و تریب سن ، اولمایا من خار اولام! قیز فیکرده ایدی صیدی ده فیکرده . صیدی اوره کدن یامولا چکیب قیز دیسکیندی . صیدی اونو دالی یاو تریب بو کوک لر قد دندی . صیدی سالدی چرخه بیله سین . بارماغی نین آلتیندا بیر چرخ و تردی و قیزین بۆرکو باشیندان دوشدو یتره . او قیزیل تشل لر گول زولفلر چتر کیمی صیدی نین باشین توتدو . قیزی اهمالجا ووردی یتره و گۆردو کی قیزین اوشاق کیمی دودا ق لاری بوزوشدو . گۆزلریندن یاش ناردنه سی کیمی آله نندی و کیری بک لر زنجیر حلقه سی کیمی کئچدی بیر - بیرینه . صیدی گۆردو قیز آغلا ییر . سسلندی: « صیدی یارین سته قوربان من سنی انله بیخانمادیم اینجه به سن! آغلاماق ندی؟ » دندی: « سانکی انله بیلدین من بیخیلماغیما آغلادیم؟! قوی عرض ائلی بیم من نیه آغلادیم .»

نئجه کی قری نین ایسته یی ایدی او جور اولدی و بیر یول آیریمیندا صیدی اوودان قایدارکن اونا توش چیخدی. صیدی گوردو یول اوستونده بیر قری اوتوروب زول -زول زوغولدور. آتی دؤنده ردی.

- سلام قری ننه

- عیلک السلام اوغلوم

- بوردا نه یاخچی؟! نه اوچون یالقیز سان بو چؤلون اورتاسیندا .

- قری ننه سنه قوربان اولسون. ائلاتی میز، ائلی میز، اوبامیز وار ایدی. کؤچدولر گتتدیلر آياقلاشمانمادیم. گؤزدن ایتیب قالدیم یول اوستونده.

صیدی اوره یی نازیک ایدی. نئجه دیه رلر دونیادا اینانماق ایله اوتانماق اولماسایدی یاخچی ایدی. اینانماق دان هر نه گلر آدامین باشینا گلر. صیدی اینانیدی بونون سؤزونه. دئدی یئدیگی بیر پارچا چۆره کدی آپاریم اودا بیزه همدم اولسون . یاپیشدی اُلیندن قوغزادی آتین ترکینه. قیز پنجه ردن باخیردی. گوردو صیدی گلیر آمما بیر توکلوجه شیکاری واردی . پیل له لردن دوشوب ائندی حیه طه. مرحبا صیدی یاریم دئییه رکن گوردو بیر عیفریته قری. بو کیمدی سورارکن صیدی دئدی: «ائلات کؤچوب ینرده قالیب . دئدیم گتیریم سنه همدم اولسون.» پری خانیم دوزگون باخارکن گوردو بونون گؤزلری شیاطین گؤزلرینه بنزه بیر. گؤزلرین گیله سی ائله چابادادیر کی سانکی هر لحظه بیر حيله دوغورماق دادی. سسلندی: «صیدی یاریم هاردان گتیریب سنن آپار قوی یئرینه. منه بئله همدم زاد لازم دئی.» صیدی دئدی: «خانیم عقلین اولسون! زاواللی نین بیرى دیر. اولمویا چۆره یین دن قورخورسان؟» پری خانیم دئدی: «چۆره ک زاد صؤحبتی دئی. بو حيله کاردی اوننان قورخورام.» صیدی قه قاه چکيب گولدی کی بو اود - آلاو اولسا یاپیشابدنیمیزه بیه نئله یه ر بیزه. پری خانیم دئدی:

«آنجاق مندن سؤيله مه سی . بو سؤزوده اونودمايیب ياديندا ساخلا.» گنجه نی یثیب ایچیب آی له نر کن سحر اولجاق صیدی آتی میندی گتدی شیکاره . قیز گلیب فلق قه نی قوردو . قری نین آیاقلارینی باغلادی فلق قه یه . قیزیل گولون شیو که لریندن بیرین یولدی . قری نین لوت بدنیه تیکانلی چالی لاری نان او قدر چیرپدی کی باتان تیکان پیوند اولدی دری سینه . سونرا ییله سینی فلق قه دن آچیب قلعه دن اوتوردو ائشی یه . صیدی اوودان قایدار کن گؤردو قاری ای له شیب قاپی نین قاباغیندا .

- قری نه بوردا نه یاخچی!

- داریخدیم چیخدیم کی بولونو گؤزله ییم .

- قری نه پری خانیم لا آران نهجه دی ؟

- آلا له بو خانیم لاردان میلیون ائله سین . بو جور محبت لی مهربان خانیم عؤمرو مده هنج گؤرمه میشم . یتر اوزونده بئله معرفتلی ، اخلاق لی سی چوخ آز اولار . قیز صیدی نین گلیشین بکله ر کن گؤردو یئنه عفریته قری ایله بیرلیکده دیر . هنج دینمه دی . آنجاق او چونجو گون ایدی کی پری خانیم حیر صیندن ناخوشلادی . بوغازیندان بیر زاد کنجه مده دی . سودان سنوای یثیب ایچه جه یی هنج زاد یوخ ایدی . بو گون له اوچ گون ایدی قیزین خسته لی یندن کنچیر . صیدی آخشام ایدی گلدی قلعه یه . آلا له هنج بنده سی نین باشینا وقاباغینا بو قضا - قدر لر دن چیخار تماشین . صیدی بیلیمیر سرنوشت نه جور گلیر قاباغا . سسلندی : « قری نه قوربانین کسیم خانیم نه حاللی دی ؟ » قری دندی : « دونس گننه بیر باش آیلیب سوا یچمیشدی بو گون او سو بودا ایچمی ییب . قورخ گونان بو یئمه مزلیک اونو لاپ آیاقدان ساللا . » صیدی قری ایله دانیشار کن آرالاریندا بو صؤجت لر کئچدی :

- قری نه بو گون آجیخمی شام . یشمک دوزه لده بیلهر سن کی بیرلیکده بیرتیکه یئنه ک .

قیزین دو عاسی آلاله در گاهیندا مستجاب اولدو. صیدی نی بو یوللارا سالان غریبلر ضامینی «قویو» نون باشی اوستون آلدی. دیزلرینی «قویو» نون آغزینا قویوب تانری نین یاردیمی ایله اول باشی قویو ائشیکه سونرا جنازه نی. بدن انله بیل قیزیل گولون یارپاقی ایدی. باشی قویوب بدنین اوستونه مبارک آغزی نین لوعابیندان چکیب باش بدنه بیتؤوله شدی. سونرا ایکی رکعت حاجت نامازی قیلیب األینی قوغزاییر حق در گاهینا کی ای منیم بؤیوک خالیقیم ، اؤز بویوروغونلا هر ایکسی نی بیر - بیرینه بوتتا وئرمیشم .بونلارین ایندی دن گشدیب توپراقلارا خاکریز اولماق واختلاری دییل .اونلار هله بو دونیاده دولانیب گرمه لی دیلر. سنه آند وئریرم اؤز عزت وجلالی یان اؤز حؤکمونله اؤز دستورونلا بو اوغلانین روحو قایتسین بدنیه. صیدی نین روح وارد اولدو بدنیه . بدن گیزیلده ییب چیمچه شدی. گؤزونو آچدیقدا گؤردو غریبلر ضامینی باشی نین اوستونده دی. آیاغا قالخیب یاپیشدی مولاعلی نین اته یین دن کی سنی بوراخمارام. او گؤزلر کور اولسون کی دنیا و آخیرتی نین ضامینی نی تانیمیسا. قولاغ آس عرض انله ییم آغا سن کیم سن:

سن - سن داماد پیغمبر	اوزوندن یاغیری مشک عنبر
آتین دولدول قولون قنبر	هامی مولا - مولا دئیهر
سن ایدین اصلان دونوندا	یاتمیشدین معراج یولوندا
ذوالفقار دورماز قینیندا	چیخار مولا - مولا دئیهر
اوخورام سوره ی یاسین	آلانسان خیر قالا سین
فقیر مولا اؤز آغاسین	سنوهر مولا - مولا دئیهر

- بلی نازنین

- صیدی یاریم قوربانین کسیم قلعه یه بیر باش ووراق.

صیدی قیزی قلعه یه آپارماق ایسته میردی. نیسه کی اورانین وضعی پوزقونلاشیب بوتون گۆزه للیک لری یثر ایله بیر اولموشدو. آما قیزین سۆزوندن چیخانمادی. یئتیردیله قلعه یه. قیز کجاوه دن یئندی آشاغی. قلعه یه باخیب قهرلندی و سیاه زولفلریندن بیر نچه تنل آیریپ باغرینا باسارکن گۆره ک نهلر دئدی:

آیریلدیم خانیمانمدان قان آغلیر ائللریم منیم

من سارایلار بولبویوم بوش قالیب تاغلاریم منیم

ساغیمدان سولومدان گئتدی نوجوان گوللریم منیم

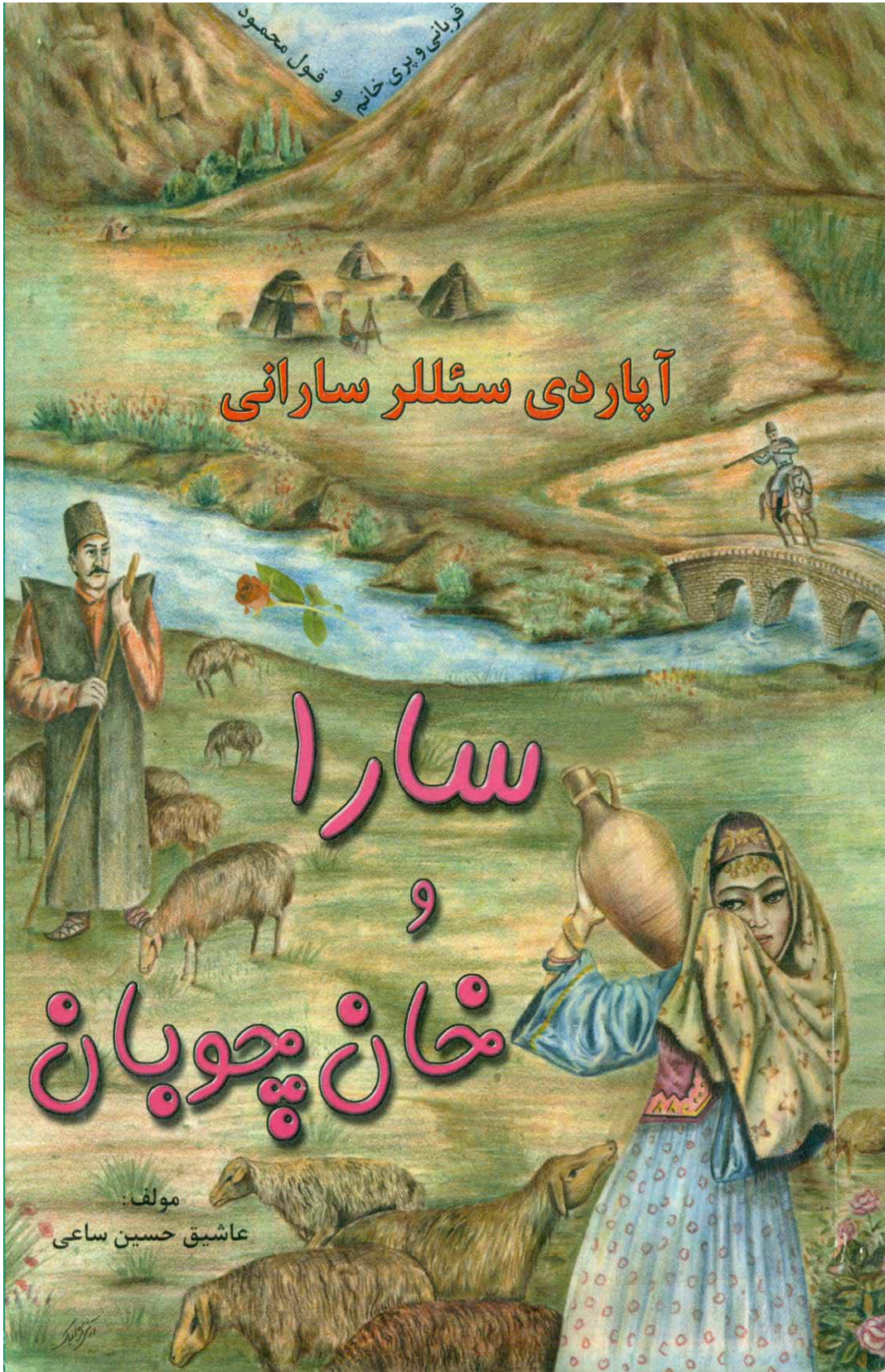
نرده دی شیمدی قلعه ده سونالی گوللریم منیم

هارایا گتسه ن اصیل شیرین شی وطن دیر. وطن دن شیرین شی تاپیلماز. صیدی آتین اوستونده قاباق دادی. قیز کجاوه ده غلام کنیزلرده دؤوره سینده. منزیل به منزیل گلیرلر آیلاردی. چاتدیله بیر یثره گهدیک باشی ایدی. اوجابیر داغ. صیدی باخدیقدا گۆردو وطن گۆروشدی. ایکی - اوچ منزلدن سونرا تبریز دروازه سیندن وارد اولدولار ایچهری. بوتون خلق تاماشایا چیخیب هر یثره صیدی نین آدی - دؤولتی دوشدیدیبلله. صیدی آتین باشینی دوز دؤنده ردی اؤز منزیل گاهلارینا. پری خانیمی عزت احترام ایله کجاوه دن یئندیردی. آنا - بالا بیر - بیرلرینی دوز کیمی یالارکن غلام - کنیزلر خزینهلری آت - قاطیردان ائندیریب انوه ییغیرلار. حال - قضیه دن صیدی نین عم قیزی سی و وزیرین قیزی مارال خانیمین خبری اولوب صیدی یه بیر نامه یازماقلا اوندان ایسته ییرلر کی وئردی یی سۆزه عمل ائله یه و اونلارلادا

انولهنه. صیدی هر اوچ گوزه له بیر یرده توی توتوب هامیسینی شاد انلیر. مولام دا سیزی شاد
انتسین .

شهریور ۷۸

Ek: 7 Sara ve Han Çoban Hikâyesinin Kapak Fotoğrafi

داستانی سارا و خان چوبان

مغان اولکه سینده سلطان آدلی بیر غیرتلی عارلی ناموسلی کیشی واریدی بوسلطانین گلنار آدلی گوزه ل گویچک عیالی واریدی بونلارین گونلری خوش گنجیب شاد یا شایردیلار بیرگون الله هین کرم دریاسی جوشا گلیب سلطانا و گنارا الله تعالی گوزه ل گویچک بیر قیز عطا ائيله دی مغان دوزونده هامی قوهوملار شاد اولوب جمع اولدولار بو قیزین آدین قویسونلار آناسی بونون آدینی قویدو سارا مغان گوزه لی بالابالا سارا بیوک گویچک قیز اولوب تمام قیز گلینلر سارانی جانندان چوخ سویه ردیلر گلنار زاهی اولان واختدان مریض اولوب داها ثولوم واختی یتشیردی گوردوکی ثولور سلطانی چاغیردی دیدی گل وصیتمی ائدیم بوردا گوره گ گلنار اوره گ سوزون نئجه بیان ائيله دی:

بودردمنی سالار جانندان

سارانی تا پیشردیم سنه

دیدار قالدی قیامته

سارانی تاپیشردیم سنه

بوسوزو دیشنده سلطان باشلادی آغلاماگی داها گلنار گوره گ نه دیدی:

گذار ائيله هر بیرینا

ائله سین ال حقی قانا

سارایا اولسون بیرآنا

سارانسی تاپشردیم سنه

گلنار دیدی سلطان منده ن صونرا آرواد السان ائله سین ال کی سارا یا

یاخشی آنا اولسون بوردا سلطان آغلادی آلدی گلنار بيله دیدی:

گلنار ایلر وصیتین

ساخلا سارانین حرمتین

ارتیق اولسادا زحمتین

سارانسی تاپشردیم سنه

ائله بوسوزو دینهن ایشیقلی دنیا دان گوزون یومدی سارانین آناسنین

اولماغی سلطانی یامان اینجدیب ناراحت ائدیردی بیرگون گوردو سارا

آغلایر بوردا گوره گ او آناسیز قالدیقی قیزینا نه سویله دی سلطان:

انسان گره گ غمه دوزه

آغلاما سارا آغلاما

دردی چاتسا اگر یوزه

آغلاما سارا آغلاما

* * *

تہمت اولار بوتون ائله خان چوبان

خان چوبان سوزون بیلہ تمام ائیلہ دی:

خان چوبانین قالیب میلی دالینجا

صبح و مسانہار لیلی دالینجا

مجنون تک گزیرہ م لیلی دالینجا

داستان اولوب دوشہ م دیلله سارا

الیب سارا بیلہ دیدی:

توتولمارام هر اوچویا صیادا

ساخلام سیریمی ویرمہرم یادا

عہدی پیمان ثابت اولسا دونیادا

سارا دوزہ رهر مشگلہ خان چوبان

سوزلر تمام بونلار عہدی پیمان باغلا دیلار سارا دیدی خان چوبان

ائلچی یولا آتامدان منی ایسته ائله بوردان ایریلدیلار خان چوبان گلیب

ائلچی یولادی سلطان بو ائلچیلری سوزون قبول ایله دی بونلارین بیر بیر

نیہ عشقی گونو گونده ن چوخالیردی خان چوبان توتک چالاندا خان

چوبانا سارا چای چوره ک آپاراردی بیرگون گوردوکی هاوالار یامان

ایستی دی سورو آزالیر قیریلایسته یر کوچ ائده یایلاغا بوردا گوره ک

عہدی پیمانہ دانیشما

* * *

بوسؤز لر تمام حاکیم دیدی سن گرہ ک منہ گلسن بوردا حاکیم گورہ ک
سارایا دوبارہ نہ دیدی:

حاکیم:

گورہ ن کیمی مائیل اولدوم من سنہ
گرہ ک من اپارام بورادان سنی
پیالہ گوزلرین منی مست ائدیر
گرہ ک من اپارام بورادان سنی

آلدی سارا:

بیله ایشیلر بیزیم ائللرده اولماز
ائل قایداسین من ترک ائده بیلمہ رہ م
کیریکیم نئتشدی بد باخان گوزہ
نہ هورکی نہ قورخی هده بیلمہ رہ م

الدی حاکیم:

دهانین قیماقدی بلرین شکر
سنی ترک قلیماق اولارمی مگر

بیرنامه یازارام یارین ال چکر
گره ک من اپارام بورادان سنی

آلیب سارا:

چو خداکی لبیریم قندیدیر شکر
بولبول گولده ن اوترواشگی نم توکر
هانسی وفالی یاریاردان ال چکر
ئولرره بورادان گئده بیلمه ره م

حاکیم:

عشق النیده ن الشیرام ناره من
باخمارام تالانا دولت واره من
حاکیم دئییه رسنه ایلره م چاره من
گره ک من آپارام بورادان سنی

آلدی سارا:

آلانمارام نه دولته واره من
خان چوبانی اتمه م باختی قاره من
سارا دئییه ر چکیلسه مده داره من
عهدیمه خیانت ائده بیلمه ره م

سلطان دیدی حاکیم اوندا قولاق آس منده سنه سوزلریمی دئیم بوردا
گوره ک سلطان حاکیمه نه دئیر:

از لده ن بیله دیر منده اعتقات
اوره ک سؤزون من قانانا دئییه ره م
بنده ده ن اوزومه کمک ایسته مه م
خالقیمه محرمانا دئییه ره م

* * *

خالیق اوزگره ک چاتا امدادا
داردا قالسام او یئتشر فریادا
دوزیول گئنده ن یالقیز قالماز دونیادا
اوزتوتارام آسمانا دئییه ره م

* * *

سلطان قورخماز نه ظالمنده ن نه خاندان
نه قیزیل قاینندان نه باش جانندان
سارا آیری دوشسه او مهربانندان
نه او زویله خان چوبانا دئییه ره م

* * *

ده ده بالا بـير مشورت ائله ديق
 عارنا موسا اونو ساتديم آرازا
 خان چوبان آغلادی الدی سلطان:

قضا چوخ اندیردی یاغی یاغ اوسته ن
 چوخونما گئیدردی آغی اغ اوسته ن
 منیمده سینه مه داغی داغ اوسته ن
 چکیب گوز یاشیمی قاتدیم آرازا

* * *

سلطانام ظالیمی یاندیریب یاخدیم
 نه زره آلانیب نه زوارا باخدیم
 ائیله بیل خنجری گوزونه تاخدیم
 اوندا کی سارانی ساتدیم آرازا

* * *

سوز تمام جریانی آیاق باش خان چوبان بیلدی:
 گلیب آنادان اتادان آیریلیب یولاروان اولوب گلیب چائدی حاکمین
 دیارینا اوردا اورگه نیب حاکمین ئیرین بیرگون گئجه یارسی حاکیمی
 توتوب قوللارین باغلاب همین ئیرده کی سارا اوزون آرازا اتمشدر

حاکیمی آتدی آرازا اوردان قایدیب ائل قیزلاریندان سلطان بیرین آلدی
 خان چوبانا سلطان ناخوش اولوب تولوم یاتاغینا دوشد و خان چوبان
 ائيله گلیب بونون باش اوسته سلطان جانین یارادانا تسلیم ائيله دی ایله او
 گونده ن خان چوبان داغلاردا قالدی سارانیین اودونا یاندی بورداجادا
 داستانمیز صونا ئیتدی بو داستانی عاشیق داستانینا چویورهن احمد
 عبادیان اولوبدور - گونش

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Adı Soyadı: Asiye İŞLEYEN

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 10.11.1993/ Sivas

Telefon Numarası: 0543 931 69 77

e-posta: asiyeisleyen@hotmail.com

EĞİTİM:

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lise	Necip Fazıl Kısakürek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2010
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	2014
Pedagojik Formasyon	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi	2015
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Halk Edebiyatı Bilim Dalı	2019

YABANCI DİL BİLGİSİ:

Yabancı Dilin Adı: YÖKDİL (62.500)